

Говори и чланци о Конкордату: Говори на зборовима и конференцијама Југословенске Радикалне Заједнице и чланци „Самоуправе”, 1937.

Садржај

Предговор

I

**Говори о Конкордату одржани на зборовима и
састанцима Југословенске Радикалне Заједнице**

Говор Претседника Владе г. др Милана Стојадиновића у
Високом на дан 22 јуна 1937 године

Говор Претседника Владе г. др Милана Стојадиновића
пред посланичким клубом посланика Југословенске
Радикалне Заједнице на дан 23 јула 1937 године

Говор Министра социјалне политике и народног
здравља г. Драгише Цветковића у Нишкој Бањи на дан
31 јула 1937 године и његов говор у Сврљигу, истог дана

Говор Претседника Владе г. др Милана Стојадиновића у
Лозовцу код Шибеника на дан 1 августа 1937 године

Говор народног посланика г. Утрина Јоксимовића у
Скопљу на дан 8 августа 1937 године

Говори г. г. Миодрага Стевановића претседника
општине у Цветојевцу, Милана Ђорђевића,
часовничара из Крагујевца, Николе Јовановића,
радника из Крагујевца, Живана Симића, учитеља из
Крагујевца, Добросав Милића, претседника месног
одбора Југословенске Радикалне Заједнице из Кормана
и Свет. Бојковића, претседника општине вароши
Баточине, на збору Југословенске Радикалне Заједнице
у Крагујевцу на дан 10 августа 1937 године

Говор претседника градског поглаварства Крагујевца г.
Каменка Божића у Крагујевцу на дан 10 августа 1937
године

Говор Министра шума и рудника г. Ђуре Јанковића у
Београду на дан 11 августа 1937 године

Говор Претседника Владе г. др Милана Стојадиновића у
Бару на дан 12 августа 1937 године

Говор Министра без портфеља, г. Шефкије Бехмена у
Грачаници на дан 15 августа 1937 године

Говор Министра просвете г. Добривоја Стошовића у Новом Саду на дан 15 августа 1937 године (Да ли нам је Конкордат потребан и шта он садржи? Па када је Конкордат потребан поставља се питање је ли овакав Конкордат потребан? Шта се износи од стране наших противника против Конкордата?)

Говори претседника градског поглаварства Ниша г. Драгана Живковића и одборника г. Јована Југовића у Нишу на дан 15 августа 1937 године

Говор народног посланика г. Богољуба Кнежевића у Крушевцу на дан 15 августа 1937 године

Говор потпредседника градског поглаварства Београда г. Драг. Тодоровића приликом дочека Претседника Владе при његовом повратку у Београд на дан 16 августа 1937 године

Говор народног посланика г. др Бранка Миљуша у Санском Мосту на дан 16 августа 1937 године

Говор члана ужег главног одбора Југословенске Радикалне Заједнице г. инжењера Светолика Станковића у Чачку на дан 17 августа 1937 године

Говор сенатора г. др Ђуре Котура у Дарувару на дан 18 августа 1937 године

Говор народног посланика г. Максима Тешића у Котору Вароши на дан 18 августа 1937 године

Говор Министра социјалне политике и народног
здравља г. Драгише Цветковића у Нишу на дан 20
августа 1937 године

Говор Министра просвете г. Добривоја Стошовића у
Прокупљу на дан 22 августа 1937 године

Говор Министра саобраћаја г. др Мехмеда Спаха на
конференцији Југословенске Радикалне Заједнице у
Сарајеву на дан 27 августа 1937 године

Говор Министра пошта, телеграфа и телефона г. др
Бранка Калуђерчића у Сарајеву на дан 27 августа 1937
године

II

Чланци „Самоуправе” о Конкордату и о агитацији
против Конкордата

Око Конкордата

Нови Конкордат између Св. Столице и Југославије

Стање здравља Његове Светости Патријарха

Виши државни интереси

Г. Марко Цемовић у акцији

Дефетисти

Посланици – свештеници

Појаве за осуду

Мир и ред

Смрт Патријарха Варнаве

Богољуб Јевтић

Велики губитак

Истина изнад свега

Лажни апостоли

Потреба моралне реформе у Српској цркви у схватању српског мирског свештенства. Један искрен глас из српских свештеничких редова

Посланици у народу разбијају лажи и потворе

Хвале Србе!

Младеновац (Догађај за општу осуду и опште жаљење)

Ликвидација аустро-угарског политичког наслеђа

И сенатор Драгослав Ђорђевић устаје у одбрану православља!

Истина о Конкордату (И предратна Србија гласала је за Конкордат. Морамо поштовати дате обавезе.

Пашић је важио као највећи православац, па је и он закључио Конкордат. Ко је данас у опозицији? Нема Србина који би оштетио Православну цркву)

Црно или бело?

Није време!

Борба летцима

Насртаји без успеха

Још реч две поводом узбуне због Конкордата (Крај једне кампање. Епилог једне немиле психозе.

Закључци који се сами собом намећу. Сутестије које треба рећи јасно и гласно)

Држава и црква (Писмо једног шумадијског сељака)

Рад наших пријатеља у народу

Добри знаци

Ревизија црквеног Устава (Мишљење једног српског свештеника из народа)

27.74
ЗАВЕРСКУ РАВНОПРАВНОСТ!

ГОВОРИ И ЧЛАНЦИ О КОНКОРДАТУ

— Говори на зборовима и конференцијама
Југословенске Радикалне Заједнице и чланци
„Самоуправе“ —

ИЗДАЊЕ
„САМОУПРАВЕ“
БЕОГРАД 1937

ЗА ВЕРСКУ РАВНОПРАВНОСТ!

Уведено у нови инвентар бр. 1549-11
1 Јануара 1942 год.
Београд.

ГОВОРИ И ЧЛАНЦИ О КОНКОРДАТУ

— Говори на зборовима и конференцијама
Југословенске Ридикалне Заједнице и чланци
„Самоуправе“ —

ИЗДАЊЕ
„САМОУПРАВЕ“
БЕОГРАД 1937

Предговор

У вези са Конкордатом, наша земља је месеца јула и августа преживела низ узбуђења која су се могла и дала избећи, да злонамерни људи у себичноме интересу нису покренули сва сретства, устајући не само против Конкордата, него и против Југословенске Радикалне Заједнице, — што је можда за њих било и важније. Управо, Конкордат је био искоришћен као једно од сретстава којим се опозиција била устремила на Југословенску Радикалну Заједницу.

Са наше стране је зато и реагирано онако како су захтевали не само интереси наше Странке, него и интереси друштва, па и саме земље.

У нападима наших противника било је толико неистина и клевета, да су се оне морале сузбијати на одлучан и врло често чак веома одлучан начин. Како, међутим, од клевета и од измишљотина увек по нешто остаје, а нарочито код необавештенога света, ми желимо да и овом књигом учинимо све што нам стоји на расположењу да бисмо и те остатке разбили до краја.

У овој књизи дајемо покупљене све говоре на зборовима и конференцијама Југословенске Радикалне Заједнице, којим се зборовима и конференцијама реагирало на клевете, неистине и извртања наших противника. Сем тога, у њој прештампавамо и низ чланака које је главни орган Југословенске Радикалне Заједнице, САМОУПРАВА, објавила : одбрану истине, правичности и политичке логике.

Наши пријатељи ће у овој књизи наћи све потребне доказе, којима се и сами могу послужити у партијској агитацији и у приватним разговорима, разбијајући опасне заблуде које је ширила опозиција, као и у сузбијању оних клевета, које су биле на нас бацане са провидном намером да се опозиција препоручи народу, ма да и по цену једне безобзирне, безразложне и скроз неосноване кампање.

И ови говори и ови чланци биће међутим интересантни и за будућег историчара, који ће приступити објективном проучавању оних расположења, кроз које је наша земља прошла у месецу јулу и августу 1937 године, а која су била изазвана разорном агитацијом људи, чија се „уверења“ дају и могу оценити већ и по томе каквим су се сретствима служили у борби против нас и наше Владе.

Народ је, у осталом, већ пресудио овај спор на штету опозиције, а он ће имати прилике да и на првим наредним изборима још једном осуди њен рад и да опозицији покаже колико она има врло мало везе са народом уопште и како је она на вештачки начин хтела да успостави ту везу, ако је уопште и намеравала да је успоставља. Многе чињенице наводе међутим на то, да је опозиција својом јулском кампањом тежила да једноставно изазове нереде, како би се можда дочепала власти, употребљујући при том потпуно недемократске методе и сретства!

Београд, 30 септембра 1937. године.

I.

ГОВОРИ О КОНКОРДАТУ
ОДРЖАНИ НА ЗБОРОВИМА И САСТАНЦИМА
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РАДИКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Говор
ПРЕТСЕДНИКА ВЛАДЕ
Г. Др. МИЛАНА СТОЈАДИНОВИЋА
У ВИСОКОМ НА ДАН 22 ЈУНА 1937 ГОДИНЕ

Као Претседник Краљевске владе и Министар иностраних послова и као члан велике соколске заједнице дарујем ову заставу братском соколском друштву у Високом. Овим желим да покажем колико ценим рад како соколског друштва у Високом, тако и целог соколства у нашој земљи. Са овог места и у овом свечаном тренутку позивам браћу и сестре соколе да продуже рад за добро Краља, за славу Отаџбине и за величину југословенског народа. Вас присутне поздрављам са нашим кратким а срдачним братским соколским: „Здраво!“ Да живи Њ. В. Краљ Петар II! Да живи Њ. Кр. Вис. Кнез Намесник Павле! Да живе Краљевски намесници! Да живи Краљевина Југославија! (Бурни усклици: Здраво и Живео Краљ! Живели! Живела Југославија!).

Потом је Претседник Владе г. др. М. Стојадиновић предао заставу старешини соколског друштва г. Мирку Вукојевићу.

Истог дана откривен је споменик Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу и приређен банкет.

На банкету је одржао прву здравицу претседник одбора за подизање споменика г. др. Џанановић, који је наздравио Њ. В. Краљу Петру II, нашто је музика интонирала химну. Г. др. Џанановићу одговорио је изасланик Њ. В. Краља генерал г. Томић кратким говором. После тога наздравио је народни посланик среза височног г. Радослав Живковић Претседнику Владе г. др. Стојадиновићу, коме су том приликом приређене бурне овације. Саслушан са великом пажњом и често прекидан бурним одобравањем, Претседник Краљевске Владе г. др. Стојадиновић је на ову здравицу одговорио следећим говором:

Желим да се најтоплије и најсрдачније захвалим на упућеним поздравима. Моје бављење овде врло ми је пријатно, исто онако као што ми је било пре месец дана када сам овуда пролазио. Будите уверени да ћу опет доћи у вашу средину! Нарочито ми је пријатно што сам се нашао међу вама данас, када сте открили споменик Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу и када сте осветили соколске заставе. Те две свечаности управо се допуњују.

Живот покојног Краља Александра био је цео испуњен једном борбом и споменик коју Му данас подигосте потсећа нас на те борбе, јер су оне везане са борбама целог нашег југословенског народа, ради његовог ослобођења и уједињења. Живот покојног Краља протекао је у сталној борби. Борба је била и онда када је ратовао на ратним бојиштима; борба је била и онда, када је са српском војском прешао албанску голготу; борба је била и онда, када је на челу легија српских војника и југословенских добровољаца пошао са Доброг поља да ослободи Отаџбину; па, ако хоћете, борба је била и онда, када је укинуо Устав, и најзад и то је била борба, борба за мир и Југославију, када је изрешетан куршумима пао на улицама Марсеља. Све је то била борба за стварање државе и за њену величину! А шта нам је оставио као свој аманет покојни Краљ? То су оне две речи, које сте ви урезали и на ваш споменик и које гласе: „Чувајте Југославију!“

Један од тих начина и метода да чувамо и сачувамо Југославију, налази се исписан и у начелима, којима се руководи југословенско соколство у свом раду. Ми сви тај патриотски рад Сокола треба да помажемо. Особито ме весели што је соколска идеја ухватила тако дубоког корена у Високом и у целом срезу височком, највише међу браћом муслиманима, који су соколску идеју тако свесрдно пригрлили. Као старог, предратног сокола, мене ова појава нарочито радује!

Најзад, мени је врло пријатно што сте за овај наш званични банкет, за наше место овог трећег састанка, после православне цркве, после споменика витешкоме Краљу, изабрали овај католички конвикт. Ово место ме потсећа на једно питање садашњице, које ми државници и политичари морамо да решавамо. Верујте ми да сам мало када овако дубоко осетио сав значај оне народне изреке: „Брат је мио

које вере био“, као баш у овом моменту под сводовима ове велике зграде. Ја видим за овом великом трпезом заступљене све три главне вере нашег народа. И ова атмосфера потсећа ме на потребу да се поштују подједнако све ове три вероисповести. Ниједна од њих не сме бити подвлашћена, нити једна друга повлашћена. Равноправност међу верама мора да постоји ради мира ове земље, ради њене будућности, шта више ради њеног самог опстанка. (Опште бурно одобравање). Мени је врло пријатно што сам могао да констатујем целога данашњег дана, на сваком кораку, ову равноправност како наше три вере, тако и наша три племена!

Ове данашње националне манифестације и ова наша братска слога, најбоља су гаранција за учвршћење положаја наше земље, како овде тако и у иностранству. Ви који сте путовли по свету у последње време, могли сте приметити, колико је порастао углед наше земље на страни. Ви сте могли свуда с поносом да се покажете као Југословени. А ви који нисте имали прилике да путујете, ви сте читајући новине могли да приметите како је наша престоница Београд, да се изразим муслиманским начином говора, постао нека врста „дипломатске хабе“ за европске дипломате. (Бурно одобравање). Ти разговори и преговори обезбеђују нам мир на свима нашим границама! Ми уосталом не тражимо ништа од других, до да поштују наш мир и наше границе! Не тражимо ништа туђе, али не дамо ништа што је наше! (Бурно и дуготрајно одобравање).

Варош Високо била је у средњем веку седиште босанских краљева, који су овде потписивали повеље и управљали земљом. Високо је онда било један од врло важних економских центара Босне. Било је напредно у сваком погледу. Моја је жеља да Високо понова трговачки и економски процвате, да буде оно што је некада било. (Аплауз). Краљевска влада ће то потпомоћи на тај начин што у целом овоме басену, од Зенице до Сарајева, подиже велика индустријска предузећа која ће бити наш Рур, центар жељезне индустрије и основица народне одбране. И Високо и цео овај крај имаће од тога несумњиве користи. А ви сви моћи ћете онда да се још преданије посветите великом раду за добро Краља и Отачбине. (Дуготрајни аплауз и усклици „Живео“).

**ГОВОР ПРЕТСЕДНИКА ВЛАДЕ Г. ДР. МИЛАНА СТОЈА-
ДИНОВИЋА ПРЕД ПОСЛАНИЧКИМ КЛУБОМ ПОСЛА-
НИКА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РАДИКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ
НА ДАН 23 ЈУЛА 1937 ГОДИНЕ**

Господо народни посланици, пред нашим Клубом, као и пред Одбором за Конкордат, ја сам имао част изнети детаљно разлоге, који су руководили Краљевску владу да изиђе пред Народну скупштину са тим предлогом.

Конкордат значи споразум. Са киме, господо, споразум? Са Св. Столицом. Кога претставља Св. Столица? Претставља 400 милиона католика, од којих преко 5 милиона живе у нашој држави.

Ми смо у последње време закључили неколико међународних споразума, који су обезбедили мир на нашим границама. Ми смо сем тога донели законе, који регулишу односе државе са Православном црквом и Муслиманском верском заједницом. Ја, господо, који сам се заклео на Устав да ћу чувати државну безбедност и да ћу спроводити начело верске равноправности, ја вам никако нисам могао саветовати, да ступимо у неспоразуме и у борбу са Римокатоличком црквом, нити сам вам могао саветовати, да не дамо верску равноправност нашој браћи Хрватима и Словенцима и Србима, који су католичке вероисповести.

И ви сте, господо, послушали моје савете. Ви сте били одлучили да гласате за тај законски предлог, и гласали сте.

Ја морам истаћи и морам признати, да вам та одлука није била баш тако лака. Говорило се и агитовало противу вас, претило вам се и од стране Цркве и од стране улице. Ви сте храбро, јуначки, достојанствено издржали све те разне нападе. И ја вам на томе честитам. Са овако челичним карактерима, који данас седе у овом Клубу, наша је Странка показала, да је дорасла великом задатку, да може водити државне послове. (Буран аплауз).

Борба, коју смо ових дана водили, нама је била наметнута. Ми је нисмо желели. Али ми нисмо имали другог излаза, до да ту борбу примимо, да дигнемо рукавицу, која нам је била бачена.

Природно је било очекивати, да ће се у овоме специјалном питању наћи на истој страни, поред нас, поред Клуба већине и Народног сељачког клуба, још и господа из Југо-

словенске Националне Странке. И да има мало више политичког морала код нас, не би, господо, било могуће то, да Клуб народних посланика ЈНС, којој је шеф г. Петар Живковић, чији су угледни чланови г. Б. Јевтић и г. др. Ауер, не би било могуће, да та странка буде данас против Конкордата, када је баш она тај Конкордат на свет донела. (Буран аплауз). И то у Ватикану и у Загребу свечано изјавили кроз уста г. Б. Јевтића!

Било је речи, господо, у Народној скупштини о улози Блаженопочившег Краља Александра у односу на израду тог Конкордата. Било је народних посланика, који су помињали у вези са тим Краљев аманет. Ми смо и сувише одани и верни монархисти, а да бисмо хтели да увлачимо у дневну политику имена наших великих владара. Ми смо потпуно спремни, да за своја дела носимо пуну одговорност. Ови дани мислим да су уосталом, довољно показали, да ја не бeжим ни од какве одговорности, кад су у питању крупни интереси државе и народа. Ја стога не могу и не желим да ма и једну реч јавно говорим о раду Блаженопочившег Великог Краља на изради овог Конкордата. Нећу да говорим ни о Краљевом аманету, али бих само једно могао рећи: да нисам изнео Конкордат пред Народну скупштину, господа из ЈНС били би први који би ме оптужили да сам издао аманет Великог Краља! Али за ту господу постоје два мерила: једно кад су на влади, друго кад су у опозицији. На влади добар им је Конкордат, у опозицији не ваља им тај исти њихов Конкордат. (Дуготрајан аплауз).

Но било, како било, ми смо ту страховиту борбу издржали, издржали на једном тешком питању, и када смо на њему победили, ми са сигурношћу можемо тврдити да ћемо победити и на свима другим питањима, која буду дошла пред нас. (Аплауз).

Ја вам, господо, захваљујем на поверењу које сте ми и овога пута указали! Будите уверени да ћу ја то ваше поверење умети да чувам. (Живео и буран аплауз).

Ви сте ми дали Конкордат, ви сте ми дали поверење. Ја бих сада рекао, да сте ми можда више дали поверење него ли Конкордат. На мени је сада да мудро и паметно, то ваше поверење употребим. Нећу вас дуго држати у неизвесности: Оно што у погледу Конкордата мислим да одмах учиним, то је да га одмах не износим пред Сенат! (Аплауз).

Тиме што је Народна скупштина примила Конкордат, тиме још није ствар дефинитивно свршена. Сада има да дође решавање у Сенату, па онда потврда, па онда тек измена ратификационих инструмената, како се то дипломатски каже. Постоје још дакле три етапе, које треба прећи. Временски то не може ићи тако брзо. И у томе времену, које ми стоји на расположењу, ја желим да учиним још један покушај, да се са Српском православном Црквом споразумем! Нема, господо, овде међу нама никога, апсолутно никога, а најмање бих то био ја, који жели свађу и борбу са Српском православном Црквом. Ја сам Светом Архијерејском Сабору учинио извесне предлоге 30 пр. м. На то ми је Свети Архијерејски Сабор одговорио 13 о. м., где углавном стоји то, да услед слабости Њ. Св. Патријарха по самим црквеним канонима, Свети Архијерејски Сабор не може уопште да заседава, ни пуноважно да решава, и зато Сабор не може ни да мења своју ранију одлуку. Ове разлоге Светог Архијерејског Сабора, ја мислим, господо, да ми морамо уважити. Другим речима, ја желим да причекамо, докле Свети Архијерејски Сабор буде у стању да пуноважно донесе одлуке. Конкордат је стајао на моме столу две године, може стајати још који месец. Сада може, када имам вашу данашњу одлуку и када нисам ни под чијом пресијом да радим овако или онако. Ни под пресијом Цркве, ни под пресијом улице! (Живео и дуготрајан аплауз).

Ја вам дакле предлажем, да се за извесно време скине са дневног реда питање Конкордата. Ми смо показали довољно добре и чврсте воље, да Конкордат прође, али ми сви ипак морамо желети, да Конкордат прође у једној лепшој и помирљивој атмосфери у народу. Ако Конкордатом желимо да обезбедимо верски мир у западним крајевима наше земље, не би било мудро, да тим истим Конкордатом покваримо верски мир у источним крајевима наше земље. Ја не желим борбу ни са једном црквом, најмање пак са православном, којој и сам припадам. Не износећи одмах Конкордат пред Сенат на даљи рад, ја пружам за ово моје тврђење један доказ више, желећи да се ова моја добра воља правилно разуме на свима странама. (Аплауз).

Од утврђеног пута нећу отступити, али сам увек готов да пружим руку помирења, ако видим да иоле има изгледа, да ће моја рука бити прихваћена! (Дуготрајан аплауз).

Ја се надам, господо, да ћете се са овим мојим излагањима сложити, јер верујем, да сам погодио и ваша мишљења и ваша расположења. (Бурне овације трају неколико минута. Сви посланици, чланови Клуба Југословенске Ради-
калне Заједнице, устају са својих седишта и поздрављају Претседника Стојадиновића).

ГОВОР МИНИСТРА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА Г. ДРАГИШЕ ЦВЕТКОВИЋА У НИШКОЈ БАЊИ НА ДАН 31 ЈУЛА 1937 ГОДИНЕ И ЊЕГОВ ГОВОР У СВРЉИГУ, ИСТОГ ДАНА

Браћо, ја сам вас позвао да се видимо, да вас обавестим о политичким приликама и да вам изнесем детаљно наш рад. Позвао сам вас да се искрено, отворено и пријатељски поразговарамо, као што смо то увек до данас радили. Иако се нисмо дуго видели и састајали, узрок је томе што сам ја преокупиран пословима који су били за народ и земљу, јер у колико је наша Странка јача, у толико је њена снага већа, и ако ја нисам дуго био међу вама, то не значи да ја о вама нисам водио рачуна. Сва ова питања за која сте се ви залагали и која су вас интересовала ја сам решавао и решио. Ја нисам давао празна обећања; плодови мога рада осећају се не само у граду Нишу, него и у целом нишком срезу. (Одобравање). И као посланик среза нишког и као човек трудио сам се и у временима кад сам био у тешкој ситуацији, кад сам лежао у хапсу и кад сам јурен бајонетима из појединих места среза нишког, да Нишу и срезу нишком буде добро, јер само код задовољног народа може да буде задовољна држава.

Ја вам искрено и срдечно захваљујем што сте ме у моме отсуству једногласно изабрали за претседника среске организације. Ја ћу водити ону исту политику, ону народну и државну политику без обзира да ли сам на влади или ван власти. Сетите се само оне пословице да се на муци познају јунаци. Ми се бар врло добро знамо. Ми не треба један другог да уверавамо у своја политичка убеђења, у своју љубав и оданост, али ја сматрам за дужност да вас на извесне чињенице упозорим и да вам искрено кажем да се у последње време од стране политичких десператера који су изгубили

терен и који се као дављеници хватају за сламку протурају грубе и неистините лажи, па вас уверавам да истима не подлежете.

Затим г. Цветковић говори о политичким приликама на селу и о раду Владе г. др. Стојадиновића, која је дошла на власт у врло тешким приликама и која је затекла без мало на свима странама беду и привредну кризу, а која је својим двогодишњим радом успела да се не само привредна криза ублажи већ да се створе и потребне пијаце путем међународних трговинских уговора и конвенција који ће пољопривредне артикле пласирати по најбољим могућим ценама на светским тржиштима. „Треба политику једне Владе да осете и широке народне масе, вели он, а те широке масе, то сте ви земљорадници, који претстављате 90% ове земље, а Влада г. др. Стојадиновића (усклици: Живео!) труди се да поправи прилике и економски живот тих маса!“

Доношењем закона о раздужењу земљорадника, наставља г. Цветковић, Влада г. др. Стојадиновића је показала најјасније и највидније колико јој искрено леже на срцу народни, односно сељачки интереси, јер је отписујући једну и по милијарду земљорадничких дугова створила једно сношљивије стање за његов економски и привредни напредак.

Наши критичари, каже г. Цветковић, могу нас критиковати, али не могу порећи једно, а то је да је у извођењу основног програма решавања привредне кризе, побољшања прилика у земљи и подизања цена пољопривредним артиклима, Влада г. др. Стојадиновића имала успеха. Ако ви имате поверење у мене који сам био увек са вама и у добру и у злу, онда ћете сигурно мирне душе и савести признати да је све ово што ја вама говорим апсолутно тачно и истинито. (Одобравање). Не подлежите интригама, не подлежите лажима, јер они који вам исте сервирају иду за тим да унесу хаос у народ. Они не воле народ и они ово чине једино и само стога да би нахудили угледу Владе г. др. Стојадиновића и да би евентуално, како они то замишљају оборили Владу која је за две године свога рада показала најпозитивније резултате.

Затим г. Цветковић говори о питањима која су последњих дана заталасала све оне опозиционе групе које раде против г. Стојадиновићеве Владе. Ти су се кругови, вели г. Цветковић, ухватили за Конкордат који је један међународни

уговор, који има да регулише у нашој земљи верско питање и верске односе католичке Цркве. Овај уговор ни у колико нема за циљ да некоме одузима славу или да некога претвара у католика, већ он има само и једино за задатак да регулише однос државе према Католичкој цркви и да католицима пружи исто оно што је пружио недавно муслиманима, а раније, кад сам ја био министар вера, и православнима.

Ове речи г. Цветковића наишле су на бурно одобравање свих присутних делегата и претседника организација. Затим г. Цветковић каже:

Ево, ја који сам се родио поред православне цркве, који сам за време свога живота помагао, помажем и помагаћу подизање многих цркава и рестаурисање многих манастира не само у срезу нишком, него и у читавој нашој држави... (Гласови: Тако је! Ми то верујемо!)... ја вам то кажем и ја вам то говорим искрено, пријатељски и отворено.

Даље г. Цветковић говори о регулисању питања свештеника у нашој земљи, које ће се питање имати Законом да регулише, да свештеници буду третирани као државни чиновници. Овај Закон биће у најскоријем времену донет, вели он. У Београду смо видели најокорелије комунисте који су се окупили око цркве, као и све оне који са црквом немају никакве везе. Црква међутим мора да буде изван политике и ми сви морамо искрено и са пуно скрушености да улазимо у цркву, да се молимо Богу и да чувамо православне традиције, не дозвољавајући да се политика зацари и у нашим црквеним обичајима и у цркви. (Одобравање). У цркву мора човек да улази чисте душе, са пуном вером, јер је то одлика свих нас који искрено верујемо у Бога и у православље. Јасна је дакле теза свих оних који су се ухватили за питање Конкордата. Њима није стало до Конкордата, ни до православља, већ само једино да преко овог питања руше Владу г. др. Стојадинавића. Не верујте лажима, не подлежите обманама, јер нико ником не може да отме и промени веру или да убије славу и обичаје које даје Православна црква. Имајте пуно поверења да вас ја нећу обманути, јер ја не бежим од вас, ја сам бежао одавде ни у најтежим временима, ја сам са вама био и у добру и у злу! (Живо одобравање). Ја у вама гледам своје пријатеље, ја се на вас ослањам и ви треба мени да верујете и докле год је моја политика позитивна, ви идите са мном. А оног момента кад осетите да је јалова, ја вам

сам препоручујем да је оставите. Наши партиски противници мисле да могу да нас сруше лажима и интригама, желећи да оборе једну владу која је на делу показала шта вреди. А ја вам кажем: Једино што може да нас сруши то је наш рад, ако би он био наopak и некористан по народне и земаљске интерес — а то није случај.

Ја сам дошао да вас видим, каже даље г. Цветковић, да се поздравим с вама и да се заједнички поразговарамо и консултујемо о нашем раду, о нашим великим делима и о нашем великом програму за добро народа и народних интереса.

Крај његовога говора био је поздрављен бурним одобравањем.

Говор Министра социјалне политике и народног здравља г. Драгише Цветковића у Сврљигу

Браћо и пријатељи, ви знате да сам ја на првом великом збору, који је раније одржан у Сврљигу, подвукао да су политичке и економске прилике у нашој земљи биле веома тешке у моменту када је Влада г. др. Стојадиновића преузела управу земље у своје руке. Морамо да признамо, иако непријатељи то не одобравају јавно али у себи то и они сами признају, да је економска криза и привредна криза у нашој земљи сведена на минимум, и да је Влада г. др. Стојадиновића (Бурни узвици: Живео!) успела да за ове две године у томе погледу постигне рекордне успехе.

Г. министар прави затим упоређење између прилика које су владале, како политичких тако и других у нашој земљи, и прилика, које су доласком г. др. Стојадиновићеве Владе настале, па набраја низ закона за напредак и бољитак широких народних маса и за консолидацију привредних и економских прилика у земљи.

Ранија времена, рекао је г. Цветковић, поменула се а не повратила се!

Затим г. министар говори о великој галами, коју су подигле извесне неодговорне личности поводом доношења Конкордата.

О овом питању говоре баш они, који са вером ни данас нису имали никакве везе, јер ако треба бранити веру, бранићемо је из љубави и осећаја, не зато што смо плаћени.

него зато што веру носимо у својим срцима, јер је волимо, јер смо заиста православци и заступници Светосавске цркве. Нема религиозног обреда, нема вере, ако се с њом тргује, ако се око тога мора да погађа. Црква мора да буде изнад сваке политике. Вера је наша, она је у нама и онај који уноси политику у цркву, тај чини тежак грех и не служи Српској православној Цркви.

Затим г. Цветковић додирује случај који се у Сврљигу недавно десио у цркви, где је један од свештеника искористио, да за време верског обреда говори о чисто политичким стварима.

Говорећи даље о Конкордату, министар г. Цветковић каже:

Ових дана је у Народној скупштини изгласан т. зв. Конкордат, који има за циљ да у нашој земљи регулише односе Католичке цркве са нашом државом. Конкордат није новина за нашу земљу. И предратна Србија имала је Конкордат са Католичком црквом, и тај Конкордат изгласан је баш у Нишу 1914 године, а за време заседања тадашње Народне скупштине. Ово гласање у данашњој Скупштини дало је повода разним агитацијама које су носиле чисто политички карактер. Чуо сам да су овде код вас разни агитатори чуда препричавали у вези са овим гласањем: Како више неће бити Срба, како сада сви прелазимо у католичку веру, како ће у селима, поред православних свештеника, бити доведени и католички, и то ће морати народ да плаћа.

Браћо, оваква неистина има своје порекло и свој крај, бржи или спорији. Свака неистина добија своје право значење временом. Сем ове неистине, која се проноси у вези са Конкордатом, постоје наравно и друге које су апсолутно депласиране и неосноване. Наиме, данас цео наш крај прославља сеоске славе и своје заветине. На тим славама, браћо, веселите се још боље него што сте раније чинили. Знајте да наше славе и наши лепи православни обичаји нису били отпали ни за време најтежих окупационих времена, када је непријатељска сила господарила овом земљом. Није то ни онда било, а камо ли сада. Православље има свој узвишени задатак, а црква је зато да овај задатак и оствари. Из тих разлога нико не сме нашу драгу православну Цркву да убаци у политику. Црква је наша, народна, и зато морамо сви да

је чувамо од оних политичких елемената, који се данас увлаче у Цркву и хоће да је руше и да оборе њен углед. Поред њих смо ових дана у Београду видели чудне ствари: Комунисти, атеисте и политичари, који никада не улазе у цркву, забринули су се за Православну цркву и за њен опстанак. Православна црква треба да сачува свој углед и да високо подигне свој глас и да не дозволи улици да је на овај начин обори.

У једном моменту свога даљег излагања министар г. Цветковић је рекао:

Ко је подигао цркву у Сврљигу? Подигли сте је ви заједно са мнош. Ви знате шта смо све дали да дођемо до ове цркве. То је наша народна црква и ми ћемо је чувати до последњег дана нашег живота, остајући верни својој вери. Нема већег пријатеља цркве од нас, браћо. Наша је дужност зато да се чувамо од оних који се данас јављају као пријатељи цркве, а који раније никада нису у цркву ни улазили. Ја верујем да ни у будуће ти људи неће се окупљати око цркве. Њима је главни циљ политика: да руше нас, да руше владу, и хоће да у овим временима увуку политику у цркву. Ми имамо довољно снаге да се од ових насртаја одбранимо, али ћемо уложити сву нашу снагу да и цркву од оваквих разорних елемената одбранимо.

Лепо је казао наш народ: „Не пада снег да помори свет, већ да свака зверка покаже свој траг”. Ми ћемо данас у овом вештачки замагљеном времену видети сваког од својих пријатеља и пријатеља Владе г. др. Стојадиновића. Свака ће зверка показати свој траг и одвојиће се прави и искрени пријатељ од лажних пријатеља, који су желели да седе на две столице. Ово је добро, како би се де факто они прави пријатељи наградили, а са овим лажним пријатељима за свагда ликвидирало. (Ове речи министра г. Цветковића присутни су поздравили бурним аплаузом).

Црква, апостолска, православна и народна има да проповеда љубав и слогу међу браћом. То је њен највиши циљ. Таквим циљевима служили смо у прошлости верно и одано, а служићемо и данас до последњег нашег даха. Овде, где је православље у највећем свом напону и где има многобројне народне снаге, где ми по свом уверењу чувамо то православље, никада у њему политике неће бити. Према томе, браћо, од данас још више идите у цркву, чувајте је и браните од ње-

них дволичних пријатеља, који се данас у разним политички бојама увлаче у њу. Политику ћемо водити на зборовима, у кафанама, овако како то данас чинимо, а у цркву ћемо унети сву своју душу и преко добрих дела угодити Богу, који у добротинствима и помагању нејаким и у збрињавању невољника, а не у речима и у празним обећањима, види своје добре припаднике.

Затим је министар г. Цветковић говорио да су остала два важна питања, о којима ће Краљевска влада водити рачуна, прво да се верски мир и равноправност разних вера у нашој држави регулишу, и друго да се хрватско питање оконча. Он поздравља на крају свога говора присутне делегате и моли их да иду у своја села и да код својих пријатеља кажу све ово што су овде чули, па да их разувере у оно што су у последње време разни провокатори и агенти убацили у њихове крајеве. Он вели да докле год Краљевска влада буде радила на добро народа и земље, народ мора бити са њом. (Узвици: Тако је! и бурно одобравање).

ГОВОР ПРЕТСЕДНИКА ВЛАДЕ Г. ДР. МИЛАНА СТОЈАДИНОВИЋА У ЛОЗОВЦУ КОД ШИБЕНИКА НА ДАН 1 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Госпође и господо, најлепше се захваљујем на срдачном дочеку и поздраву. Мени је особито мило, што мој летњи одмор почиње управо овом лепом свечаношћу. Јер, док ћу ја, надам се у миру провести неколико дана са сиромашним рибарима нашег Приморја, дотле ће на овом месту почети да ради пуном снагом једна значајна индустрија, чију су важност за народну привреду и народну одбрану врло речито изложили у својим говорима мало пре Министар трговине г. др. Врбанић и претседник фабрике г. др. Ивановић.

Такође ми је особито мило, да макар и ради одмора, ипак чиним посету нашем дивном Јадранском Приморју, и овај мој мали одмор мислим, да ћете ми одобрити и ви и цела земља. (Бурно одобравање и плескање). Јер никад више него ових последњих дана имао сам да издржим једну тако тешку борбу. Она је била тешка, јер је требало борити се против два опасна противника, од којих се један зове: заблуда, а други *страст*. Била је велика заблуда веровати да

споразумом са Католичком црквом може уопште бити ма у чему оштећена или подређена Српска православна Црква. То ја никад не бих дозволио, нити је то уопште могуће. А страст наших политичких непријатеља, заведених слепом мржњом против Владе којој имам част да претседавам, намерно је појачавала ову заблуду и хотимице претворила свети Божи храм у арену политичке борбе. Ја сам чинио све што до мене стоји, да Цркву заштитим од тих тобожњих пријатеља, који су јој ових дана нанели велике штете. Са мојим пријатељима ја ћу се и даље трудити, да све законом признате вере буду заштићене, да ни једна не буде над другом, али и такође да ни једна од њих не буде над државом. (Бурно плескање, одобравање и узвици: Тако је!). Држава и Црква, свака у своме делокругу рада, треба да се помажу и узајамно допуњују! (Одобравање). То ће бити мој руководни принцип у раду. А међу нама, Југословенима, међу Србима, Хрватима и Словенцима, мора да буде искрено и истинито поштовано начело: „Брат је мио које вере био“, јер само тако можемо сачувати верски мир и духовно јединство Југославије. (Опште одобравање и плескање). Краљевина Југославија, за чије су стварање толике жртве биле поднесене, то од нас свију данас императивно захтева! (Дуго и одушевљено одобравање).

ГОВОР НАРОДНОГ ПОСЛАНИКА Г. УГРИНА ЈОКСИМОВИЋА У СКОПЉУ НА ДАН 8 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

У Скопљу је 8 августа одржан велики народни збор, на коме је, поред чланова Југословенске Радикалне Заједнице узело учешћа и врло много њених оданих пријатеља и омладине. На томе збору је председник скопске општине г. Панта Јовановић говорио народу о лажима које је локална опозиција распрострла о Конкордату, затим је у истоме смислу говорио и народни посланик г. Угрин Јоксимовић, председник бановинског одбора Југословенске Радикалне Заједнице за Вардарску бановину. У свом дугом и јасном говору г. Јоксимовић је рекао, да се никад више лажи, клевета и пањкања није ширило земљом, и то не у циљу да се напада Конкордат, него да се напада Влада која је земљи учинила

само добра. Затим је г. Јоксимовић опширно говорио о Конкордату, правдајући његово доношење као дело правичности и равноправности, које су свима вероисповестима загарантоване Уставом. Затим се подуже задржао на разним лажним и фантастичним гласовима који се шире у народу у вези са Конкордатом, доказујући њихову апсурдност. Православље је заштићено и наћи ће увек одличног заштитника у лицу доброг православаца и мудрог државника г. Стојадиновића, рекао је г. Јоксимовић: „Људима који су подигли кампању против Конкордата није до Српства нити до Православља, него само до тога, да дођу на власт“.

ГОВОРИ ОДРЖАНИ НА ЗБОРУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РАДИКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У КРАГУЈЕВЦУ НА ДАН 10 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Г. Миодраг Стевановић, претседник општине у Цветојевцу, рекао је: Да ова Влада није урадила ништа друго осем доношења Закона о раздужењу земљорадника и Закона о земљорадничким задругама, она би заслужила наше пуно признање. Борба наших политичких противника коју помаже и свештенство и које иде противу Владе г. др. Стојадиновића неће зато у сељачком народу да умањи велики углед Владе г. др. Стојадиновића.

У име занатлија града Крагујевца говорио је г. Милан Ђорђевић, часовничар, који је рекао, да су занатлије уз Владу г. др. М. Стојадиновића, која је њихове редове знатно подигла. Осуђује борбу политичких противника поводом Конкордата, и каже да је она само нашкодила политичким противницима Југословенске Радикалне Заједнице.

У име радништва и Радничке секције говорио је г. Никола Јовановић. Он је истакао велике реформе Владе г. др. М. Стојадиновића, за раднички свет, који је благодарети њима, знатно подигао свој животни ниво. Истакао је напоре Владе за упослење радника, наводећи да данас скоро нема незапослености, понављајући да је то заслуга данашње народне и верне владе. На крају обратио се г. Божићу народ-

ном посланику, молећи га да код г. др. Стојадиновића буде тумач радничке привржености према његовој Влади.

Г. Живан Симић, учитељ, говорио је у име Омладинског клуба Југословенске Радикалне Заједнице за град Крагујевац и у име Акционог одбора за срез крагујевачки, истичући да Омладина Југословенске Радикалне Заједнице из Шумадије непоколебљиво стоји уз Југословенску Радикалну Заједницу на чијем је челу г. др. М. Стојадиновић, и да према народној пословици: „На млађима свет остаје“ прихвата у своје руке његово велико дело — сређивање прилика и благостање Југославије. Омладина има свој пут — пут Југословенске Радикалне Заједнице и њу неће успети да скрену с тога пута непријатељи народа, који се данас појављују као чувари вере и Цркве.

Г. Доброслав Милић, претседник Месног одбора Југословенске Радикалне Заједнице из Кормана, говорио је у име земљорадника, одајући признање и непоколебљиву верност Влади г. др. М. Стојадиновића, истичући да опозиција греши што мисли да ће успети увлачењем Цркве у политику.

Затим је говорио г. Свет. Бојковић претседник општинске управе вароши Баточине. У свом пажљиво саслушаном говору, истакао је рад Владе, осудио поступак опозиције и позвао присутне да и даље остану верни приврженици Југословенске Радикалне Заједнице и борци за народно благостање.

Говори свих говорника били су пропраћени одобравањем и при помену имена г. др. М. Стојадиновића бурним и дуготрајним узвицима: „Живео др. Стојадиновић!“

На крају збора је г. Божић заблагодарио присутнима на лепом учешћу на конференцији, позивајући их да и даље одрже своје достојанство, како захтева дисциплина Југословенске Радикалне Заједнице, и да са својим пријатељима, збијени у чврсте редове Југословенске Радикалне Заједнице одаду пуно поверење Влади г. др. М. Стојадиновића, која ће и даље умети да води народ и државу у њиховом интересу. Његов говор доносимо даље у целини.

ГОВОР ПРЕТСЕДНИКА ГРАДСКОГ ПОГЛАВАРСТВА КРАГУЈЕВЦА Г. КАМЕНКА БОЖИЋА У КРАГУЈЕВЦУ НА ДАН 10 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Браћо, отварајући нашу данашњу конференцију, која по броју учесника претставља народни збор Шумадије, ја вам благодарим што у тако лепом броју претстављате нашу Странку и страначку дисциплину.

Наша странка, Југословенска Радикална Заједница, која је под вођством г. др. Милана Стојадиновића, за две године дала тако видне и убедљиве резултате своје плодоносне активности у свим правцима народног и државног живота, у сваком свом подухвату и у целом свом раду, инспирисана је једино жељом да доприноси сређивању прилика и просперитету народне привреде. Њени велики успеси, од којих само да вам напоменем у унутрашњој политици наше земље: раздужење земљорадника, подизање његове куповне моћи, подизање цена земљорадничким производима, стварање домаће индустрије и отварање јавних радова на свима странама, а у спољашњој политици, у којој нарочито видно отскачу споразум са Италијом и пакт о вечном пријатељству са Бугарском, закључење повољних трговинских уговора, — створили су јој у нашем народу огроман број присталица и једнодушно признање.

Питање Конкордата, које је као и остала питања, Влада г. др. Милана Стојадиновића затекла својим доласком на управу земље, и којим има да се регулишу односи Католичке цркве у нашој држави са Светом Столицом и да се на тај начин преко пет милијона католика, Хрвата и Словенаца, изједначе у верском погледу са православним и муслиманима, послужило је као повољан терен политичким противницима да покушају обарање владе г. др. Милана Стојадиновића. Удружене опозиционе групе, које су увиделе, да им поред великих успеха Владе г. др. Милана Стојадиновића измиче терен испод ногу у народу, у својој борби за влашћу, почеле су на питању Конкордата да уносе у народ нерасположење против Владе г. др. Стојадиновића, наводећи да су Конкордатом угрожена и оштећена права Српске православне Цркве.

Упоредо са нашим политичким противницима, који су свети Божији храм претворили у арену политичке борбе, у-

зели су учешћа и неки наши свештеници. Свештеници као чувари Божјег олтара, позвани су да проповедају мир, братство и љубав међу ближњима.

У свету Цркву ишли су ових дана људи, који с њом и са православном вером немају никакве везе, и који у њу после овога никада више неће ући. И ко је онда позван да брани веру? Да ли ти људи који су у овом моменту једном за свагда у цркву ушли, или ми, који у цркву идемо чистим срцем, да се у њој Богу молимо?

На све нападе на Владу г. др. М. Стојадиновића која има за циљ да ради за добро свих грађана без обзира којој вери припадају, и док разум не потисне страст, ми, припадници Југословенске Радикалне Заједнице рећи ћемо попут Христа Спаситеља свима противницима клеветницима: „Боже; опрости им, јер не знају шта раде“.

Југословенска Радикална Заједница поштује сваку веру и свачију добронамерну критику, ма с које стране она долазила, али и тражи једно од свих: да свако поштује и чува Југославију, створену милионима жртава. И ако понекад чујете да у Југославији постоје моментане тешкоће, будити уверени, да на бранику Југославије стоји велики државник г. др. М. Стојадиновић, праунук првог српског митрополита, љубићског хероја Милентија Павловића, који ће знати и умети да брани постављену верску равноправност, па, према томе, и веру наших праотаца.

А све што сада о Конкордату слушате од наших политичких противника, будите уверени да је све сама лаж.

Наша странка, под вођством г. др. Стојадиновића умеће и од сада, као и до сада да иде неустрашиво, да подиже Југославију да је привредно и социјално ојача, и да тим путем створи нову и срећнију будућност земље.

Лажна борба наших политичких противника прсла је као мехур од сапуна. Истина, која је овде на нашој страни као и увек, побеђује и хладан разум савлађује распаљене страсти наших злонамерних противника.

Прекаљени у тешкој борби, сврставајмо се у гушће редове и пружимо своју искрену помоћ г. др. Стојадиновићу да истраје у напорном раду за добро Краља и Народа!

ГОВОР МИНИСТРА ШУМА И РУДНИКА Г. ЂУРЕ ЈАНКОВИЋА У БЕОГРАДУ НА ДАН 11 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Драги пријатељи, ја сам вам веома захвалан што сте ме вечерас позвали да ово вече проведем међу вама, нашим малим привредницима, радницима, занатлијама и трговцима. Ја се налазим са вама вечерас овде, као што се и наш Претседник Владе г. др. Стојадиновић налази међу сиромашним али честитим рибарима нашега Јадрана. Пут наше политике утврђен је од свога почетка у правцу најшире помоћи и заштите нашем малом човеку, ономе коме је помоћ највише потребна. На томе путу ми смо последњих дана наишли на велике тешкоће. Од куда су дошле те тешкоће? Наш народ треба то да сазна и јасно и прецизно да утуви.

Прослављајући двогодишњицу нашег плодног рада, ми смо све наше политичке противнике толико застрашили да су они веровали да никада више неће моћи доћи на управу земље. Размислили су се и организовали су се за борбу против нас. И шта су изабрали за терен те борбе против нас? Да ли наш рад на привредном пољу? Да ли наш рад на национално-политичком пољу? Да ли наш рад на социјалном или културном пољу? Изабрали су да воде ту борбу на верском терену. Морамо се упитати зашто су изабрали баш то поље за своју акцију. Зато што (као што лепо рече наш уважени старина чика Јова Поповић) на томе терену лажи-ма и интригама може да се направи највећа магла. Објавили су целом православљу да ми хоћемо доношењем Конкордата да се одрекнемо Српства и православља, шта више, да хоћемо да доведемо у питање и суверену власт наше Отаџбине.

Конкордат међутим не тангира Српство, ни православље, а ни један Конкордат на свету није могао потчинити ни једну слободну државу светом Оцу Папи, па неће моћи ни Конкордат Југославије да подвргне Југославију нечијем другом суверенитету, него суверенитету Круне и народа Југославије. (Бурно одобравање и узвици: Живео Краљ!).

Зар је могуће да један верски статут тангира интересе Српства? Браћо, ми смо сви Срби, и баш зато што смо се ми Срби борили за стварање Југославије, ми смо Српство својевољно потчинили великој југословенској идеји. Српство живи у нама заједно са Југословенством. (Одобравање и уз-

вици: Тако је!). Нема тога закона који ће тај осећај српскога народа, који је толико жртава знао дати за стварање Југославије, искоренити из душе нашега народа! (Живо одобравање).

Што се тиче православља ја вам се кунем да бих ја био први који би најоштрије осудио сваког православца, који би се усудио да дарне у православну веру, јер православна вера има своју велику и дивну традицију. Она је живела у душама Срба и целог српскога народа, када је он био у ропству, она је била жариште српског националног осећаја кроз пет стотина година и српска православна вера није се никада одвајала од народа и од државе. Па зар може да буде у нашој средини и једног православца, који би се усудио да ма шта учини против православља!? Срамна је лаж и ординарна интрига нелојалности првога реда када нам се подмеће да ми хоћемо да издамо православље и да га потчинимо ма коме. Не, браћо моја! Конкордат, који регулише односе између државе југословенске и католика који живе у Југославији не може ни у колико да промени традиционални живот српске православне светосавске вере! (Бурно одобравање).

Непријатељи су то причали народу, да би на тај начин створили једну страховиту забуну. Речено је како се Конкордатом има да почне покатоличавање православних Срба. Ја мислим да здрав разум такву глупост не може примити. Која је то сила која би могла натерати једног православца да мења своју веру?! Који је то политички човек, који би могао натерати некога да мења своју веру?! Нико, браћо моја!.. Затим је речено да ће после доношења Конкордата престати православни да славе своју славу. Зашто су то рекли? Зато што знају да је слава Србина одржала кроз векове и векове, и да је слава оно што је Србину најмилије и највећије. Ја мислим да нема нормалнога човека који може да помисли и за један моменат да ће се, не православни, који су на управи земље, него ни католици, нити ма која друга вероисповест усудити да донесу један такав монструозан закон, којим би се икада одузимао обичај славе српском народу!

Не знам шта све није речено у ери најстрашнијих лажи и клевета, али хоћу да вам одговорим на све те лажи и

клевете, које знам и које не знам, ово: Код доношења Конкордата нас је руководило само то да у Југославији живе у главном три вероисповести, православна која има 48%, католичка, која има 37%, и муслиманска, која има око 8 до 10%, а затим долазе остале мање вероисповести. Југославија мора свакој вероисповести да да организациони статут. Ми смо нашој, Српској православној Цркви дали Закон и Устав. Дали смо Муслиманској заједници њен Устав. Остала је ова трећа вероисповест, католичка, којој је требало дати њен Закон. Тај њен закон зове се Конкордат. У Конкордату регулишу се односи између државе и католичког свештенства и однос католичких верника према свом католичком свештенству. Ништа друго у Конкордату нема.

Измислили су како по Конкордату треба да се плате огромне милијарде од стране државе Католичкој цркви. Међутим, постоји једна одредба, која се налази у свима законима наше земље, где се каже да ће се за одузета имања од католичких цркава, која су подељена по аграрној реформи, дати правична оштета. Та оштета постоји у аграрном закону Краљевине Југославије и према велепоседницима који нису југословенски држављани. Питам ја вас: да ли би онда било поштено не платити правичну оштету Католичкој цркви, када је морамо плаћати и великим поседницима и грофовима других држава? Ми ту обавезу имамо и према нашој Православној цркви и њој се та оштета за одузета имања мора платити. То је основни принцип друштвеног морала да ако од некога нешто узмете онда му морате дати зато и правичну оштету. Колика је та правична оштета, има се регулисати законом југословенске државе. Према томе никоме и никакве милијарде ми не плаћамо, нити ћемо плаћати.

Једна тешка оптужба против Конкордата јесте да Папа именује бискупе. Наше владике именује Патријарх, католичке бискупе именује Папа. То није само тако у Југославији, него то важи за све државе света. Али ни један бискуп, који буде именован, не може то уствари постати а да није грађанин Југославије. А ако међу њима буде и таквих грађана, који не би поштовали државно и народно јединство, који политички не би конвенирали југословенској држави, Краљевска Влада има права да таквог бискупа не прими као

бискупа. Према томе каква опасност постоји ако се југословенско католичко свештенство поставља за бискупе, а оно је грађанство, које ради за добро Краља, државе и народа? (Гласови: Тако је! Никаква!).

Ја не верујем да би се нашла иједна југословенска влада, па чак и влада ових, који нас данас нападају, која би допустила да на тим бискупским положајима буду грађани, који би радили против државе и народа. Према томе и та тешка оптужба потпуно отпада.

Ја не знам каквих још оптужаба тамо нема. Али на све те оптужбе морам вам рећи, као што сам вам и мало пре рекао, — живи били па видели! — а ми ћемо живети још, а наш православни живот ни у колико неће бити промењен... Да ли се штогод променило од како је Конкордат изгласан у Скупштини? Ни у колико. Славе се и даље славе, иде се у цркву, поштујемо наше верске обреде као што смо их увек поштовали и до сада нема никаквих промена, нити ће их икада бити у Југославији.

Али, нечасна политичка сретства, која су употребљена, ипак су завела наивне породице и извесне крајеве па су почели да уздишу и да се питају: Шта то тај паметни др. Стојадиновић уради од нас? Зар две године овако лепо ради, а сад од једаред упропасти све оно што је до сада чинио? Кад се већ тако питање могло да постави, онда треба на њега правилно да одговоримо сви.

Ја вам кажем да треба имати само пуну веру у др. Стојадиновића. (Бурно одобравање и усклици: Живео Стојадиновић!). Не само овај Конкордат, него не знам колико да их има, ко год буде покушао да ради против Југославије и југословенског народа, сваки такав покушај доћи ће под ноге др. Милана Стојадиновића! (Бурно одобравање).

Нас боли што су се на путу тих политичких интриганата и великих политичких шпекуланата нашла и два три архијереја, и нешто свештенства. Они су ових дана учинили нешто што је у историји православља непознато. (Усклици: Срамота). Ми ту казну примамо чисте савести, пошто она не долази од Господа Бога, нити од наше свете православне Цркве, него долази од наших политичких противника, двојице али тројице архијереја, који су се ставили на чело покрета

свих могућих отпадника у Југославији, па и самих комуниста и атеиста!

Наша вера у свест нашег Архијерејског сабора да ће све то исправити постоји у нама и зато ми нећемо да водимо борбу нити са овом двојцом тројицом архијереја, да не бисмо том борбом нанели штету нашој Светосавској православној Цркви. (Живо одобравање).

Нека им Господ Бог суди за такве чине, а будите уверени да ће им судити, а за наш стоички став бићемо од Господа Бога награђени! (Живо одобравање и усклици: Тако је!).

Др. Стојадиновић је успео у овој борби да васкрсне православље и у душама атеиста и комуниста, код којих се вера сматра као најодиознија друштвена појава, а сада им је одједном потребна Црква и они су за постигнуће својих политичких циљева дошли у Цркву да се нађу тамо као браниоци Српске православне Цркве, и да је бране, од кога? Од потомка првог српског Митрополита Мелентија Павловића. (Дуготрајно одобравање и усклици: Живео др. Стојадиновић).

Ако комунисти и атеисти треба да буду браниоци православља, онда је православље на издисају. Пример Русије најбољи нам је пример за то. Ја сам прошле године уочи Божића слушао на радиу предавање једног комунистичког руског агитатора, који је рекао: „У томе и томе крају било је неколико манастира, које смо претворили у штале и у свињце. Место попова тамо се сада гоје дивне свиње и дивна говеда“.

То је проповед комунистичке Русије у погледу Цркве и Православља!

Па има ли што природније него да архијереји српски бране да ти неваљалци не уђу у нашу Цркву и да је не скрнавље и да преко Цркве не стварају терен какав је створен у Русији!

Ту је дужност сваког свесног грађанина да отвори очи и да види како и зашто ти данашњи браниоци православља траже Цркву, а до јуче су је нападали!

Ми сматрамо себе за највеће браниоце Православне цркве због тога што нећемо дозволити да се она претвори у попрште политичке борбе и ми упућујемо апел цело-

купном нашем народу да, кад у цркву уђе, пред вратима тога светог храма скине политичку тогу са себе и да је остави на вратима, да из свог срца истера мржњу према политичким противницима и да у храм Божији улази само са једном жељом да се Господу Богу и Исусу Христу моле. Ко тако не ради тај скрнави цркву. Црква не сме бити поприште политичке борбе. Црква мора бити светиња свих нас.

Ми смо уверени да су наши политички противници и на овом терену изгубили битку. Изгубили су је због тога што данас цела Југославија види да су се на томе питању нашли солидарни пријатељи диктатора Петра Живковића (Усклици: Доле с њима!), који себе сматрају за једине националисте у Југославији, нашли су се заједно са комунистима, који национализам не признају, нашли су се заједно са београдском Удруженом опозицијом, која програмски ничег заједничког нема са групом диктатора Петра Живковића. Нас нападају присталице Југословенске националне странке да нисмо за унитаризам. Сматрају да у борби против нас могу ићи са онима, који су се пре неколико месеци изјаснили за федеративно уређење ове државе. Где је ту политички морал? Они су ради власти бацили програм, бацили поштење, бацили све под ноге, само да би успели да добију власт. Ја вас питам може ли народ имати вере у људе који ради лакшег проналажења пута до власти могу да се удружују са овако хетерогеним политичким групама и може ли да им верује да ће сутра са моралом бранити интерес југословенске државе и југословенског народа. Ко се очајно бори за власт, не чини то ради државе и народа, него ради себе. А ја вам кажем: Ми се очајно не боримо да останемо на власти, али ћемо остати зато што то хоће југословенски народ, јер нам он верује да ћемо чувати и сачувати тековине Југославије, које почивају на милионима живота њених најбољих синова. (Дуготрајно одобравање).

Ми идемо ведра чела напред, уверени да ће ова магла вештачки створена бити убрзо разбијена.

Ови који данас тамо држе власт врше једно безаконје да би нама спречили да вршимо оно на шта нас закон овлашћује. А сутра, када будемо извршили своје законско право и изабрали најчеститијег архијереја за Патријарха, ја вас уверавам да је споразум Владе др. Стојадиновића и Српске

православне Цркве дефинитивна ствар. (Дуготрајно одобравање). Јер, ми можемо примити борбу са свима политичким противницима, али борбу против самих себе, јер смо ми део Српске православне Цркве, ми нећемо! (Живо одобравање и узвици: Тако је).

Ко год мисли да ће нас интригама и неваљалством натерати да се боримо против наше Цркве — вара се. Тим путем ићи нећемо ни за чију љубав. Жртвоваћемо све, али нећемо да се упустимо у борбу против онога што је Српство водило у најтежим временима његовог живота. (Одобравање и узвици: Тако је! Живео). Ми кажемо свима онима, који су данас на странпутици, па макар се звали и владике: „Опрости им, Боже, јер не знају шта раде!“

Ми се држимо Христове науке и само тако поступамо у свима нашим делатностима, јер највећа наука јесте наука Исуса Христа.

Будите уверени да сам вам вечерас, као и увек, говорио истину, и само истину, јер се ја увек држим оне народне: У лажи су кратке ноге. Лагати се може данас, лагати се може и сутра, али се лаж убрзо види и увиди, па се онда и обелодани. Истину треба говорити увек ако човек хоће да се висока чела нађе међу својим народом. Све што сам вам рекао вечерас истина је, а истина је највећа буктиња среће човекове. Без истине нема живота! Без истине нема стварног рада, без истине нема напретка! Зато истина мора бити база сваке акције и свакога поступка. С том истином ми мирно очекујемо све догађаје, уверени у то да ће нам народ и време дати за право! (Бурно одобравање и узвици: Живео!).

ГОВОР ПРЕТСЕДНИКА ВЛАДЕ Г. ДР. МИЛАНА СТОЈАДИНОВИЋА У БАРУ НА ДАН 12 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

У Бару, у Црној Гори, где је био врло срдечно поздрављен од великих маса народа, отпоздрављајући на овације и поздравни говор, Претседник Владе г. др. Милан Стојадиновић је, између осталог, говорио и о Конкордату, рекавши, да прашина која је подигнута у вези са Конкордатом, у ствари није борба против Конкордата, пошто у нашој земљи по-

стоји већ од раније не један, него шест разних Конкордата, против којих се нико до сада није бунио. А није то ни борба за заштиту Српске православне Цркве, којој не може претити никаква опасност од њега, као Србина православне вере, чија је породица дала Београду и Србији њеног првог митрополита, у лицу Мелентија Павловића. Борба је у ствари уперена против данашње Краљевске Владе и против Југословенске Радикалне Заједнице. У тој борби, политички противници свих фела и боја, без скрупула, и не бирајући сретства, искоришћују Православну цркву, иза које се кукавички крију.

Ми треба, рекао је Претседник Владе г. др. М. Стојадиновић, да разликујемо веру и цркву од ових нелојалних политичара. Православну цркву треба поштовати, бранити и учвршћавати. Али против наших политичких непријатеља треба да устанемо свом снагом наше велике и моћне Странке.

Истичући на крају јунаштво и храброст Црногораца, г. Претседник Министарског савета каже, да су му у Београду пре неколико дана такође честитали на личној храбрости и истрајности. Неки су му тада говорили: „Срећа је то да се на челу Југословенске Радикалне Заједнице налази тако храбар човек, јер је боље да један лав води сто зечева, него један зец сто лавова“. Г. др. Стојадиновић каже да је то ипак нетачно речено, јер кад види оволику борбеност Црногораца и поверење које му они и данас указују, о чему сведочи и величанствени дочек у Бару и његов данашњи избор за почасног грађанина тога града и поклон једног земљишта, да може подићи летњу вилу и чешће у Бар долазити, — када све то види, каже Г. Претседник, може с правом да каже да нити зец води лавове, нити лав зечева, него лав води лавове.

У таквим околностима Југословенска Радикална Заједница победиће све своје политичке непријатеље! — узвикнуо је он, — на шта је одјекнуло бурно одобравање присутних Црногораца, који су из разних крајева Црне Горе дошли да га у Бару дочекају и поздраве.

ГОВОР МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА Г. ДР. ШЕФКИЈЕ БЕХМЕНА У ГРАЧАНИЦИ НА ДАН 15 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Ми југословенски муслимани свесни смо тога да је наша судбина везана за ову груду земље, на којој смо светло угледали и у којој нас је мајка одњихала, певајући наше дивне успаванке.

Међуверски и међуплеменски мир први је услов за напредак наше државе, и наш сопствени. Зато су одувек наша настојања ишла у том правцу, да нашим поступком ништа не учинимо што би и мало реметило хармонију међу једнокрвном браћом.

Зато је г. др. Спахо без околишења прихватио позив г. др. Милана Стојадиновића, и ликвидирао нашу верску и покрајинску партију, те у друштву са њим и са г. др. Антуном Корошцем основао једну нову, велику, народну југословенску партију, која обухвата све вере и сва три племена југословенска и простире се од Марибора па до Ђевђелије, од Суботице па до Боке Которске. То је партија са чисто југословенским програмом и југословенским духом.

Од оснивања наше партије ми смо стално у народу, не са хушкањем него са гранчицом мира, ми непрестано позирамо нашу једнокрвну браћу да се измире, да забораве старе зајевце, да се сложе, јер само у слози и љубави може напредовати наша земља, а у њој и мир. (Узвици: Тако је!).

Реч криза, која је била допрла и до задње сеоске колибе, сад је збрисана из обичне новинарске репортаже. То је заслуга г. др. Милана Стојадиновића и његових сарадника, а нарочито г. г. др. Мехмеда Спахе и др. Антуна Корошца. (Усклици: „Живео др. Стојадиновић!“).

Наши непријатељи добро су схватили ситуацију: Успех Југословенске Радикалне Заједнице је уједно њихова пропаст, победа праве југословенске идеологије то је катастрофа свих деструктивних елемената у нашој земљи. Њима није стало ни до угледа земље споља ни до напретка и консолидације земље унутра. Њихова сва жеља и једина амбиција је доћи на власт. А шта значи њихов долазак на власт? Ми њих знамо са терена, знамо их са дела. Знамо оне црне дане Јевтића и Поповића, који су били окарактерисани полицијом. Ви се сећате оних дана, када се готово ни пред једним

надлештвом није могло ништа свршити без бакшиша. А колика се корупција била зацарила, ја ћу вам навести само један пример: Г. др. Спахо, као Министар саобраћаја, обновом једног уговора за градњу железница, уштедео је држави неколико стотина милиона.

Нама је стало до тога да са нашом браћом православне и католичке вере заједно живимо. Зато треба заједнички да радимо за добро наше државе. Ни једној земљи није више потребан верски и племенски мир као Југославији. Зато ће све настојање Краљевске владе бити и даље упућено ка остварењу и очувању овога мира. Главни инструменат за постигнуће тога циља је наша велика и јака партија, Југословенска Радикална Заједница. У том настојању треба да нас помогне цела земља, јер ћемо тако најбоље послужити нашем младом Краљу, народу и држави.

ГОВОР МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ Г. ДОБРИВОЈА СТОШО- ВИЋА У НОВОМ САДУ НА ДАН 15 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

У отсуству претседника Бановинског одбора Југословенске Радикалне Заједнице за Дунавску бановину, мога и вашег пријатеља Министра г. Станковића, позван сам да данас присуствујем овом скупу, који ми се чини да је и свечанији и важнији од свих скупова Југословенске Радикалне Заједнице одржаних у овом граду за последње две године. Ја ћу се трудити да свим оним што имам у овом моменту на расположењу, да ничим не пореметим свечаност и важност овог скупа, а уверен сам, да ће исти осећај имати и сви остали говорници, јер то захтева углед нашег шефа г. др. Стојадиновића и углед наше Странке, који су се за ове последње две године на свима делима и у свима моментима одликовали потребном хладнокрвношћу, достојанством, честитошћу и разборитошћу, увек свесни да су то основни предуслови за свакога шефа и за сваку народну странку, били они на влади или у опозицији, ако заиста жели да делује у добро схваћеним народним и државним интересима.

Под температуром од 40 степени, недостојанственим испадима, нечасним интригама и са помраченим разумом не

може се успешно водити ни једна бакалница, а да не оде у банкротство а камоли Краљевина Југославија! Захваљујући мудрости и државничкој способности нашега шефа г. др. Стојадиновића, његовим сарадницима и Југословенској Радикалној Заједници, ми можемо данас у миру и хладнокрвно, али разборито и објективно да расмотримо догађаје, који су се пред нама одигравали и у којима смо и сами узели учешћа, тако, да сваку ствар и сваку акцију поставимо на њихова права места. То смо дужни да урадимо у интересу државе и народа, у интересу нашег заједничког живота, јер овај добро организовани напад који се је вршио последњих дана није био уперен само противу Владе г. др. Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице, већ и противу цркве и православне и католичке, противу јавнога поретка и противу саме Краљевине Југославије. У том атаку сви су се они који су га водили утркивали ко ће бити ревноснији, бесомучнији и необузданији, а, што је најтрагичније, у тој изbezумљеној борби сваки је имао свој посебан циљ! (Одобравање).

Са отварањем дискусије у Парламенту о пројекту постигнутог споразума између наше државе и Католичке цркве, наш престони град Београд постао је арена тешке и узбудљиве политичке борбе. Оно што нарочито карактерише ту борбу није само факат што се цела парламентарна и скоро цела ванпарламентарна опозиција нашла после тако дугог времена у једном табору, већ што се та дискусија са истом оштрином пренела из Парламента и на улице Београда.

Друга карактерна особина је била та што скоро 99% грађана није ни видело ни прочитало текст Конкордата, а међутим свих 100% грађана узели су живог учешћа у дискусији о Конкордату. Да ли је онда чудо — морамо се упитати — што је та необавештеност грађана у пуној мери искоришћена од политичких противника не само Краљевске Владе и Југословенске Радикалне Заједнице, већ и од противника јавног поретка и мира, као и од наших непријатеља из иностранства, који су преко недостојних синова ове земље, новчано подупирали рушилачку акцију, која је и онако била у пуном јеку? Дискусија у Парламенту се наставља, али се Београђани више не интересују за говоре на-

родних посланика — како оних који су за, тако и оних који су против Конкордата — већ се користе илегалним брошурама, летцима, сликама, лажним телефонским и другим извештајима, којима је Београд био преплављен као никада раније!

Наши противници као и противници државе, који су врло добро знали како ђаволско оружје може бити пропаганда, бацили су се свом снагом на искоришћавање свих могућих канала модерног публицитета да би затворили и помрачили ум човечји. Знали су они врло добро да се пропагандистичка сретства могу употребљавати часно и поштено, али су знали и то да се могу употребити и у правцу утврђивања најгнуснијих, најодвратнијих и најнедостојнијих лажи, клевета и подметања. И они су се тим сретствима најобилније и користили. И тако ово чисто државно питање које се тиче регулисања односа између наше државе и Католичке цркве хтело се претворити у питање које треба да нанесе штете нашој Српској православној Цркви и свима нама — њеним верницима! (Тако је!).

Пошло се међутим и корак даље од стране организатора овог напада. Тако је 19 јула организована литија, иако је била забрањена од стране надлежних власти. У тој литији узела су учешћа и нека свештена лица, иако је сам митрополит г. Доситеј дао реч да свештенство неће изаћи ван цркве на улицу. И тако, супротно и Еванђељу и Уставу Српске православне Цркве, нека свештена лица дошла су у сукоб са државним властима и државним законима! И у том догађају показало се још једном више да у целој овој борби није по среди Конкордат нити повређени интереси Српске православне Цркве, већ је по среди жеља политичара да се, не бирајући сретства, дочепају власти, жеља комуниста да дођу до нереди и хаоса, а пљачкаша до — плена!

Смрт Патријарха Варнаве такође је искоришћена на један недостојан начин за даље харангирање маса путем нових гнусних лажи, клевета и подметања.

Затим је дошло читање у београдским црквама решења Св. Архијерејског Синода о лишењу почасних права министара и посланика православне вере, који су гласали за законски предлог о Конкордату.

Да ли нам је Конкордат потребан и шта он садржи? Пре свега треба указати на чињеницу да у нашој Краљевини живе и делују у главном три вере: православна, католичка и муслиманска. Треба даље указати на чињеницу да Црква и Држава живе на истој територији и имају исте припаднике, те је отуда од веома велике важности по интересе сваке добро уређене државе и по мир и спокојство њених грађана, обезбеђење тесне сарадње између Државе и Цркве.

У нашој младој, али снажној и моћној држави нико није боље схватио ту потребу до сам Блаженопочивши Краљ Александар, а ево шта је он казао по том питању једном Французу, чију сте изјаву ових дана читали у неким београдским листовима:

„Мој Дед и Мој Отац мудро су закључили Конкордате. Поводим се њиховим примером. Глас, па и престиж наше државе, могу тиме само да добију пред међународним јавним мишљењем. Поред тога, морамо да се старамо о социјалном миру. А Конкордат може само да му допринесе“...

Старајући се да задовољи ту битну потребу нашег народног живота, наша држава је и приступила регулисању односа између себе и појединих цркава. Тако је дат Закон и Устав Српској православној Цркви, а ту скоро дат је и Закон о Муслиманској верској организацији, а без свога Закона и Устава остала је само Католичка црква и њени верници. Када се само имају у виду ове чињенице, онда је јасно и најпростијем и најнешколованијем грађанину ове земље: Да ли је Конкордат, односно Закон о Католичкој цркви потребан? Потребан је, још како је потребан, ако хоћемо да обезбедимо међуверски мир, ако хоћемо да обезбедимо спокојство и ред међу собом, ако хоћемо да обезбедимо и само јединство југословенске државе. Како је нама наша православна вера мила и драга и како смо је кроз векове чували као зеницу око свога, тако је исто и нашој браћи католичке вере, мила и драга њихова вера! Тога морамо бити свесни! (Одобравање и узвици: Тако јел!).

Па када је Конкордат потребан, поставља се питање је ли овакав Конкордат потребан?

И овде морамо разбистрити једну ствар. Када је дискутован Закон и Устав Српске православне Цркве између прет-

ставника државе и претставника Српске православне Цркве, онда су Католичка црква и њени верници, као и Муслиманска верска заједница и њени верници сматрали за непотребно да се у ово питање мешају, а још мање да дају лекције Држави и њеним органима како тај Закон и Устав треба донети, када га треба донети и како поједине одредбе треба формулисати, а нико ни од свештеника, ни од политичара ни од припадника, те две вере не подиже ни глас најобичније критике, ни протеста, а још мање неког револта противу доношења Закона и Устава Српске православне Цркве! По сасвим правилно схваћеним интересима своје сопствене цркве и вере, и католици и муслимани су мирно посматрали тај посао, јер су били свесни да га раде одговорни и компетентни фактори!.. Иста је ситуација и атмосфера пропратила и доношење Уредбе о Исламској верској заједници. Све дотле, и тај мир и то достојанство свих цркава и свих њихових верника служили су на част свима нама, а и држави као целини!

А шта видимо и доживљујемо са отварањем дискусије у Парламенту по питању законског пројекта о Конкордату? Отварање најбесомучније, најнедостојанственије и најпрљавије политичке акције — у којој узимају активно учешће и неколико православних владика — акције која по методама и начину на који је вођена, по гнусним лажима и фалсификатима превазилази све што је југословенски народ до сада преживео, а са гледишта морала и укуса једино би се могло упоредити са продуктима прљавштине и трулежи коју београдски канали свакодневно изручују на ушћу Саве у Дунав! А све то кади се светом измирном по неким православним храмовима у Београду и пропраћа звоњењем звона са звоника Христовог Храма — звона приложених од ктиторa и приложника, којима се данас ускраћују све црквене почести! (Узвици: Срамота! То није смело да се догоди!).

Шта се износи од стране наших противника против Конкордата?

Каже се, да Конкордат доводи у зависност Српску православну Цркву од Католичке цркве; каже се, да ће нас, православце, Конкордат превести у католике и да своју славу не-

ћемо славити; каже се даље да имамо да платимо Католичкој цркви неке тешке милијарде; каже се да ће Ватикан постављати католичке бискупе без сагласности Краљевске Владе; каже се да ће Ватикан постављати војног бискупа и војне свештенике без сагласности Краљевске Владе и Министра војске; каже се да ће деца из мешовитих бракова бити одгојена у католичкој вери и т. д., и т. д.

Ја господо, имам у руци текст Конкордата, па вас молим да ми дозволите да прочитам односне одредбе да бисте могли сами оценити у колико су ове замерке тачне или нетачне. (Г. Министар Стошовић чита односне одредбе из Конкордата, па наставља:) Као што и сами видите, све што је речено против Конкордата сушта је лаж. Нарочито морам истаћи, као што сте се сами осведочили, да Конкордат нигде и не спомиње права, учење, традиције и обичаје Српске православне Цркве, а још мање да их ма чим ограничава или подчињује!

Па када тако ствари стоје, откуд и ради чега ова борба и ово узбуђење?

Одговор је прост: Ради власти! Сви наши противници који су изгубили битку на пољима на којима се она обично бије, т. ј. на пољу привредном, финансијском, трговачком, просветно-културном, социјалном, спољно-политичком и т. д., ухватили су се у свом очајању за Конкордат, мислећи да ће на томе питању постићи свој циљ: оборити Владу г. др. Стојадиновића и узети власт у своје руке. Све доде је рачун био добар, али се поставља питање: Како би се та власт поделила између диктатора Петра Живковића, федералисте Љубе Давидовића, противника федерације и диктатуре. Аце Станојевића, шта би ту онда припало Јоци Јовановићу на његов нови политички програм, а шта борбашима и зборашима, шта комунистима а шта оним г. г. епископима којима је обећано политичко вођство? (Смех и одобравање).

Господо, ни г. др. Стојадиновић, ни ма ко од нас припадника Југословенској Радикалној Заједници нисмо се дохватили грчевито за власт, нити желимо да на тој власти останемо по сваку цену. Ми смо једна партијска организација која своју снагу црпе из најширих народних слојева! За све ово време откако смо на власти, ми смо и нашим присташима и нашим противницима показали којим путем же-

лимо да водимо наш државни и народни живот, а то је пут напретка и благостања. За ово кратко време решили смо и питање привредне кризе и питање цена пољопривредних производа и питање пореских растерећења; и питање сељачких дугова; и питање подизања наше просвете и културе; и питање обезбеђења наших граница; и питање повећања наше одбранбене моћи и т. д., и данас и Краљевска влада и Југословенска Радикална Заједница ће и даље ићи тим путем и остати на власти све донде док се из народа не појави боља и јача и способнија политичка екипа, којој бисмо могли предати судбину земље у руке! Само нас људи и њихова политичка организација са таквим квалитетима могу заменити на власти, а никако не они који се боре памфлетима, летцима, фалсификованим лажима и интригама! (Узвици: Тако је! и плесак).

На завршетку, хтео бих да напоменем још две ствари. За време скупштинске дебате о Конкордату било је говорника који су тврдили да је г. др. Мачек и хрватски народ против Конкордата.

У низу сваковрсних летака, фалсификата и тенденциозних написа у нашој и страној штампи, изашао је ту скоро и један летак који садржи и тобожње писмо г. др. Мачека упућено Српској православној Цркви у коме се тобож г. др. Мачек изјашњава да је против Конкордата! То писмо објављено је и у неким страним листовима.

Ми не можемо да верујемо да је то писмо аутентично, јер је тешко схватити да г. др. Мачек и његове присталице могу имати тако становиште у погледу Конкордата. Напротив ми смо увек веровали и сада верујемо да су погледи г. др. Мачека и његових пристаха индентични са нашим у том питању. Сматрали смо даље да је и осигурање верске равноправности један од основних услова за постављање темеља чврстог и солидног споразума између два братска племена, и та нас је вера крепила у нашој борби и настојањима да истрајемо до краја. Али ако се Конкордат не жели од стране наше браће Хрвата, г. др. Мачека и његових пристаха, онда то треба јасно и отворено рећи, јер Југословенска Радикална Заједница има довољно времена да узме у разматрање и тако једно становиште и да заузме свој став, у толико пре што је Конкордат тек превалио једва једну

четвртину пута пре него што би постао дефинитиван закон и ступио у живот! (Одобравање).

Друга је ствар питање искључења из Цркве православних министара и свих православних народних посланика, који су у Народној скупштини гласали за Конкордат.

Једним својим актом, Митрополит г. Доситеј обавестио нас је да нам се ускраћују све црквене почести због тога што смо гласали за Конкордат.

Оваква одлука не води ни најмање рачуна ни о одредбама државног Устава ни о одредбама Устава о Српској православној Цркви. У чл. 74 државног Устава стоји: „Сенатор, односно народни посланик, не одговара за глас који је дао као члан Сената, односно Народне скупштине“, а у чл. 212 Устава Српске православне Цркве стоји: „Нико се не може казнити ни једном црквеном казном без претходног саслушања његова“.

Из ових законских прописа државног и црквеног Устава јасно произилази да је ова одлука незаконита. Ако би нека црквена власт хтела да примени казну противу једног народног посланика, онда би она учинила незаконити акт, који не би имао никакву правну вредност, јер би био погажен не само земаљски Устав већ и Устав српске православне Цркве, због чега би дотична црквена власт морала и сама ангажовати своју одговорност. (Један глас: И те какву!).

На крају желео бих да изјавим још једном више ово: Да ни Краљевска Влада ни Југословенска Радикална Заједница нити је желела нити жели ма какву борбу са ма којом Црквом, а најмање са Српском православном Црквом. Јер то би значило, како рече пре неки дан мој колега Министар г. Јанковић, борбу са самим собом. Напротив: Ми желимо пуно и тесну сарадњу између Цркве и Државе, и са наше стране неће недостајати напора, да се та сарадња осигура за трајна времена, а под условом да држава и државни ауторитет морају остати на истој висини на којој су и досада били! (Бурно одобравање). А са нашим партијским противницима борићемо се удвострученим снагама и без предаха до коначног триумфа идеала постављених у програму Југословенске Радикалне Заједнице који теже обезбеђењу потпуног мира, реда и спокојства грађана, који теже напретку

и благостању земље, и, на крају, који теже споразуму са браћом Хрватима! (Бурно и продужено одобравање и плесак).

ГОВОРИ ПРЕТСЕДНИКА ГРАДСКОГ ПОГЛАВАРСТВА НИША Г. ДРАГАНА ЖИВКОВИЋА И ОДБОРНИКА Г. ЈО- ВАНА ЈУГОВИЋА У НИШУ НА ДАН 15 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Драга браћо и пријатељи православци, ви сте ових дана позвати од стране црквене управе да присуствују служби Божјој на којој вам се имају прочитати важне црквене одлуке, али на наше изненађење врата цркве била су затворена због неке бојазни да ће присталице Југословенске Радикалне Заједнице изазвати сукоб. Не, браћо, не пријатељи моји, — Југословенска Радикална Заједница то није никада чинила и неће чинити у овом светом храму, па ни у његовој порти! Зар ми да изазивамо сукоб? Зар ми да правимо неред? Зар ми нисмо паметни људи и домаћини, браћо? . . . Захваљујући вам се из свег срца на изразима једнодушних осећаја и симпатија према нашим пријатељима, на спонтаним манифестацијама и клицањима Влади и г. др. Милану Стојадиновићу и нашем посланику г. Драгиши Цветковићу, ја вам кажем ово и оволико: Ви сте данас овако изразито показали свима и свакоме да Краљевска Влада има и имаће увек иза себе своје верне и одане пријатеље. У свакој прилици па и данас, ми смо умели да се, свесни своје моћи издигнемо над свима лажима и да покажемо похвалну дисциплину и достојанствен мир, па да и овог часа изразимо највеће симпатије и народно поверење вођи др. Милану Стојадиновићу и нашем посланику министру г. Драгиши Цветковићу и на достојанствен начин протестујемо против данашњег чина, којим се Црква увлачи у политку. Протестујемо поново што се наши најбољи синови Православне цркве оптужују, они који су дали позитивне резултате у свима правцима на подизању народа и његовог благостања као и саме свете Православне цркве! Јер је ред, браћо, да се и то запитамо: Зар су бољи хришћани деструктивни елементи, комунисти и републиканци, него ми? Зар влада која васпоставља социјалну правду и иде у свом раду по речи Христовој да гладног нахрани, голог оде-

не и босог обује — није добра Цркви, а добри јој могу бити они који су за диктатуру фашистичког или комунистичког типа? . . . Ја мислим да ће Црква и народ ускоро видети да то тако не може да иде и да ствари морају да се поставе на своје место.

После говора г. Живковића маса је дуго клицала Претседнику Владе г. др. Стојадиновићу и Министру г. Драгиши Цветковићу. Пошто се аплауз стишао узима реч г. Јован Југовић, општински одборник, који је између осталог казао Нишлијама следеће:

„Гредећи увек стопама великог пријатеља града Ниша и среза нишког који је срез г. Драгише Цветковића (усклици: Живео!), који се као политичар стара и води очинску бригу не само о нишким грађанима и грађанима среза нишког, већ и о осталим грађанима простране нам Краљевине Југославије, ми, његови пријатељи, узели смо за програм и партијску идеологију да проповедамо народу отворено у јавним локалима и под ведрим небом. Ми се тога учења држимо и ево да се сада и са ове јавне говорнице чује наша реч. Па шта видимо код људи на супротној страни? Видимо партијске грабанте и пигмеје који, немајући куражи да отворено народу кажу и изнесу своју идеологију, јер је немају, видимо их да се кукавички и срамно заклањају иза Цркве, као неке бусије, нама најсветијег места, да оданде, подржавани од извесног броја свештенства врше своје разорно дело. Ако се запитамо: ко од стране свештенства подржава и спроводи ову и овакву политику, добићемо одмах одговор да то не чини Св. Синод већ, само два архијереја и неколико свештеника! Позивам вас зато да имате поверење и у будуће као и до сада у наше вође г. др. Милана Стојадиновића и г. Драгишу Цветковића и да вечно стојите уз њих. (Живо одобравање и клицање: Живели!).

ГОВОР НАРОДНОГ ПОСЛАНИКА Г. БОГОЉУБА КНЕЖЕВИЋА У КРУШЕВЦУ НА ДАН 15 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Говорити у оваквој психози, није захвално, али ће скоро време показати да је наш рад био користан и правилан и да је ова психоза вештачки и злонамерно створена. Влада г. др. Милана Стојадиновића решила је неколико важних и капиталних питања, које ниједна влада пре тога није могла

да реши. Решено је питање раздужења земљорадника, повишене су цене аграрних производа, смањена је пореза на земљу, донет је Закон о иступима, учињен је напредак у трговачко-индустријском погледу, изведени су и изводе се велики јавни радови, подижу се многи мостови и путеви, отварају поште, школе и друге установе, подигнут је углед земље и Државе споља и изнутра.

Говорећи затим о нашим народним великанима, о Штротмајеру, Рачком, Качићу - Миошићу, Јанезу Креку, о жртвама наших католика за стварање Југославије, о добровољцима у Добруци и на Солунском фронту, г. Кнежевић каже да и католици имају право да захтевају да се једном реши и њихово верско питање. Блаженопочивши Краљ Александар једном је свечано изјавио да прокламује верску равноправност, 1 децембра 1918., а земаљским Уставом зајамчена је слобода вере и равноправност вероисповести. Конкордатом се у ствари регулишу односи између наше државе и Католичке цркве. и санкционише стање које је и досад постојало у свакоме погледу. У Конкордат се не уноси ништа ни против Православне цркве ни против наше државе.

На једном оваквом деликатном верском питању наши политички противници хтели би да оборе Владу. Завиде слави г. др. Милана Стојадиновића. Они су жељни власти. Њима није стало ни до реда ни до поретка у земљи, јер знају да преко народа не могу никад до власти доћи. И зато теже да изазову нереде.

Много се замера Конкордату што у свом првом члану даје право мисије. А која црква и која вера нема своју службу и своју мисију? И наша света Православна црква, којој сви ми припадамо, и коју носимо у души и срцу има своју мисију, издаје свој лист „Мисионар“ и по праву своје мисије подигла је велепне цркве у католичким местима у Љубљани, у Цељу, у Марибору и на далматинским отоцима. Ви млађи, који сте служили војску после рата, видели сте да у Далмацији има више наше браће католика и њихових свештеника него православних, али да ни православнима није забрањен живот и рад, нити ко сме дирати у нашу веру!... Конкордатом се дакле само санкционише један факат који је већ у пракси. По Конкордату са Католичком црквом сви свештеници морају бити југословенски држављани и постављају се искључиво уз пристанак наше Владе. Каже се, да је наша др-

жава примила на себе да даје Католичкој цркви извесну субвенцију. Па наша држава то даје и православнима, и муслиманима према броју верних. Ако хоћемо равноправност и једнакост, онда треба да се даје и католицима и то у односу према њиховом броју у нашој земљи. Међутим, тај реципроцитет није досад поштован на штету Католичке цркве, иако и они плаћају порезе као и ми.

У свом даљем говору г. Кнежевић се нарочито осврнуо на бескрупулозну борбу опозиције која оперише гадним лажима и клеветама, али је у лажи плитко дно и време ће показати ко је био на правом и истинитом путу. Жалим само што неколико млађих свештеника заборављају своје дужности, своју мисију према Цркви и Богу, злоупотребљавајући несвесно свој положај и црквени олтар у име политичких циљева.

Г. Кнежевић је говорио затим о својој љубави и оданости према православљу и одаје дубоко признање Светосавској цркви за одржавање националне мисли код нашег народа. Истакао је светле примере патријарха Чарнојевића, Хаци Ђере и Хаци Рувима, Луке Лазаревића и проте Матеје Ненадовића и других, као неимара наше нове државе и бранитеља православне вере. Одао је дубоко признање жртвама нашег свештенства за родољубиве напоре у току минулих ратова. Тврдећи да је гро српског свештенства у овом деликатном питању остао на својој висини, он је подвукао да неки млађи свештеници злоупотребљавају свој положај и дозвољавају да противници данашње Владе и данашњег режима искоришћавају Цркву у борби против г. др. Милана Стојадиновића. Он констатује да су се ови свештеници огрешили и о основне прописе хришћанске вере, да су погазили принципе љубави на којима почива вера, да нису поштовали ни слободу савести на којој базира хришћанска етика и да су се оглушили о државни и црквени Устав. Истакао је затим радост што се за оваквим свештеницима није повело остало свештенство, услед чега су они немили случајеви остали усамљени.

На крају свог говора г. Кнежевић је поменуо и амандман који је Краљевска Влада поднела уз Конкордат, као и изјаву Претседника г. др. Стојадиновића дату у посланичком клубу Југословенске Радикалне Заједнице у Народној скупштини, после изгласавања Конкордата, у погледу сарадње са Срп-

ском православном Црквом. Најзад је упутио апел свима присутнима да у народу сузбијају све лажне гласове у вези са Конкордатом. После говора г. Кнежевића присутни делегати су једнодушно одобрили његов посланички рад, упућујући поздраве претседнику Странке г. др. М. Стојадиновићу и његовим сарадницима, кличући им: Живели.

Са конференције је упућен телеграм Претседнику г. др. Милану Стојадиновићу с молбом да истраје на путу за консолидовање прилика у Југославији.

**ГОВОР ПОТПРЕТСЕДНИКА
ГРАДСКОГ ПОГЛАВАРСТВА БЕОГРАДА Г. ТОДОРОВИЋА
НА ДАН 16 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ
ПРИЛИКОМ ДОЧЕКА ПРЕТСЕДНИКА ВЛАДЕ
ПРИ ЊЕГОВОМ ПОВРАТКУ У БЕОГРАД**

Господине Претседниче, пала ми је у део особита част, да вас, по вашем повратку у Београд, поздравим у име Месног одбора Југословенске Радикалне Заједнице за Београд, Земун и Панчево. Овога момента морам да вам изјавим, да је велика радост нас овде присутних који имамо ту срећу да вас дочекамо и срдечно поздравимо, али уједно морам да вам изразим и жалост хиљаде и хиљаде наших београдских присталица и пријатеља, којима ваша скромност није дозволила да буду присутни на величанственом манифестационом дочеку, за који су већ све припреме биле учињене. Ипак, иако је по вашој жељи манифестациони дочек изостао, овлашћен сам да вам изјавим, да наше многобројно чланство и сада као и до сада, чврсто стоји уз вас, свог вођу, потпуно одано вама, вашој личности и програму Југословенске Радикалне Заједнице, који ви са толико мудрости, разумевања и способности спроводите у живот за добро Краља и Отаџбине.

Племените идеје којима смо надахнути, високе паролe исписане на нашој партијској застави, коју ви тако мушки носите; истина којој наша Странка под вашим мудрим вођством служи, искупиле су у њене редове стотине хиљада присталица.

Народу се може служити корисно само на начин, како то ви и ваши сарадници чините, водећи рачуна, да се народу, као и појединцу, осигура његово право на слободан живот, рад и зараду.

Својим делом ви сте показали, да сте готови, да примите на себе не само почести које вам ваш положај доноси, већ и све одговорности везане са високом функцијом коју вршите.

Борба коју води наша партија тешка је, али зато и часна. Дошло се дотле, да после једног огромног дела које сте ви учинили на привредном подизању земље и на свима пољима нашег јавног живота, да сада морамо, да се боримо и противу предрасуда, као да се још налазимо у средњем веку. Е, па добро! Наши политички противници хоће и ту борбу, и ми је примамо. И у тој борби, као и до сада, ми ћемо победити, јер су истина и разум на нашој страни.

У тој борби знајте, Господине Претседниче, да Месни одбор са својим многобројним чланством стоји чврсто уз вас, дубоко одан вашој личности и привржен идејама Југословенске Радикалне Заједнице.

Живео наш вођа др. Милан Стојадиновић! Живела Југословенска Радикална Заједница!

ГОВОР НАРОДНОГ ПОСЛАНИКА Г. ДР. БРАНКА МИЉУША У САНСКОМ МОСТУ НА ДАН 16 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Ако неки наши свештеници наставе ову акцију увођења политике у Цркву и Цркве у политику, доживеће то да ће свесни православни народ да им одузме црквене кључеве и да им врати кључеве тек онда када се поврате искључиво вери у Светосавској цркви.

Ми не желимо ни диктаторску, ни поповску државу, него слободну, народну државу. Са жаљењем констатујемо, — наглашава г. др. Миљуш, — да је ово враћање политике у Цркву чињеница да су неки наши архијереји ишли толико далеко да су повредили не само основне одредбе земаљског Устава, него и основне одредбе Устава Српске православне Цркве. Ради што непосреднијег политичког ефекта, Свети Синод удаљио је привремено народне посланике, који су помагали садашњу Владу, од почасних дужности, без претходног саслушавања. И то је противзаконити гест. Они који су овим погођени дужни су сада да дигну бачену рукавицу и

да приме борбу, а ми смо свесни да су садашња влада и посланици који су гласали за Конкордат прави и истински борци за православље и Светосавску цркву, јер они не желе да наша мајка Црква буде укаљана политичким блатом.

Ми нашим ставом желимо да Црква остане светла и на оној висини, на којој ју је држао православни народ током прошлости. Према томе, Влада г. др. Стојадиновића и њени политички пријатељи боре се у крајњој линији против оног свештенства, које је од Цркве створило попрште политичких борби.

У садашњој борби и у овом разноликом друштву деви-за Југословенске Радикалне Заједнице у овим моментима је: Поп у Цркву, а кмет у општину! Наша Црква је заједничко добро наше и њу нико не сме себи да приствоји и помоћу ње да води политичку борбу!

ГОВОР ЧЛАНА УЖЕГ ГЛАВНОГ ОДБОРА ЈУГОСЛОВЕН- СКЕ РАДИКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ Г. ИНЖИЊЕРА СВЕТО- ЛИКА СТАНКОВИЋА У ЧАЧКУ НА ДАН 17 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

У духу демократског програма Југословенске Радикалне Заједнице и са девизом: „У народ и са народом“, сазвао сам вас данас, драги пријатељи, када су се сви наши политички противници са једним делом нашег православног свештенства дигли, не бирајући средства, да оборе Владу г. др. Милана Стојадиновића, да вам реферишем о нашем раду у Народној скупштини и о политичким приликама у земљи (Бурни узвици: Живео наш вођа др. Милан Стојадиновић). Ја као ваш народни посланик, коме сте у овом истом дому дали налог још пре две године, да помажем Владу г. др. Милана Стојадиновића, ни у колико нисам отступио од те задаће, јер сам уверен, као и ви, да је Влада г. др. Милана Стојадиновића баш сада Богом дана овој напаћеној земљи, да је поведе путем благостања и потпуном консолидовању прилика у земљи, решавајући сва економска, финансијска, социјална, просветна, па, ево, и друга питања (Одобравање и узвици: Живео др. Милан Стојадиновић). Ви сте, браћо, у овом истом дому раније констатовали да је под Владом г. др. Милана Стојадиновића већ завладало много боље стање и бла-

гостање и на селу и у вароши. У овом моменту што се дигла оволика бесомучна, подмукла и нелојална борба наших политичких противника против Владе др. Милана Стојадиновића, где је чак и наша Православна црква једним својим делом узела учешћа, то је борба за власт а не за неко добро наше Православне цркве. Ја мислим да ће се многи стидети, што су се огрешили о нашу Православну свету Цркву и увукли је у политику и тиме послужили политичким циљевима оних људи који су против Цркве и вере. На нама лежи, господо, света дужност да као православци, којима нико не може ништа приметити, да сада још више себи ставимо у дужност да чувамо и бранимо нашу свету Православну веру и Цркву, а нарочито да је бранимо од оних, који су јој сада највећи пријатељи, а начелно су против ње. Ја уосталом и не признајем никоме да је већи православац од мене!

У овом моменту, нарочито сада, ми морамо бити чврсти и сложни и са пуно мушке одлучности спремни, да бранимо наша права и рад наше Владе и наше Странке, као и наше Православне вере и Цркве. У сложном раду као што смо и до сад били, будимо одани нашем вођи г. др. Милану Стојадиновићу (Бурни узвици: Живео др. Стојадиновић!), који води ову земљу мудро, одважно и успешно путем стварних жеља и потреба целог југословенског народа, за добро Краља, народа и моћне нам отаџбине Југославије. Будимо срећни што имамо на челу Владе човека, који државнички решава сва потребна питања међу којима је и питање верске равноправности свих Југословена. (Узвици: Тако је и тако треба да буде!). Решењем тога питања омогућава се решавање још других питања у земљи.

Циљ ове бесомучне акције у народу је да се омете Владе г. др. Милана Стојадиновића у спровођењу онога што је потребно земљи и југословенском народу. Према томе ја сада тражим од вас суд о моме раду, као вашег народног посланика. (Живо одобравање и узвиц: Живео др. Милан Стојадиновић! Живео наш народни посланик! И опште одобравање).

ГОВОР СЕНАТОРА Г. ДР. ЂУРЕ КОТУРА У ДАРУВАРУ НА ДАН 18 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Пошто је присутнима и народу овога краја испоручио поздрав вођства Странке и њеног шефа г. др. Стојадиновића, г. др. Котур је изложио најважније тачке партијског програма. Затим је приказао рад Краљевске Владе у последње две године. Нарочито је истакао успехе Владе у спољној политици, нагласивши да углед и престиж наше земље никада није био дигнут тако високо као што је данас, када многе и мање и веће државе траже наше пријатељство, јер високо цене данашњу војну, привредну и политичку снагу нашега народа и наше земље. Говорећи о унутрашњој консолидацији и привредном снажењу народа, г. Котур је изложио у основним линијама најважније привредне мере које је предузела Влада г. др. Стојадиновића: Снижење пореза, регулисање земљорадничких дугова, подизање цена земљорадничких производа, развијање индустрије и рударства, спровођење великих јавних радова грађењем путева, железница итд.

Не само у спољној и привредној политици. — каже г. др. Котур — него и у области социјалног старања, Влада г. др. Милана Стојадиновића дала је значајније резултате, веће него све њене претходнице, руководећи се при том неотступно идејом заштите економски слабијих — заштитом широких слојева радног народа.

Радећи тајно и са системом на унутрашњем политичком сређивању државе, поменути велики успеси у свима областима јавне делатности веома су много допринели смирењу и спокојству народа на свим странама наше земље. Ово смирење и спокојство народа местимично је нарушено у последње време познатом ружном и бесмисленом кампањом против Конкордата. Иако је ово пролазног карактера, — каже г. Котур, — ја ћу ипак ма и у најкраћим цртама приказати садржину и циљ те одвратне кампање.

Свако ко је прочитао Конкордат и зна логично да мисли, морао је стећи уверење да у њему нема ничега што би ма и најмање било на штету Православне вере или што би удило Српско-православној Цркви. Ово знају добро сви они који воде кампању против Конкордата. Па, када је тако,

зашто су онда водили ту бесмислену и бескорисну акцију? Да ли су им то диктовала верска начела? Боже сачувај! Основни принцип хришћанске вере је љубав према ближњима!... Или им је то, можда, налагала Црква? Још мање! Свака хришћанска па и Српско-православна Црква учи, да је свака власт од Бога, па да власт треба поштовати, дакле, и слушати. Па, шта ли је то руководило ове набеђене и нежељене браниоце православља да онако жучно и безобзирно нападну већину Народног Преставништва и Владу, дакле, врховну управу наше земље?.. Ја свесно и смело тврдим, да аранжерима те одвратне кампање није на срцу лежала ни религија, ни Црква, него партијско политички рачун. Опозиција, и парламентарна и ванпарламентарна, не могавши до сада лојалним политичким сретствима издржати утакмицу са Владом и Југословенском Радикалном Заједницом, а у дну душе свесна да по свом јаловом политичком раду стално губи терен у народу, решила се на херостатски и очајнички корак да на питању Конкордата, а под маском одбране Српства и православља, руши данашњу Владу и Југословенску Радикалну Заједницу. Да је ово тачно увериће се већ из тога, што су се у овој кампањи нашли заједно на истом послу политичари, које још од њиховог венчања нисмо видели ни у цркви ни близу цркве. Међу њима су се искупљали као нарочити браниоци Српства и православља комунисти и атеисти, дакле, интернационалци и безверци. Специјално жалосну улогу одиграли су у овој кампањи политички дискредитовани и од народа одбачни политичари из ЈНС, помогнути од Љотићеваца и Хођероваца, па чак и од вођа београдске УО. У основи нису нас ни мало дакле изненадили напади наших политичких противника. Партијско политичка борба ретко је када била хонетна. Но, овог пута су у толикој мери застранили, да су покушали и Цркву и веру да увуку у своју ружну партијску работу. Најжалосније је било пак то, што су их у овом недостојном послу — верујем — несвесно помогли неколицина високих достојанственика Српско-православне Цркве. Наши противници служили су се најапсурднијим неистинама и најнижим подметањима. Али, иако су и светињу вере изнели из отлара и покушали да уведу у уличну партизанску борбу, ипак су изгубили битку. А зашто? Зато што се на лажи и непоштењу не

да ништа здраво и солидно сазидати! Краљевска Влада и Југословенска Радикална Заједница примили су тешка срца наметнуту битку, па иако борба још није сасвим завршена, главна и пресудна битка је добивена. Наши противници су побеђени, ништа им нису помогле оне нечувене лажи и до крајности неозбиљне паролe. Наш народ има толико Богом даног здравог разума, да је одмах увидео сву ругобу поступака наших политичких противника.

Понеки наши политички противници и борци против Конкордата већ сада говоре да немају неке стварне и крупније замерке Конкордату, али да их је револтирао познати инцидент код Саборне цркве у Београду, после молепствија за оздрављење блаженопочившег Патријарха. Ово је, међутим, најординарније фарисејство. Многи учесници на молепствију знали су и били уверени да њихова „молитва“ неће ни за секунд продужити живот оболелог Патријарха. Ми не памтимо да су икада у Српско-православној Цркви приређиване литије приликом молепствија за ма чије оздрављење, нити то одређују обредна правила наше Цркве, па зато имамо довољно разлога, да не верујемо ни у добронамерност инспиратора и аранжера поменуте литије. Напротив, то нас утврђује у убеђењу да је та литија требала да буде само једна незадовољна улична демонстрација под видом верског обреда, а уз злоупотребу црквених барјака и осталих инсигнија Српско-православне Цркве. То, међутим, не дозвољава ни једна савремена државна власт, па није могла, а нити смела, дозволити ни наша државна власт. Устав, земаљски закони и државни интереси стоје изнад сваке друге воље у држави, они важе за све грађане без изузетка, па и за црквене више и ниже службенике. Они пак који окривљују народне посланике Србе православне вере због гласања за Конкордат, чине тежак грех и вређају земаљски Устав, па и устав Српске православне Цркве. Народну радикалну странку обележавали су политички противници као великосрпску и православну партију, а сада њеним најбољим претставницима исти политички противници приговарају да немају довољно српске и православне свести! Као што видите, ни мало није поуздано мерило наших политичких противника, зато у њега — а ни у њих — нико озбиљно и не верује.

ГОВОР НАРОДНОГ ПОСЛАНИКА Г. МАКСИМА ТЕШИЋА У КОТОРУ ВАРОШИ НА ДАН 18 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Морам признати да је дискусија о Конкордату доспела и у најшире слојеве народа и код неупућених људи створила утисак, као да је српско племе под таким опасношћу, каква се не памти ни из најтежих момената наше прошлости. Зато сам се решио да одржим низ зборова у моме срезу, да рашчистим тешко затровану атмосферу.

Стварањем наше државе, настала је за њу потреба да уреди своје односе са Католичком црквом, јер на нашој територији има неколико милиона католика, преко чега није могао прећи ниједан добронамерни политичар. Црква и држава живе на истој територији и имају исте људе за припаднике, па је и њихова сарадња нужна потреба. Државници су се трудили да завлада хармонија ових двеју установа, како у целом свету тако и у нашој држави, јер од њиховог склада зависи благостање човечанства. Под таквим околностима и нашу је државу чекала задаћа да уреди односе са Католичком црквом у форми Конкордата, као што постоје уређени односи са Српско-православном Црквом и Муслиманском заједницом, који су регулисани нарочитим законом. У том раду имале су учешћа и раније владе, па овај данашњи Конкордат, око кога се дигла толика прашина, није дело једне владе и једног режима, али свакако најмање ове Владе. А што је нарочито интересантно — Конкордат се највише сада напада баш од оних који су Конкордат и ставили први на тапет.

Питање Конкордата нарочито је постало актуелно оним часом кад су сви суседи Југославије уредили своје односе са Светом Столицом и када је наша држава регулисала односе са осталим вероисповестима. Јер, неодређеност у односима са Католичком црквом није била у државном интересу, и то не само са гледишта нашег унутрашњег живота него и са гледишта наше спољне политике. А и не сме се заборавити ни то, да је Католичка црква у нашој земљи део светске Цркве, па однос према тој Цркви интересира и цели католички свет. У државном интересу није се смело допустити, да завлада мишљење да је Југославија неспособна за споразум са Католичком црквом. Баш напротив. Конкордатом је требало доказати да је наша земља напредна, да су у њој

демократски принципи заступљени, а то су слобода и равноправност.

Католичка црква има своју централну власт у иностранству, у Ватикану, чији се ауторитет испољава и у најудаљенијим крајевима света, а то је Света Столица, са којом је наша влада ступила у преговоре и која се из националних разлога није смела мимоићи. Врло је важно знати и то: да је Блаженопочивши Краљ Александар имао топлу жељу да се уреди односи са Католичком црквом и да је по његову наређењу Краљевска Влада још 1933 године повела преговоре са Светом Столицом, па је Влада г. Богољуба Јевтића тај посао и привела крају, предавши га у наслеђе Влади г. др. Стојадиновића да изврши последњи чин. Из свега тога произлази, да је нови Конкордат онакав, какав је једино било могуће склопити, а којим нису ничији интереси повређени а најмање интереси Српско-православне Цркве. Према томе узбуна против Конкордата је вештачки и злонамерно створена и без икаквог основа.

ГОВОР МИНИСТРА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА Г. ДРАГИШЕ ЦВЕТКОВИЋА У НИШУ НА ДАН 20 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Браћо, захваљујем вам пре свега на спонтаним манифестацијама и дочеку. Ја никад нисам желео помпе и дочеке, радио сам за интересе свога краја по својој свести и дужности, али ја знам да овај дочек у данашњим приликама има свој нарочити значај: значај манифестације оданости пријатеља владе г. др. Милана Стојадиновића и захвалност грађана за све оно што је Влада г. др. Милана Стојадиновића за град Ниш и његову околину учинила, као и за све оно што је она учинила у интересу целе наше земље.

Пошто је у главним цртама обележио политичку ситуацију у земљи и рад владе на економском и привредном подизању, министар г. Цветковић прелази на питање Конкордата, па каже:

Конкордат са Ватиканом или уговор између наше државе и Католичке цркве није нека нова пракса у регулисавању верских односа Католичке цркве и једне државе. И наша

предратна Србија и некадашња независна Црна Гора своје односе са Ватиканом регулисавале су оваквим истим међународним уговорима.

Наша Југословенска држава има пет милиона католика. Њихови верски односи морали су бити регулисани. Унутрашњи мир у земљи условљава решење свих проблема који задиру у основне животне прилике народа.

Економско благостање, социјална правда, политичке слободе, верска и грађанска равноправност, то су основни услови за мир у овој земљи, у којој живе три племена нашег народа, уједињена под једним условом: да им се основни принципи њихове самосталности и равноправности, изражени у решењу горњих проблема, у истини и у потпуности остваре.

Од Уједињења до данас донесена су два верска закона који су регулисали верске односе Православне цркве и Муслиманске вероисповести. Оба закона донесена су у пуној тишини, без великог и нарочитог интересовања и мешања припадника једних вероисповести у односе друге вероисповести.

При доношењу ових закона стало се на гледиште да свака вероисповест у границама државног суверенитета добије пуну слободу своје верске акције. Другог принципа није могло ни бити. Однос Цркве и Државе у свима напреднијим земљама потпуно је одређен. Ни супремација Цркве над Државом, ни потпуно дезинтересовање једне за другу, већ пуна колаборација и сарадња између Цркве и Државе. „Богоу Боже, а цару цареву“. То је увек владало и као свето начело нашег народа у односу његових погледа на Цркву и Државу.

Пет милиона католика, од којих главни део чине наша браћа Хрвати, имали су права да своје верске односе у овој држави регулишу. И томе се послу приступило на принципима које смо мало час подвукли: Слобода свима Уставом предвиђеним вероисповестима у границама пуног суверенитета државе.

Многи критичари покушавају да докажу да одредбе у Конкордату стоје у супротности са Уставом и законима ове земље. Које су то замерке, на које указују ти критичари? Слутње и предвиђања! То су управо главна обележја замерака свих ових критичара. Међутим, на слутњама и предвиђањима не може се базирати једна озбиљна политика. Каже

се: Католичкој цркви дато је право да путем мисије врши своју пропаганду у нашој земљи. Мисија међутим значи рад међу нехришћанским и некултурним земљама. Затим, ствара се могућност прозелитизму, т. ј. верским сукобима, — веле критичари Конкордата. Међутим, ти исти критичари неће да покажу толико труда па да виде да у закону о Српској православној Цркви постоји исти израз „мисија“ за рад и пропаганду Српске православне Цркве.

Зар је у овој одредби повређен суверенитет наше државе?!

Замера се одредби да претставници Католичке цркве могу непосредно општити са Св. Столицом и да се тиме вређа суверенитет државе.

Суверенитет једне државе предвиђен је и ограничен, поред осталог, и њеним државним Уставом. Међутим, наш државни Устав у своме чл. 11 ово право непосредног општења Цркве са својим поглаваром даје свима вероисповестима, па и католичкој. У чему је дакле ту макаква повреда суверенитета?

Тврди се да ће бискупе постављати Папа, па да ће их постављати чак и у војсци на начин који вређа суверенитет државе. Међутим, одредба у Конкордату каже: Бискупе поставља Св. Столица из редова наших држављана, а по разуму са Владом. Значи да бискупом не може постати онај за кога Влада не да свој пристанак.

Али има једна друга одредба у Конкордату, која каже: Бискупи полажу своју заклетву на верност Краљу и држави. Зар тиме није баш најјасније истакнут пун принцип суверенитета државе, кад се има у виду да до данас католици бискупи ову заклетву нису полагали?... Најзад, суверенитет једне државе брани и чува сам народ својом вољом преко своје врховне управе и путем позитивних закона земље. И ми зато морамо да се питамо која је то Влада, који су то претставници народа и државне власти који ће ову повреду ма у ком виду да омогуће и да дозволе? Зар тиме што се доноси Конкордат, који има да реши верске сукобе и одреди верска права Католичке цркве у земљи, прети опасност суверенитету саме државе?

Да пређем на остале замерке Конкордату, које су плод маште и фантазије и срачунате као неистините са чисто политичком позадином. Нападајући Конкордат, вели се и ово:

„Нећемо славити. Поред православног свештеника у правослачним селима биће и католички. Сви прелазимо у католичку веру. Католичкој цркви даће се на име отштете десет милиона динара“ итд., итд.. То су све „аргументи“ са којима су критичари Конкордата оперисали и оперишу у народу! По овим глупостима ја мислим да је излишно и говорити. Озбиљни људи о овоме више и не говоре. Оваквим неистинама и људима који проносе овакве неистине треба енергично супротставити позитивне законе и овакве разорне елементе најстрожије кажњавати. Они који уношењем оваквих неистина ремете мир и спокојство грађана морају сносити сву строгост закона. Доста се у овој земљи дозвољавало ширење разних клевета и неистина, доста је све ово шкодило угледу земље и народа! Људи који живе од памфлета и клевета осетиће ову чврстину наше воље и строгост законских одредаба!

Пошто смо видели да Конкордат регулише односе Католичке цркве са нашом државом, у чему су онда повређени интереси Православне цркве и откуд ова кампања у нашим православним крајевима? Претставници Српске православне Цркве казали су нам: Конкордат даје више права Католичкој цркви, и тиме је Уставом загарантована верска равноправност поремећена! После овакве изјаве и замерке наших архијереја почели су преговори да се евентуалне несугласице и бојазни уклоне. Уместо разума и споразума, ступили су у акцију разни политички десператери, познати наши опозиционари, забарикадирани иза Цркве. Безброј брошура, плаката, анонимних летака и памфлета обележили су прву фазу. Политичка позадина ове акције ступила је затим отворено на позорницу. Црква је за њих постала политичка арена, опозиција и њени вођи преко ноћи заогрунули су се тогом „скрушених и забринутих пријатеља“ вере и Цркве. Дошло је гласање у Скупштини. Краљевска влада додаје уз Конкордат један члан који гласи: Све што је овим Конкордатом признато Католичкој цркви, признаје се и осталим вероисповестима! Тиме је пуна верска равноправност била још једном више загарантована.

Критичари Конкордата истицали су нарочито један момент: Суверенитет државе. Зар није суверенитет државе повређен, када се Уставом загарантовано право, да народни

посланик за свој глас који да у Народној скупштини, не одговара никоме, овако грубо вређа и зар таква одлука може да опстане? Ми верујемо да ће разум победити страсти и да ће прави претставници Цркве и њени поглавари увидели куда би одвела оваква акција! (Буран плесак и одобравање).

ГОВОР МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ Г. ДОБРИВОЈА СТОШОВИЋА У ПРОКУПЉУ НА ДАН 22 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ

Срећан сам и поносан што сам посланик Топличана, који се нису поколебали ни једног јединог момента ни у овом бесомучном нападу политичких противника, који је био мучки припремљен а организован противу Владе г. др. Милана Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице. Ви нисте ни за моменат клонули духом, нити сте поверовали свим оним лажима и клеветама које су допирале у изобиљу до вас, јер сте знали да на мртвој стражи ваших и народних интереса стоји војник кога сте сами изабрали и у кога чврсто верујете да ни вас, ни ваше ни народне и државне интересе неће никада изневерити, већ да ће се свом снагом борити за правду, честитост, истину и за све оно што може унапредити и подићи опште народне и државне интересе!

Са таквом вером ви сте вршили ваш посао мирно и спокојно, држећи једно ухо на вршалицама а друго на друму, не би ли се чуо какав поклич са стражарског места, увек спремни за борбу у одбрану државних и народних интереса, истине, поштења и правде (Тако је! Живео Стошовић!). Увек сте били јунаци, то сте и данас, а такви ћете и у будуће бити, и ја сам срећан што сам из ваше средине!

Министар г. Стошовић затим износи општинско рад Владе г. др. Стојадиновића за последње две године, па каже:

Сама појава г. др. Милана Стојадиновића на крмилу државне управе инспирисала је опште поверење, а први његови умни и државнички потези створили су веру да смо на добром путу да извршимо консолидацију политичких прилика и припремимо пут братског споразума са Хрватима, да обезбедимо материјални и духовни напредак нашој земљи, да јој подигнемо одбранбену моћ и да јој осигурамо одговарајуће место у спољно политичким односима. На свима

тим пољима државне политике Владе г. др. Стојадиновића постигла је резултате на опште народно задовољство, али је она тиме створила и огорчене противнике у редовима како парламентарне, тако и ванпарламентарне опозиције. Јер овај општи народни напредак и благостање, које су сви сталези у нашој земљи почели да уживају, све су више смањивали могућност и вероватност смене режима и доласка опозиције на власт. Отуда је опозиција свих боја и фела организовала заједнички атак противу владе г. др. Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице, али, свесна своје немоћи, она је прибегла и једном нечувеном лукавству и сакрила се иза Српске православне Цркве. (Узвици: Срамота! Доле с њима!). Сваки од нас са мало јачим растезањем политичке логике могао је још да схвати заједничко марширање корак у корак претставника диктатуре, федерације, фашизма, борбаша и збораша, али се тешко даје схватити и не може схватити у опште да та група људи иде корак у корак још и са комунистима, атеистима, плаћеницима и најамницима за рушење реда и поретка у земљи и за стварање метежа међу мирним и родољубивим грађанима!

(Говорећи опширно о законском пројекту и постигнутом споразум између наше државе и Католичке цркве, Министар г. Стошовић је изнео затим детаљно све фазе кроз које је тај споразум прошао, као и све факторе који су на њему сарађивали. Чита затим текст Конкордата и оштро осуђује све лажи и неистине протурене кроз народ од стране противника Владе, да би се створила пометња и непотребно узбуђење у редовима српског православног народа, па наставља):

Као што се види, сам Конкордат није ни у колико стваран разлог за ову политичку борбу, већ је он био повод да се све опозиционе групе и групице уједине у њиховој рушилачкој акцији против Владе г. др. Стојадиновића!

Уједињени у рушењу, те политичке групе потпуно су разједињене у стварању. За све то време од 5-мајских избора до данас они се после толиких преговора, разговора и договора не сложише ни у једном једином питању, сем сада у питању борбе против Владе г. др. Стојадиновића.

Г. Стошовић затим говори о Претседнику Владе г. др. Стојадиновићу и помиње његов долазак прошле године међу народ ових крајева, где је ударио камен темељац за но-

ву болницу у Блацу, која је сада готова; ударио је камен темељац и за нову железничку станицу у Белољину, која је сада готова, и ударио је камен темељац за Вишу домаћичку школу у Прокупљу, која се сада доводи под кров! А шта је Краљевска Влада г. др. Стојадиновића урадила за овај крај пре и после тога датума, то ви најбоље знате! — узвикује г. Стошовић, што изазива нову буру одушевљења, узвика „Живео Стојадиновић!“ и аплауз.

То што је Краљевска влада урадила овде, наставља г. Стошовић, урадила је исто тако и у другим крајевима наше државе, и тим путем ићи ће увек, да пружи могућност за бољи и савршенији живот свима грађанима наше Отаџбине!

На крају свог говора Министар г. Стошовић осврће се на незаконитост одлуке о ускраћењу црквених почаста посланицима и министрима православне вероисповести који су гласали за Конкордат, па каже:

У овој пакленој борби лажима и интригама, ми смо срећни што као прави претставници народа и носиоци државне власти и извршиоци закона, нисмо дозволили да нам се ум заведе, да би погазил ма чија права и почаст! Сарадња између Државе и Цркве мора се осигурати! До ње ће се доћи чим се од Цркве отстране штетни и кобни утицаји нелојалних и нескрупулосних политичара, који су покушали да нашу Српску православну Цркву искористе за своје себичне и недостојне циљеве! (Дуготрајни аплауз и одушевљено клицање председнику Краљевске владе г. др. Милану Стојадиновићу и Министру г. Стошовићу).

*

Истог дана, у два часа поподне, одржан је велики збор Југословенске Радикалне Заједнице са територије целог среза у Блацу (Топлица).

За овај збор владало је велико интересовање, па је свет пристизао из свих оближњих села, јер је било објављено да ће на овом збору говорити и Министар просвете г. Стошовић. Цела варошица била је окићена државним заставама, а на пијаци је била подигнута трибина искићена зеленилом и заставама.

Нешто после два часа поподне, пуцњем прангија објављен је долазак Министра г. Стошовића. На улазу у вароши-

цу г. Стошовића и његову пратњу сачекао је претседник блатке општине г. Л. Ђенадић са целокупним општинским одбором и претставницима осталих сеоских општина. Г. Ђенадић је топлим речима поздравио Министра г. Стошовића, па је између осталог казао:

— Ја вас, Господине Министре, као претседник поверене ми општине у име народа који претстављам, из дубине душе своје поздрављам срдачном добродошлицом и кличем вам: Живели много година, на понос и срећу нас Топличана! (Узвици: Живео!). Господине Министре, народ варошице Блаце и околних села преко мене, на улазу у варошицу, пружа вам знак искрене захвалности за ваше старање о њему. Ја вас могу уверити, да ће грађани општине Блаце и осталих околних општина ценити ваше заслуге и свагда бити са вама и уз вас.

После овога поздрава г. Министар Стошовић захвалио се и цела поворка кренула је на зборно место, где је већ у то време било окупљено око 4.000 грађана и сељака који су долазак г. Стошовића бурно поздравили.

Г. Божидар Стаменковић је ту пробраним речима поздравио г. Стошовића. После њега узео је реч г. Цветко Обрадовић, претседник општине пребрешке.

Министар г. Стошовић узео је реч, па је у двочасовном говору на јасан и убедљив начин изнео целокупан рад Краљевске Владе за последње две године и оцртао данашњу политичку ситуацију у нашој земљи. Нарочито се задржао на питању Конкордата, а у вези са разним неистинама и лажима које су од противника Владе г. др. Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице убачене у необавештени свет.

Даље је Министар г. Стошовић подвукао да ни Краљевска Влада ни Југословенска Радикална Заједница, не желе никакву борбу, нити су је икада желели, са Српском православном Црквом. Напротив, — изјавио је г. Стошовић, — Краљевска Влада је настојала и у будуће ће настојати да што пре дође до тесне сарадње између Цркве и Државе.

Говор министра г. Стошовића саслушан је са особитом пажњом и био је прекидан често бурним одобравањем, аплаузом и клицањем.

**ГОВОР МИНИСТРА САОБРАЋАЈА Г. ДР. МЕХМЕДА
СПАХЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈИ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РАДИ-
КАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У САРАЈЕВУ НА ДАН 27 АВГУСТА
1937 ГОДИНЕ**

Ја ретко долазим у прилику да пред вама говорим. Надам се да ми то нећете замерити, јер верујем да и сами видите колико сам заокупљен пословима око провођења у дело онога о чему сам пред вама раније говорио. Много од тога што сам пред вама пре годину дана рекао, данас су дела. Ми не волимо да обећавамо, већ да радимо и да нас народ по нашим делима цени и суди. Само злонамерни могу порицати наш успех у раду око привредне и социјалне обнове наше земље!

У последњим догађајима, које од нас нико није желео, и које сваки пријатељ ове земље искрено жали, није садржана критика Конкордата, већ жеља наших политичких противника да ову Владу сруше, а тиме и све оно што смо почели да радимо за добро ове земље и за благостање нашег народа. Ја нећу ла улазимо у појединости одредаба Конкордата, који је дело Владе г. Јевтића, али вас молим да се о садржини његовој обавестите на врелу, у самом тексту, а не из лажних памфлета и препричавања који се убацују у добронамерни свет, не ради интереса Српске православне Цркве већ да послужи људима гладним власти, људима чија су вам дела довољно позната. Хоћемо ли да се врате на власт они, који су газили народ, за чије се владе зацарила беда и невоља у нашој земљи?...

Влада искрено жели да задовољи сва оправдана тражења Српске православне Цркве и она ће са своје стране учинити све да дође до срдачних односа између Цркве и Државе. Али, двоје не можемо допустити: Да се повреди равноправност вера и да се Црква употребљава од политичких спекуланата за њихове циљеве.

За наше међуверске односе треба да црпемо поуку из нашег села, где сељаци без обзира на веру и без обзира на политичке сукобе и на убацивање интрига из вароши, живе у слози и љубави. Село интересује цена стоке и жита, село интересује, у нашој близини, питање дрварења по државним шумама, а на том пољу наш добри сељак види успехе Краљевске Владе, а не у другим дискусијама.

У раду за верски мир у земљи, за нормализовање политичких прилика и за обнову привредног живота ми се нећемо дати смести ни од кога, па ни од оних, који нам неће признати успехе, ни онда, кад бисмо ми сав камен Југославије претворили у злато. Јер, они имају само једну жељу: да дођу на власт. Кад бих видео да има могућности, или изгледа, да ће после нас доћи влада која ће земљу повести бољим путем, на добро народа, ја бих први био који бих уступио место томе бољем.

Убацују се међу нас интриге о промени владе. Мећи се чини да те гласове ствара жеља за влашћу оних, који су заборавили чиме су задужили ову земљу, и да су за вазда постали недостојни да кроје судбину овом добром народу!

**МИНИСТАР ПОШТА ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА Г. ДР.
БРАНКО КАЛУЂЕРЧИЋ ИСТИЧЕ У САРАЈЕВУ
27 АВГУСТА 1937 ГОДИНЕ ДА ВЛАДА ЖЕЛИ ВЕРСКУ
РАВНОПРАВНОСТ У ЈУГОСЛАВИЈИ**

Борба Југословенске Националне Странке и опозиције против Конкордата није принципијелна, начелна, она је само моментална тактика опозиције, којој је главна сврха и главни циљ: борба против Владе г. др. Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице.

У свима разлозима који су се чули у скупштинској дебати против Конкордата нема ниједног стварног разлога, који би могао објективне оцењиваче уверити о тобожњој штетности Конкордата за Српску цркву и за државу. За то се у хајци против Конкордата нигде и не наводе неки конкретни приговори и разлози којих нема, него се измишљају и проносе најстрашније лажи и најгадније клевете.

Влади г. др. Милана Стојадиновића је ова борба против њене воље наметнута, јер она, као што је то г. др. Стојадиновић неколико пута изричито и јасно нагласио, неће и нема разлога да води борбу ни против једне вероисповести, ни против једне Цркве, а најмање против Православне цркве, јер од те борбе не може нико имати користи, ни Црква ни Држава.

Влада г. др. Стојадиновића хоће равноправност свих вероисповести у Југославији, јер само тако се може спречити

међусобна верска борба и засновати трајан верски мир у земљи.

Предложени Конкордат је један практичан доказ верске равноправности. Свака превласт, било национална, било социјална или верска, носи у себи клицу против те превласти. Примајући Конкордат од Владе г. Бошка Јевтића (који је кукавички побегао од одговорности и гласао против свога властитог Конкордата), Влада г. др. Стојадиновића није се плашила да Конкордат изнесе пред Народно Претставништво, јер је била свесна да тиме ствара услов за верску равноправност католика.

Затим г. Калуђерчић говори о питању почасних права у Цркви, које је одузето члановима Владе и народним посланицима православне вере, који су се изјаснили за Конкордат, па вели:

Да је ово искључење политички акт без везе са вером и са православљем види се и по томе, да се то искључење односи само на политичке људе, који су иначе својим животом и својим радом око подизања православних цркава показали да су добри православци, па можда и бољи и кориснији од понеких који су допринели њиховом искључењу.

Оваквих политичких искључења из Цркве било је у нашој прошлости више пута, па је вероватно да ни ово искључење неће бити последње, као што није ни прво. На пр. православни весељенски Патријарх у Цариграду анатемишао је не само српског цара Душана Силног, него и целу Српску Патријаршију. Када су дакле Патријарси и Св. Синод из политичких разлога могли заборавити се и отићи тако далеко, да анатемишу цара Душана Силног и Српску Патријаршију као такву, онда се није чудити ни овој одлуци нашег Св. Синода, којом лишава почасних права народне посланике и министре.

Да напоменем и то, да је и велики Лав Толстој, највећи писац Русије, најистакнутији претставник руског народа, највећи хришћанин Русије, и по моралу најјачи и најузвишенији православни Рус био искључен од стране руског Светог Синода, док Лењин и његови другови, који су рушили цркве, нису искључени из Руске цркве од Св. Синода. И ја зато верујем да сам, гласајући за Конкордат, извршио сво-

ју политичку и грађанску дужност и своју верску хришћанску дужност. Верујући у то надам се да ће нам ова поука из историје наше и Руске православне Цркве помоћи и послужити да чим пре дође до смирења духова и слоге!

У тој вери ја завршујем, молећи се из дубине душе Богу, да спасе југословенски народ од искушења и да му помогне, да без штете изиђе из овога верског сукоба, који су му наметнули лакомислени и несавесни политичари, који имају једино то на уму, да се дочепају власти, а који су иначе далеко од вере и од Цркве, као небо од земље!

II.

ЧЛАНЦИ „САМОУПРАВЕ“

О КОНКОРДАТУ И О АГИТАЦИЈИ ОПОЗИЦИЈЕ
ПРОТИВ КОНКОРДАТА

ОКО КОНКОРДАТА

Између многих наслеђених питања, која су пала у део Владе г. др. Милана Стојадиновића у часу када је она примила власт налази се и питање Конкордата наше земље са Светом Столицом. Наследивши та питања, Влада г. др. Стојадиновића им је посветила своју пуну пажњу, пошто је желела да се ничим не огреши ни о своју дужност, ни о интересе земље.

О томе Конкордату и о значају његовом говорио је још пре две године тадашњи претседник Владе г. Богољуб Јевтић у свом познатом говору у Загребу, одржаном на дан 30 априла 1935 године, када је рекао:

„Браћо, у својој декларацији пред Народним Претставништвом, Краљевска Влада је нагласила да је њена жеља да што успешније уреди односе са Католичком црквом закључењем Конкордата са Светом Столицом. Срећан сам да могу овом приликом саопштити да су преговори о Конкордату са Светом Столицом приведени крају и да ћемо ускоро моћи закључити Конкордат између Свете Столице и Краљевине Југославије. Од колике ће обостране користи, моралног спокојства и значаја то бити, није потребно наглашавати. Међусобно неоправдано неповерење, које је годинама владало, замениће се пријатељским односима и сарадњом.“

У истоме смислу говорио је и г. др. Драгутин Јанковић, ранији члан Владе г. Богољуба Јевтића, који је Конкордат уговорила, и то на XVII редовном састанку Народне скупштине, одржаном 27 фебруара 1936 године, рекавши:

„Али у питању Конкордата, господо, — допустите ми да се на њега вратим зато што је поштовани г. др. Јанић о њему говорио готово као делу једино Владе г. др. Стојадиновића. Ја признајем да је Конкордат потписан под Владом г. др. Стојадиновића 25 јула прошле године. То је истина, али Конкордат је у ствари завршен за Владе г. Бошка Јевтића. Конкордат је у ствари, господо, дело Онога, коме сви ми и цела земља много дугујемо. Конкордат је у ствари де-

ло Краља Александра. (Сви народни посланици устају и кличу: *Слава Му!*). Велики Миротворац је Конкордатом желео, — то Му је био циљ, — да створи религиозни мир, као што је у држави радио да створи и социјални мир, као што је у држави радио да створи и политички мир, као што је и у Европи радио да створи, организује и обезбеди светски мир! Тај велики Миротворац у разговору са оним који му је био први и најближи сарадник у стварању основа Конкордата, а то је г. Шарл Лоазо, један од специјалиста у питањима Конкордата, рекао је о питању Конкордата и уговора са Светом Столицом ово: „Ја имам осећај да је дужност једног Суверена да будно прати и чува интересе религије, вере, зато што је она још увек најбољи помагач моралног и друштвеног поретка и антипод, данас може бити потребнији више него икада, свима субверзивним, револуционарним покретима!“... Ја хоћу, господо, да вас потсетим још и на речи кардинала секретара Папске Столице, изговорене 25 јула увече, поводом потписа Конкордата, у којима је деликатно додирнуо трагично ишчезавање Краља Александра. Он је том приликом казао: „Овај трагични губитак баца нажалост једну сенку црнине на данашњи дан, дан потписа Конкордата, али ова сенка уздиже на још већу висину дело извршено од Краља Александра, и ја, као секретар Папске Столице, желео бих младој Краљевини Југославији да то велико дело продужи и у будуће!“... Ја сам сматрао, господо, да ми је патриотска дужност да у овоме Дому, када је већ било речи о Конкордату, поменем овом приликом улогу покојног Краља на томе делу унутрашњег мира и националне консолидације југословенске и да се и овога пута дубоко поклонимо пред Његовом успоменом“...

То су речи г. др. Драгутина Јанковића.

У познатом париском часопису „Нова Европа“, г. Шарл Лоазо је објавио 1935 године један чланак, у коме је јасно изнета генеза овога Конкордата, и у коме је довољно показано, да је ово питање било свршено много пре образовања Владе г. др. Стојадиновића.

Једном речи, историјат овог Конкордата је јасан и он мора бити довољно познат бар онима, који су позвани да поведу рачуна и о пореклу једног документа и о атмосфери, у којој је он настао, ако желе да уђу у оцену самога предмета и у питање односа данашње Владе према њему. Данаш-

ња Влада није, дакле, радила на редакцији тога Уговора, него је та редакција била готова и усвојена пре 21 јуна 1935 године, али је њена дужност била да следује даље процедуру, од које уосталом није ни било могућности каквога отступања.

Нестрпљиви људи нису хтели да сачекају да се та процедура и доврши, него су почели да нападају и Конкордат и данашњу Владу на безобзиран начин. Безобзирност тих напада се огледала најпре у томе, што се није водило рачуна да је одредбе Конкордата примио и у главном редиговао и парафирао један човек, г. Богољуб Јевтић, да је другоме човеку г. др. Љ. Ауеру, пало у дужност, да га потпише — а да трећем пада у део да га спроведе Парламенту на ратификацију. Безобзирност тих напада се огледала и у томе, што није вођено рачуна ни о времену, ни о месту на коме су Конкордат и Влада критиковани, као што нису бирали ни сретства агитације против Конкордата, пошто је он нападан и у непотписаним брошурама и у летцима, дакле на начин и системом, којим су се код нас служили у агитацији до сада само комунисти и који је без преседана у другим круговима!

Оправдање за ове своје нападе налазили су они, који су их чинили чак и у томе, што штампа није писала о Конкордату! Ваља међутим приметити, да је овај протест био неправичан, кад се добро зна, да су и Устав Српске православне цркве од 16 новембра 1931 године и Устав о Муслиманској верској заједници од 5 новембра 1936 године, као и ранији верски Закони, донесени без суделовања јавности и без претходне јавне дискусије, једним споразумом који није пре тога изношен на оцену јавнога мњења, нити је претресан у дневној штампи! Већ зато штампа није могла да претреса у појединостима ни Конкордат, а није га могла претресати ни за то, што он носи карактер једног међународног уговора, чије се одредбе обично не вентилирају у новинама пре његове ратификације, промугације и публикавања. Срећом, овај узус је сасвим тачно одговарао и потребама верскога мира у нашој земљи, јер се даје претпоставити у какве би се све полемике штампа могла ангажовати када би постојао обрнут обичај, да она, подељена код нас као што је, критикује један овакав уговор у свима фазама његовог стварања, дакле и у току преговора, и у току утаначења појединих одредби, и у току дифинитивног редиговања, а пре парафи-

рања, пре потписивања, пре ратификовања, пре промулгације и пре публикације. Те би полемике свакако, ако не оштетиле, а оно јако нарушиле наш верски мир, а ниједној влади не би било допуштено да о тој чињеници не води рачуна и да то нарушавање дозволи.

Неки људи који нападају Конкордат губе из вида све те чињенице, па онда олако губе из вида и чињеницу, да је жалосно њихово држање и разметање Српством и православним осећањем и да су недостојне њихове поруке на адресу данашње Владе и њенога Претседника, ако мисле да то искористе у неке демагошке сврхе, ради постизања јевтиног ефекта и јевтине популарности. Има уосталом граница и за такве ствари, као што има граница у свему. Ако они желе да се ипак претставе као већи Срби и осетљивији у своме православљу и од данашњег Претседника Владе г. др. М. Стојадиновића, они не треба да забораве ни то, да и он полаже на та своја осећања, и то не само по своме васпитању и личном убеђењу, него и по традицији своје куће, пошто је он потомак Хаџи Мелентија Павловића, првога Србина Митрополита Србије, који је још пре сто година: од 18 августа 1831 године, па до краја свога живота, седео на архијепископском престолу у Београду. Зато ми сматрамо да г. др. М. Стојадиновићу не би било ни могуће да призна, да је неко већи и православнији Србин од њега, а пошто у његовој Влади седи и један г. др. А. Корошец, који је познат као добар католик, немогуће је и помислити да Влада г. др. М. Стојадиновића, која је до сада знала и умела, да са потребним државничким ауторитетом нађе најправилнија решења за толика наша најтежа државна и национална питања — неће знати и умети да реши и питање Конкордата. Више је него сигурно, да ће Влада наћи једно решење, и да ће то решење бити на задовољство свих католика, као и на задовољство свих православних!

И зато ми чинимо апел на све чланове Југословенске Радикалне Заједнице, а нарочито на све Србе православне вере, да се ничим не дају заваравати и ни за каквом агитацијом поводити! Најмање би се пак смели поводити за непотписаним брошурама и летцима, чији је извор непознат, као што нису познате ни тенденције свих оних, који су их могли штампати и растурати у народу. Треба дакле бити стрпљив, треба имати поверења у државничку мудрост оних,

који су позвани да решавају питање Конкордата, а може се поуздано веровати, да ће питање бити проучено и решено у интересу државе, и у интересу цркава, и у интересу вере, и у интересу целог нашега народа!

(САМОУПРАВА, 30 јануара 1937 године).

НОВИ КОНКОРДАТ ИЗМЕЂУ СВ. СТОЛИЦЕ И ЈУГОСЛАВИЈЕ

Позната је ствар како је и на који начин у разним брошурама и летцима неоправдано критикован и на-страно приказиван текст новог Конкордата између Св. Столице и Југославије. Позната је даље ствар и то како је с времена на време из необавештености говорено о овом Уговору и какве су све тенденциозне вести ширене у вези са њим, у жељи и тежњи да се он прикаже као рђав, тежак и т. д., и т. д. Зато је било потребно пречистити појмове, расправити питање у свим појединостима и поставити сваку ствар на своје место. То је и учињено једном брошуром која у збијеној форми, на стотинак страница, критички разматра приговор по приговор учињен новоме Конкордату. Та брошура, која се добија у свима књижарама, (а која се може добити и преко „Самоуправе“), пружа читаоцу објективна обавештења о једној правној материји која заслужује и озбиљно разматрање и објективан суд чињеница у њој садржаних.

Да бисмо читаоцу дали један приказ те књиге, ми сматрамо да ћемо то најбоље учинити ако му пружимо само њено последње поглавље, у коме је закључак. Он гласи:

Из свега онога што смо до сада изложили, произилази, да је наш нови Конкордат онакав, каквог је једино било могуће склопити. Он одговара — у битним одредбама — оним постулатима, које смо истакли у предговору, а ти постулати имају своје разлоге не само у општем стању у поратној Европи, него и у нашој посебној црквено-политичкој ситуацији. Сувишно је и напомињати, да не постоје нигде у свету две истоветне ситуације и према томе два истоветна конкордата. Не постоји један општи тип конкордата, који би могао да се примени на све поједине случајеве.

У нашем Конкордату:

1) Долази до изражаја она стварна ситуација коју смо у часу стварања наше државе затекли на територији где живе наши католици;

2) Признаје се Католичкој цркви код нас она слобода рада, коју она ужива скоро у свима осталим државама Европе; и

3) Спроводи се равноправност Католичке цркве са осталим конфесијама у земљи.

Ове смернице, у којима су вођени наши преговори за Конкордат, тако су јасне, да не требају нарочита објашњења.

Осврнућемо се једино — и то са две речи — на последњу тачку: о верској равноправности. То радимо зато што нам она помаже да одговоримо на једну примедбу, која се често износи против нашег Конкордата, а наиме да у њему има одредаба, којих нема у другим конкордатима.

Равноправност вероисповести не само што тражи наш државни Устав, него је она и императивни услов верског мира у нашој држави. Природно је да се та равноправност морала да проведе и у погледу Католичке цркве и да се доследно томе, манифестује у Конкордату. И заиста, све оне одредбе нашег Конкордата којих нема у осталима, узете су по своме садржају, а често и по своме дословном тексту, из Закона и Устава Српске православне Цркве. Јасно је, дакле, да овде нема места упоређењу са осталим конкордатима, пошто се ради о једном несумњивом постулату наше посебне ситуације.

Овде сматрамо још за потребно истаћи, да сама чињеница, што се нека одредба налази у Конкордату, а није изрично унета у Статуте других конфесија, не претставља повреду верске равноправности. Јер кад би се ово гледиште усвојило као тачно, онда би се морало доћи до закључка да је у своје време, на пример усвајањем Закона и Устава Српске православне Цркве, учињена јасна повреда верске равноправности зато, што у томе моменту другим вероисповестима нису била призната једнака права позитивним законима.

Стварна повреда би, међутим, наступила тек онда, кад би Држава ускратила вероисповестима она права, која је већ признала другима, разуме се, у колико би та права била у

складу са засебним учењима и традицијама појединих конфесија.

Ово истичемо и стога што се у критици Конкордата скоро на сваком кораку сусрећемо са овим приговором.

Али нећемо да се задовољимо само констатацијом да у одредбама нашег Конкордата нема ничега, што би било штетно по народ и државу. Хоћемо да истакнемо и његове несумњиво позитивне стране и предности:

1) Међу сигурне позитивне резултате треба у првом реду истаћи саму чињеницу споразума Југославије са Католичком црквом. Тај споразум решава један од најтежих и најделикатнијих проблема наше државне политике; другим речима, претставља важан корак ка консолидацији наших јавних прилика. Последице овога споразума имају да дођу до изражаја не само у нашој унутрашњој, него и у спољној ситуацији;

2) Тиме што се од сада територијална организација Католичке цркве код нас поклапа са државним границама и што се наша територија ослобођава од хијерархијске зависности од иностранства, манифестује се и на црквеном пољу стварање и јединство наше државе. Свако мора признати да је то од великог значаја за стабилизацију наших политичких прилика;

3) Сличне последице у погледу наших јавних прилика имаће и чињеница, што се у Конкордату изједначаје црквена пракса, која је до сада по својим регионалним разликама у много чему потсећала на разне туђинске режиме.

Ове су чињенице опште природе. Али нам Конкордат, поред тога, у појединим својим одредбама, гарантује права и преимућства, која до сада нисмо имали.

Међу такве одредбе спада:

1) Право суделовања код именовања бискупа, санкционисано у чл. III. — До сада нисмо имали никаквог изрично признатог права, да се мешамо у то важно питање. Истина је да је Курија и до сада увек консултовала нашу Владу при именовању бискупа, али се не може рећи да је она на то била обавезна било каквим позитивним законом. Сада нам је то право признато једним позитивним законом у истој мери као и осталим државама у Европи.

2) Помирење Католичке цркве са мерама аграрне реформе, које смо ми једнострано применили на имовину ове Цр-

кве. Лако је казати да се овде ради о једној свршеној чињеници и да Курија није могла друго, него да се прилагоди и да се смири. Ко тако говори, тај не води рачуна о моралним моментима. Ти морални моменти имају већу важност, него што то изгледа на први мах. Нема сумње да ће ово признање, са црквене стране, једне једностране мере наше државе, допринети смирењу духова. Нису без разлога све владе, које су у прошлости спроводиле секуларизацију црквених добара, настојале да за то добију накнадну санкцију Цркве, често дуго времена после извршене секуларизације.

3) У ред оваквих моралних концесија спадају и молитве за Краља и Краљев Дом (чл. V) и заклетва верности бискупа (чл. IV). Текст те заклетве гласи:

„Заклињем се и обећавам пред Богом и Светим Еванђељима, онако као што доликује једноме бискупу, да ћу остати веран Држави Југословенској, Његовом Величанству Краљу Југославије и Његовим законитим Наследницима, и да ћу поштовати и учинити да моје свештенство поштује, у потпуној лојалности, Краљевску Владу. Заклињем се и обећавам, осим тога, да нећу узимати учешћа ни у каквој радњи или саветовању, који би били уперени против независности, јединства или интереса Краљевине Југославије, или против јавног поретка. Нећу допуштати да потчињено ми свештенство учествује у таквим радњама. Имајући на срцу добро и интересе Државе, ја ћу се трудити да од ње отклоним сваку опасност коју бих видео да јој прети.“

Што се тиче ове заклетве верности бискупа далеко је од нас помисао, да је сматрамо као предмет погађања. За нас је, она драгоцен, јер претставља најјачу (чисто верску) гаранцију лојалности Цркве према законитим властима.

4) У ред уступака моралне природе спада још једна веома значајна концесија која, иако је црквене природе, има за нас велико национално значење. То је дозвола употребе живог народног језика у ритуалу и старословенског језика у литургији. Том концесијом, којој нема примера у Католичкој цркви, задовољава се једна од наших вековних тежњи.

Према свему, дакле, што смо изложили, јасно је, да је узбуна против Конкордата, која је настала у нашој јавности, вештачки створена и неоснована. Она се заснива — како смо у току ове расправе доказали — на погрешном тумачењу текстова и погрешној оцени њихове садржине.

(САМОУПРАВА, 30 јуна 1937 године).

СТАЊЕ ЗДРАВЉА ЊЕГОВЕ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХА

Већ неколико недеља Његова Светост, Патријарх Варнава, лежи озбиљно болестан. Из лекарских билтена, који се издају сваки дан, најбоље се може видети колико је ток ове болести забрињавајући.

Још пре три године Његова Светост Патријарх осетио је прве знаке ове болести, и тада је дуже времена био лечен од професора г. др. Игњатовског и других лекара. Тада је успело да се Њ. Св. Патријарху помогне и он је оздравио. На жалост, то опорављање није било трајно и болест се потмуло развијала у организму Његове Светости, све док крајем маја ове године није букнула свом жестином.

Од непрекидног рада и многих напора организам Њ. Св. Патријарха знатно је ослабљен и тешка болест узела је маха, тако да данас влада општа забринутост у целој земљи за здравље и живот поглавара Православне цркве. Њ. Кр. Вишачанство Кнез Намесник се интересује за стање здравља Његове Светости, а ту забринутост деле и сви званични кругови и цео православни део народа.

Лечење напредује веома споро и лекари са много резерве дају изјаве о стању Његове Светости Патријарха, јер високи болесник има неколико озбиљних болести које уливају велику забринутост, нарочито са обзиром на његову тренутну физичку истрошеност. Ипак, сва нада није изгубљена и ми се надамо да ће медицина и Провиђење спасти свету Православну цркву од оваког немилог удара.

Ми се придружујемо молитвама и жељама свих православних грађана ове земље и искрено желимо што скорије оздрављење Његовој Светости Патријарху!

(САМОУПРАВА, 2 јула 1937 године).

ВИШИ ДРЖАВНИ ИНТЕРЕСИ

У овом тренутку, питање Конкордата се налази у центру политичког интересовања наше јавности. Ма да је ово питање већ доста претресано — а нарочито са јучерашњим магистралним експозеом г. Претседника др. М. Стојадиновића пред Скупштинским одбором за проучавање пројекта Закона о ратификацији Конкордата — ипак сматрамо за потребно

да наше читаоце још једном упознамо са основним линијама овога крупног државног проблема.

Нико ко жели искрено сређивање наших политичких прилика и консолидацију Краљевине Југославије не може игнорисати чињеницу да више од једне трећине југословенских држављана припада римокатоличкој вероисповести и да ти наши сународници католици имају права да захтевају у верском погледу потпуну равноправност са осталим признатим вероисповестима. Равноправност вероисповести истакнута је као основни принцип државне верске политике још при самом стварању Југославије, и она је прокламована у свима основним државним актима, у манифесту блаженопочившег Краља Александра I од 24 децембра 1918, у Уредби о устројству Министарства вера од 31 августа 1919 и најзад у Видовданском и Септембарском државном Уставу.

Прва последица која потиче из начела равноправности јесте та, да се положај свих признатих вероисповести има регулисати на исти формалан начин. Од тренутка када је државна власт стала на гледиште, у погледу осталих конфесија, да односе са њима треба уредити путем посебних споразума, ни положај Католичке цркве није могао бити регулисан другојачије до споразумом са том Црквом. Међутим, неоспорива је историска чињеница да ниједна држава није могла споразумно уредити своје односе са Римокатоличком црквом обилазећи Римску курију, њен централни орган. С обзиром на чврсто централистичко уређење ове цркве, као и с обзиром на њену јаку и недискутовану дисциплину, који су на један фрапантан начин истакнути и у историјском говору великог француског државника А. Бријана од 22 априла 1905 (пред француским парламентом), — до регулисања односа између државе и Католичке цркве може се доћи само једним директним споразумом са њеним врховним органом, и то путем Конкордата. Све су се државе морале помирити са тим фактом, и, примера ради, треба навести да су тако поступиле и државе са некатоличком већином, Краљевина Србија и Кнежевина Црна Гора, а у још ближој прошлости Немачка и Румунија.

Што се тиче наше Краљевине, треба истаћи да су скоро све владе које су од Уједињења биле на управи земаљској стајале на гледишту да се питање односа између државе и Католичке цркве има решити путем Конкордата. Питање за-

кључења Конкордата, откако је било покренуто 1921 године. Није скидано са програма наше државне политике све до потписа садашњег Конкордата. Последњи преговори, који су довели до закључења Конкордата, започети су почетком 1933 високом иницијативом Блаженопочившег Краља Александра I и у часу марсејске трагедије били су, изузев незнатних детаља чисто формалне природе, већ потпуно завршени. Под владом г. Богољуба Јевтића преговори су били и формално окончани, тако да је данашња влада затекла Конкордат потпуно готов и спреман за потпис. Ипак, као што је то напоменуто у писму г. Претседника др. М. Стојадиновића Претседнику Народне скупштине од 7 о. м., данашња влада је успела да путем измене писама са Св. Столицом добије по извесним битним одредбама Конкордата повољно тумачење и да тиме само побољша текст, који је затекла дефинитивно утврђен и спреман за потпис.

После јучерашњег експозе-а г. Претседника др. М. Стојадиновића, ми сматрамо да није потребно сувише инсистирати на општим разлозима наше унутрашње и спољашње политике који су државним властима императивно налагали да приступе закључењу Конкордата. Остаје још само да се испита да ли Конкордат и по својој садржини представља једно прихватљиво решење верског проблема у нашој држави. Ту се одмах мора истаћи да се при утврђивању садржине Конкордата објективно морало водити рачуна о следећим основним принципима, без чије се примене уопште није могло ни очекивати регулисање односа са Католичком црквом.

1. На првом месту се морало водити рачуна о фактичном положају који је Католичка црква уживала у Југославији од уједињења до данас. Није се могло очекивати заиста да би ма која црква па ни Католичка, закључила са Државом споразум у циљу да погорша ситуацију коју је пре тога, без писаног споразума, имала. У вези са тим треба приметити да један знатан број одредаба Конкордата, противу којих се данас чине приговори, представља у ствари само формално санкционисање једне већ дугогодишње и утврђене праксе. Када се само то зна, онда се већ добија једна солидна тачка за оцену овога законског пројекта.

2. Затим су се морала узети у обзир права која су Католичкој цркви призната у великој већини осталих држава са

скоро закљученим конкордатима. Не може се у осталом ни претпоставити да би Католичка црква пристала да закључи само са нашом државом. Конкордат који јој не би признао иста права која ова већ ужива у осталим државама. Овде треба додати да су организација, учење и традиције појединих вероисповести различити и да се права призната једној вероисповести не могу узети као дефинитивно мерило за права која ће бити призната једној другој вероисповести. Уколико би пак права призната Римокатоличкој цркви била у складу са учењима, традицијама и стварним потребама осталих вероисповести, она могу и њима бити призната. Краљевска влада је, уосталом, већ преузела потребне мере у томе смислу, тако да се нико неће моћи жалити, а још мање осећати запостављен.

3. Најзад, морало се водити рачуна, према начелу равноправности, и о правима која су призната осталим вероисповестима. Све оне одредбе Конкордата којих обично нема у другим конкордатима, узете су, било дословно по своме тексту, било по својој садржини, из Закона и Устава Српске православне Цркве.

Може се дакле са опсолутном тачношћу тврдити да у нашем Конкордату нема ниједне одредбе која се не би могла сврстати у једну од ове три категорије горњих опсервација.

Из свега тога излази да у Конкордату нема у опште ничега што би вређало начело равноправности и већ стечена права осталих признатих цркава. Конкордат је закључен на бази начела равноправности, у складу са Државним уставом и земаљским законима и он у томе духу има да буде доследно тумачен и примењиван. Као најбољи доказ намера Краљевске владе у овом погледу може да послужи и та чињеница, да је г. др. М. Стојадиновић јуче поднео Парламенту пројекат закона, према коме ће се сва права која су призната Конкордатом Католичкој цркви (а која остале вероисповести не би већ уживале према постојећим њиховим статутима), проширити и на њих, у складу са њиховим традицијама, учењима и стварним потребама.

Све ово показује са колико је државничке мудрости и обазривости Краљевска влада приступила решавању овог крупног државног проблема. Ми зато че сумњамо да ће и наше Народно претставништво, као и сва наша јавност, по-

казати у овом — како је то одлично рекао г. Претседник др. М. Стојадиновић — државном испиту за чување велике и уједињене Југославије, исто схватање виших државних интереса, која је схватања већ показала и Краљевска влада Југославије!

(САМОУПРАВА, 10 јула 1937 године).

Поводом једног летка

Г. МАРКО ЦЕМОВИЋ У АКЦИЈИ...

Сви знамо г. Марка Цемовића. Знамо га из његових пред-
ратних, а знамо га и из његових поратних брошура и бра-
вура. Знамо га из тзв. „маћедонског питања“, а знамо га и
у стварима руско-српских односа. Знамо га и као вечитога
кандидата за министра, а знамо га и као човека који у по-
литичкој каријери није могао даље од подсекретара, и то
у једном сасвим споредном ресурсу.

Г. Марко Цемовић има обичај да се заборави. У своје
време, он је час говорио у име Русије, час у име г. Љ. М.
Давидовића, час у име Црне Горе, час у име неких својих
других пријатеља, који су га после увек демантовали... Има
код њега једна основна црта која упрошћава сваку озбиљ-
ност речи, чим он узме реч. То је у ствари грандоманија, —
јер он воли да увек говори у туђе име и то у име великих.
Тобож он је тај који носи „послање“, тобож он је увек тај
који носи крилату поруку! У ствари он говори само зато
да испуца своју провизију речи, и обично говори на памет.
Редовно, он дакле говори у своје име, и само на своју одго-
ворност. Међутим, свестан да говорити у име Марка Цемо-
вића не значи у опште много, ако не и ништа, он прибегава
грику да говори у име других личности. Тако је некад го-
ворио у име Цара Николе II, тако је сад, искоришћујући тре-
нутну слабост Њ. Св. Патријарха г. Варнаве, узео реч и обра-
ћа се „посланицама“ српском народу у име православља, у
име једнога човека који лежи на болесничкој постељи, и ко-
ји свакако није овластио никога да у његово име говори...
А најмање је овластио Марка Цемовића, који је од тога да
буде демантован направио читаву професију...

Несумњиво, г. Цемовићу нити је стало до Њ. Св. Патријарха, нити до његова здравља, нити до његова мира, нити до његова угледа, — кад он већ тако чини. Уосталом г. Цемовић није ни митрополит, ни епископ, ни архимандрит. а ни прота, ни хипођакон, ни црквењак, нити уопште какво црквено лице, — да би Црква кроз њега ма шта поручивала ма коме. Као православцу, о њему је чувени игуман дечански Леонтије дао у своје време свој оштри суд, и то пред сведоцима, и то подижући на њега свој архимандритски штап. Према томе, г. Цемовић свакако и сад говори неовлашћено и говори само у своје име.

Зашто он говори? — то није тешко питање. Он говори да скрене на себе пажњу, јер је то један врло ексцентричан господин, код кога је *Ја* почетак и крај свих ствари. Отуда г. Марко Цемовић и узима театрални стил вашарског пеливана, и говори са ретким уживањем измишљене „поруке“, које му није никада нико дао и због којих ће га и сам Њ. Св. Патријарх демантовати чим се придигне, осуђујући га за толику слободу и толика застрањивања у заборављању и у фантазирању! Јер свакако он није изабрао баш г. Цемовића за свога гласника, нити му је он дао инструкције да г. Цемовић, један истрошени пензионер, пише оно што он пише и што растура у виду летака...

*

Има наравно људи, који веле да те летке уопште није ни писао г. Цемовић, него тврде да их пишу, штампају и растурају комунисти. Ми смо уосталом већ имали такве случајеве да комунисти пишу неке ствари и да их растурају чак и под именом једне редакције, нападајући тобож комунизам и глорификујући — фашизам! Зашто они то чине? Свакако да не треба много мислити па помислити: *ради провокације!* Није дакле искључено да комунисти редигују и ове летке у којима се износе најглупље тврдње у вези са Патријархом и његовим погледима на овај или онај случај, а при том комунисти потписују на те летке г. Марка Цемовића, државнога потсекретара у пензији. Велимо: *није искључено*, а на г. Цемовићу је да утврди и да демантује! Јер се не може ни претпоставити да ће г. Цемовић, који већ говори у име цркве, у исто време говорити и у име г. Јована Дучића, за кога вели да је „пред сведоцима признао“ неке апсурдне ствари...

Ако је г. Цемовић већ дограбио реч да говори у име једног болесника, коме болест не допушта да сам буде тумач својих мисли, да ли се даје и претпоставити да он може да произвољно „цитује“ и г. Дучића, који је здрав човек, стављајући му у уста немогуће изјаве — а да се у исто време не претпостави да се ту ради само о измишљотинама, о подметању, о лишености свакога укуса и сваке пристojности?

Зар дотле треба ићи у самопоказивању и саморекламирању, Господине Цемовићу? И зар на основу тих одлика свога карактера ви сматрате да треба да говорите у име народа, у име „братске љубави међу браћом разних вера“ и у име „верскога мира“ — све ствари на које се ви тако често и *грандилоквентно* позивате?...

*

На сваки начин, ми постављамо себи ова питања, не очекујући у опште никакав одговор од стране г. Цемовића. Јер ако је он већ тај који је узурпирао себи права шефа цркве у току болести Онога који је њен пуноправни шеф, онда је г. Марков случај далеко тежи него што и он сам мисли, измишљајући и „китећи“ своје „енциклике“. А ако он није њихов аутор, него комунисти, који, вица ради, те бургије и бурлеске потписују именом „М. П. Цемовића, државног потсекретара у пенз.“, онда је његов случај — трагикомичан. Комунисти су заиста „нашли“ једну личност чија се реч није убуђала, која није отрцана и убајаћена, него личност чија се реч „једе“ у нашем јавном мњењу! Г. Цемовић је тако пао као жртва своје барокне предузимљивости. Он је започео, а ђаво му сад помаже! А „смешно је оно које убија!“ вели стара пословица.

*

„Толико и само толико ми можемо да кажемо данас по овој ствари, имајући обзира и према ономе високом болеснику и према другима. Ми смо уосталом још пре десетак дана написали колико нам је стало до његова оздрављења, и казали зашто је та наша жеља усрдна... Иначе, ми у опште не желимо да разговарамо са г. М. Цемовићем и нећемо му учинити то задовољство да га стављамо на дневни ред, сматрајући да је он политички давно скинут са дневнога реда са мом неминовношћу напретка и одмаклошћу историске еволуције.

Да би се г. Цемовић ставио понова на тај дневни ред, њему не може помоћи ни то што се изненада претворио у клерикалца своје врсте, иако није још закључен његов спор са архимандритом Леонтијем Нинковићем, чланом француске академије. Са оним отвореним и борбеним Леонтијем, који му је у своје време забранио да уђе у дечанску цркву зато што он, г. Леонтије, зна ствари које г. Цемовића не квалификују као довољно побожног и уопште довољно православног човека!

(САМОУПРАВА, 10 јула 1937 године).

ДЕФЕТИСТИ

Све чешће се растурају летци и памфлети од стране оних, којима је властољубље помутило разум и здраво расуђивање те више нису у стању да разликују дозвољено од недозвољенога.

Извесни наши политичари не желе да воде рачуна о нормалним и демократски условима под којима се долази до власти тако да на њу буду позвани, јер они не желе и не смеју да иду у народ. Да би дошли на власт, они све чине са своје стране да изазову хаос и да створе такву ситуацију да земља дође до тешкоћа у којима многи и многи паметни људи не би ни примили власт безусловно, док би је ови родољупци од заната увек примили, безусловно, то јест не постављајући никакве услове, пошто они немају програма, пошто нису никаквим програмом везани за бираче и пошто се не боје да ће изневерити свој програм. Њихов програм, то је власт! Како ће до ње доћи, то је споредно. За власт, они не знају никакву моралну цену. Они су готови за власт дати и образ, па чак и будућност земље и своје деце у њој.

Већина ових летака и памфлета има само један једини циљ: Да узнемири духове и изазове хаос и забуну у народу. Да би се то постигло, бацају се на хартију тако фантастичне лажи, тако одвратне клевете да се нормални човек у чуду мора запитати: Да ли је могуће да властољубље толико помути ум неких људи да они постану деструктивнији од комуниста и других разорних елемената?

Код ове нелепе и штетне работе пада у очи и то да је код те разнородне и избезумљене опозиције толико завађе-

ности и поцепаности да они насрћу и једни на друге у тим својим бедним продукtima. У сваком од тих летака поред клевета против нас, који им сметамо што смо на власти, налази се и по нека оштра жаока на рачун једног од тих опозиционих ортака.

Има на жалост људи који не могу и не виде, који неће да знају и да увиде какву важност игра стишавање страсти. Они не могу да смисле и да замисле један систем у коме сами нису на власти. Они не чекају изборе, јер знају да им избори не могу ништа донети. Они су за инсценације сваке врсте, само да би се докопали власти. Ради те власти, на којој би они остали само кратко време, привремено, они би срушили све, скинули и свукли сваку светињу у блато. Шта се њих тичу озбиљна државна питања! Они могу на пр. у погледу хрватског питања чинити каква год хоће обећања, они су свесни да та обећања дају само из тактичких разлога у жељи да изађу из положаја обичних грађана, да би их Хрвати препоручили за министра. Они су свесни да њихова обећања не везују масе, јер они нити говоре у њихово име, нити их имају за собом. За парче власти, они ће учинити једном речи све, јер су свесни да никоме не могу дати никакве гаранције, да ће и извести и спровести оно што нуде, па зато и нуде све што им падне на памет...

(САМОУПРАВА, 13 јула 1937 године).

ПОСЛАНИЦИ - СВЕШТЕНИЦИ

Посланички Клуб Југословенске Радикалне Заједнице искључио је из своје средине г. г. др. Војислава Јанића и Никона Лазаревића, јер су се тешко огрешили о клубску дисциплину: Гласали су у Одбору против законског предлога о Конкордату, иако је Клуб био донео супротну одлуку, а на име, да сви чланови Клуба треба да гласају за тај законски предлог.

Случај г. др. Јанића је нарочито тежак због тога:

1) Што је г. др. Јанић, по његовим сопственим речима: „сам писао један Конкордат и био шеф наше делегације 1925 г... Тај Конкордат био је добар и за њега бих и данас гласао“. Међутим, опет по изјави г. др. Јанића ономад у нашој штампи, тај је Конкордат био одложен по жељи пок. Ст. Радића, који је назвао г. др. Јанића клерикалцем, јер је ра-

дио на закључењу таквог Конкордата, „који баца хрватски народ у клерикалне вериге“. Према томе г. др. Јанић је и сам лично у знатној мери ангажовао нашу државу у извесне обавезе, а сад те обавезе хоће да порекне;

2) Што се сам г. др. Јанић хвали, да је као Министар вера учинио много за Римо-католичку цркву. То је сасвим тачно, али је тачно и то, да су још из доба тог његовог министровања Римо-католичкој цркви дате многе повластице, које су данас просто убележене у нов Конкордат. Према томе је у погледу текста новог Конкордата заслуга г. др. Јанића двострука: И као шефа делегације из 1925 и као Министра вера из 1923! На конкордатској „меници“ налази се према томе и потпис г. др. Јанића; и

3) Што је лично г. др. Војислав Јанић, главом и брадом, одржао један ватрени говор у Народној скупштини о овоме истоме Конкордату, 27 фебруара 1936. Тада је г. др. Јанић рекао од речи до речи ово:

„Влада г. др. Стојадиновића успела је да закључи један *повољан* Конкордат са Светом Столицом. Има два пута и начина да се са Католичком црквом живи: Један је пут борбе а други, господо, пут споразума. Ми смо донели законе за све вероисповести у нашој земљи, само не за Римо-католичку цркву, која је друга највећа вероисповест у нашој земљи. То, господо, није било право, то није било државнички, то није било мудро (Војислав Ђорђевић: То су други припремали раније!). Јесу припремали, господине Ђорђевићу, раније владе и сâм сам учествовао у израђивању пројекта Конкордата, а дајем пуно хвале свима онима који су радили на томе питању, али данашња влада је та, која је то питање докончала и тиме ће се решити један велики спор између државне власти и Римо-католичке цркве. Ја жалим што нисам био присутан и нисам могао говорити у верификационој дебати о тим питањима. Господо, не треба се варати. У нашој земљи има 13 религија, 13 вероисповести. Често пута нас дели само вера. Да смо ми Србијанци исламске вероисповести или да су браћа Босанци сви православне, између нас, господо, не би било никакве разлике. Нас вера дели и делиће нас и зато је потребно — а вера је ствар врло осетљива! — да се свима вероисповестима потпуно подједнако и равноправно изиђе на сусрет. (Одобравање). Кад имате, господо, религиски мир, онда, господо, можете рачунати и на политич-

ко спокојство, а ако хоћете, господо, борбу — ви можете предузети борбу, али у вези с тим пок. Бријан казао је у француском парламенту: „Борећи се против Римокатоличке цркве можете победити, али можете и бити побеђени“. Он је био 1904 г. главни извештач законског пројекта да се Црква одвоји од државе, а дочекао је то, да као Претседник министарског савета васпостави односе са Ватиканом!“ —

Данас је међутим г. др. Јанић заборавио на 1923 и 1925 и 1936 годину и пошто се пре годину дана у пленуму Народне скупштине јавно био изјаснио за Конкордат, и на основу тога изабран и за претседника тог Одбора, он је сада гласао: *против!*

Пред тим чињеницама сасвим је била природна одлука посланичког клуба Југословенске Радикалне Заједнице, да се г. др. Јанић искључи из Клуба.

Оно што г. г. Јанић и Лазаревић међутим могу изнети и износе у своју одбрану то је, да су они не само посланици, него и свештеници. Тврди се, да су неки епископи упутили наредбу свештеницима-посланицима, да не смеју гласати за Конкордат! Ко би гласао за, има се ставити под забрану свештенодејства и ставити пред црквени суд. Дакле: претња санкцијама!

Ако одиста таква наредба постоји, онда ће она бити од тешких последица баш по саму Православну цркву.

Пре свега, *таква наредба би била против-уставна*. У чл. 74 Устава изречно стоји: „Сенатор односно народни посланик не одговара за глас, који је дао као члан Сената, односно Народне скупштине“. Према томе нико, апсолутно нико и ни једна власт, било световна или црквена, нема права издавати против-уставна наређења. Ако она и буду издата, немају никакве важности, нити се према народним посланицима смеју применити.

То је са правне тачке гледишта. Са моралне, *таква наредба понижава свештенике-посланике*. Они су пред целим светом обележени не више као претставници свог народа, већ као потчињени чиновници својих епископа. У државном праву важи опште правило, да чак ни бирачи, који директно бирају посланике, не могу дати овоме везани мандат, да он мора после по томе упутству нешто радити или не радити. Народни посланик је слободан, и полаже рачун својим бирачима сваке четири године, кад су избори. Па кад они, који

бирају, не могу постављати ултиматуме и наређења, како онда могу наређивати народним посланицима поједини епископи?

Таква неуставна и унижавајућа наредба у ствари је и *против религије!* Народни посланик-свештеник је положио заклетву да ће бити веран Краљу, чувати Устав, и радити за добро државе и народа. Заклетва, то је једна религиозна, верска ствар. Кад посланик полаже заклетву, он увек мисли на Јеванђеље. Епископова наредба доводи међутим посланика-свештеника до тога, да угуши и глас својег најбољег уверења, и да чини издају према својим партијским друговима и да гласа против Владе, у коју иначе има пуно поверење, једном речју, ставља га у незавидан положај: да бира између светиње своје посланичке заклетве и наређења своје претпостављене црквене власти!

Ако су те верзије о таквој једној наредби епископа, о тим њиховим т. зв. „санкцијама“, истините, онда ће искушење, пред које су стављени посланици-свештеници бити за њих један велики пробни камен. Буду ли свештеници слепо слушали ту наредбу, онда ће не само Југословенска Радикална Заједница, него и све друге политичке странке у земљи видети, да су посланици-свештеници врбови клинови, на којима партије не могу да оснивају своју политичку будућност. Резултат ће бити тај, да ће мало који свештеник православне вере успети, да убудуће буде кандидат на којој било партијској листи.

Наше је мишљење, да ће онда од таквог стања ствари имати штете и држава, и народ, и партија, али свакако највише баш сама Православна црква!

У своме великом говору, Претседник владе г. др. Стојадиновић је указао на пример проте Милана Ђурића, који је 1914 године први гласао и говорио за Конкордат. За време рата и за време уједињења, тај Конкордат и ти уређени односи са Св. Столицом и Римо-католичком црквом, донели су нам велике користи и велике помоћи.

Ми имамо неколико одличних свештеника-посланика у Клубу Југословенске Радикалне Заједнице. Ми желимо да остану у своме политичком друштву, узимајући за пример проту Ђурића, а не г. др. Воју Јанића и Никона Лазаревића!

(САМОУПРАВА, 19 јула 1937 године).

ПОЈАВЕ ЗА ОСУДУ

Јуче су сви објективни грађани наше престонице били сведоци једног покушаја да се Света православна Црква која је срасла са српским делом нашега народа и према којој сви ми осећамо дубоко уважање и синовљу оданост, претвори у арену за партиско-политичка разрачунавања и искористи за себичне, а уз то и веома магловите политичке циљеве.

Свака влада која управља државним пословима једне земље, одговара за ред и поредак у њој. Она мора да обезбеди потпун мир и безбедност грађанима и да будно пази да се позитивни земаљски закони не само равноправно примењују, већ и да буду од свих и свакога поштовани. У томе погледу нема и не може бити изузетака, јер би у противном случају у земљи завладала потпуна анархија. То нико не може и не сме да изгуби из вида, ни у једној акцији и ни у једном потхвату. Па ипак, јуче су неодговорни елементи, они који растурањем илегалних летака и ширењем неистина свесно и упорно иду за тим да изазову nerede и хаос у нашој земљи, учинили покушај да Свету православну Цркву и њен данашњи став према једном законском пројекту искористе за своје мрачне циљеве...

Наша Света православна Црква, она која је српски део нашега народа кроз векове напајала вером у боље дане, у човечанску правду и слободу, која је челичила духове, али која никада није била инструменат партијске борбе, јуче је требала да то постане. По цркви, која је олтар мира и братске љубави, растурани су летци као на неком партијском збору и чули су се узвици који са молепствијем и заједничким и једнодушним осећањем љубави и бриге свих нас за живот Поглавара Свете православне Цркве, немају никакве везе. Уз то, учешће једнога великога броја политичких људи који годинама не одлазе у цркву, на овом молепствију, као и присуство великога броја политичких кортеша и провокатора, међу којима је било и таквих који уопште нису православне вере, најбоље је показивало колико су тачни извештаји управних власти, да се ова верска и православна манифестација жели искористити за демонстрације и nerede, који немају никакве везе, не само са Светом православном Црквом, већ и са религијом уопште...

Тек када се прочитају сви летци, који су растурени пред црквом, може се најбоље проценити у шта је требао да се претвори овај акт побожности и бриге за здравље и живот Поглавара Православне цркве. Међу тим летцима било је и таквих који су директан позив на побуну, а било је и таквих који су имали тенденцију да харангирају масу.

Ми смо дубоко уверени, да сад, после ових нежељених догађаја и сами поглавари Свете православне Цркве увиђају да за мало нису били увучени у једну акцију, која са црквом и религијом не стоји ни у каквој вези.

Наша Странка, у којој је већина чланова православне вере, искрено жели, да са православном као и свима другим религијама живи у најбољим односима и зато ће она учинити све што до ње стоји да Цркву сачува од политике и штетних утицаја, и то у интересу вере и верског мира у земљи!

(САМОУПРАВА, 20 јула 1937 године).

МИР И РЕД

Претседник Народне скупштине рекао је јуче неколико врло умесних напомена у вези са радом Народне скупштине. Говорећи о покушајима демонстрација код Саборне цркве у Београду, г. Ћирић је пре свега констатовао једну несумњиву чињеницу, а наиме да је та демонстрација имала једну чисто политичку позадину. Јер одиста, како се друкче може разумети изненадна велика побожност разних политичких људи, чије се присуство у цркви није могло до сада запазити ни у дане највећих црквених празника? Када се погледа у њихова политичка уверења, види се, да су она потпуно хетерогена, без везе и споразума једни са другима, али да су удружени само у једноме, у мржњи према Влади и Југословенској Радикалној Заједници. Ко може бити толико наиван и веровати, да су тим људима од једном искрено пали на срце интереси Српске православне Цркве? Црква је за њих постала бусија, да се гађа Југословенска Радикална Заједница: Али: Је ли интерес Српске православне Цркве да она постане та бусија, за туђ рачун, за рачун политичара,

који се место говорничке трибине крију иза предикаонице, а место партијског барјака, иза црквених рипида?

Једну другу апсолутну истину рекао је г. Тирић, када је казао, да се не сме допустити, да народни посланици и Народна скупштина, кад решавају о једноме озбиљном и великом државном питању, стоје под притиском ма каквих демонстрација. Ред и мир не смеју се ни иначе реметити, а камо ли онда, када се помоћу нереда хоће психолошки да утиче на народне посланике.

Црква је слободна. У њу може ући сваки, ко тамо жели да иде са побожним и чистим идејама. Али претворити свети храм Божји у позорницу политичких зборов, из цркве поћи на улицу, увече, када је она препуна шетача, намерно помешати Цркву са политиком — то само могу желети највећи непријатељи Цркве. И одиста, како се одмах аутентично утврдило, тих крвних непријатеља Цркве било је доста у споредним улицама, спремних да се бучно умешају у пројектовану литију. И њихов би успех био потпун, да се органи полиције нису били благовремено умешали и сами. Јер ако се за ред у цркви старају свештеници, за ред на улици стара се — полиција. Она је за то ту!

И тај ред и мир морају бити одржати у нашој престоници! Ко покуша да их поремети, мора одмах искусити законске последице! Доста је већ само по себи жалосно, да је Београд, наш дивни Београд, главни град Краљевине Југославије, уопште могао бити ма и најмање осенчен знацима верске нетрпељивости! Београд жели, хоће и мора остати престоница велике и уједињене Југославије, у којој има неколико вера, али у којој су се увек до сада поштовале велике речи: „Брат је мио, које вере био!“

Патриотско грађанство града Београда, у коме, поред Срба, живе у лепом броју и наша браћа католици: Хрвати и Словенци, треба и само својим држањем да допринесе не само одржању реда — што се већ само по себи разуме — већ и одржању оних братских, у истини југословенских осећаја.

Београђани, као уосталом и цела наша земља, могу мирно и спокојно оставити оним уставним факторима, који су за то законом позвани, да решавају сва државна питања, па и питање Конкордата или споразума са Ватиканом.

Зато је свака нервоза потпуно излишна. Има се још и сувише довољно времена, да се сви моменти узму у обзир, све испита и оцени. Само наши политички противници могу потцењивати добру вољу Краљевске владе, тврдећи да интереси Српске православне Цркве неће бити у пуној мери заштићени. Али према њиховим интригама и лажима, које ових дана они изобиљно сеју, стоје дела ове Краљевске владе, која је читав низ важних питања врло повољно решила баш за саму Српску православну Цркву. Амандман, који је сама Влада предложила у закон о Конкордату, омогућиће Влади, да на томе путу и даље продужи, за добро Православне цркве, народа и државе.

Али, не мори наше политичке противнике та брига за Православном црквом! Знају и они врло добро, да ни Црква, ни Конкордат нису овде у питању. У питању је да се напада Југословенска Радикална Заједница и Влада г. Стојадиновића. То њима и њиховим мрачним рачунима смета!

(САМОУПРАВА, 21 јула 1937 године).

СМРТ ПАТРИЈАРХА ВАРНАВЕ I

Његова Светост Патријарх српски, архиепископ-митрополит београдско-карловачки, Господин Варнава I, променио је светом. Шеф Православне цркве је склопио за навек своје очи, остављајући престо својих великих претходника, наследника Св. Саве.

Каријера Патријарха Варнаве је позната: Он је син Јужне Србије, изданак породице Росић. Његово васпитање је било скроз национално још у породици а његово богословско васпитање је било солидно, као и његово даље, више теолошко образовање.

Народне и црквене потребе су захтевале да се он рано упути каријером монаха, у којој је брзо текао чинове, заслужујући их и оправдајући поверење, које му их је наметало. Тако је као врло млад човек постао епископ дебарско-велешки, са столицом у Дебру — једно одговорно место, које је захтевало у своје време врло велике личне жртве и крајње одрицање. Не треба заборавити да је у то време у

Дебру било два православна епископа, јер су два политичка правца изазивала и такве могућности.

Излишно је инсистирати на томе какав је био епископ Варнава на дебарско-велешкој столици и колико је он својим радом задужио народ онога краја, као и сву земљу и националну мисао, делујући на крајњем нашем Југу, где му је живот био увек изложен опасности, јер је Југ тада био под отоманском влашћу. Потребно је напоменути да му Провиђење није ускратило врховну награду за тај рад и за то пожртвовање, јер му је Бог доделио срећу да 1912 дочека у Дебру српску ослободилачку војску и да у дебарској саборној цркви благослови победнике и ослободиоце, пошто је уздигао хвалу Богу и објавио са амвона да је, благодарећи победама нашега оружја ропство Јужне Србије укинуто заувек.

Затим је епископ Варнава радио са невероватним смислом и тактом на тихој и благој ликвидацији егзархије, на измирењу класа и уверења у својој дијецези и на културном уздицању поверене му пастве. Настављајући тешки културни рад, започет још пре ослобођења, он је вршио и националну мисију, истичући се увек неуморним радом и одлучношћу, као и ваздашњом готовошћу да сарађује са световним властима.

Такав један човек није могао 1915 године остати уз своје верне, и он је морао кренути у изгнанство, да би се у Отаџбину вратио тек 1918, као и шеф Српске цркве, блаженопочивши Патријарх Димитрије. Зна се уосталом судбина митрополита Вићентија и Доситеја, епископа Сергија и других који су остали за време окупације у земљи. Вреди међутим нарочито истакнути рад епископа Варнаве међу војницима на фронту и међу избеглицама изван Отаџбине.

Нешто касније, епископ Варнава је уздигнут на скопски митрополитски престо, на коме ће остати читаву једну деценију, развијајући велику духовну активност, увек борбен и увек непоштедно ангажован у најразличитије културне и националне послове, држећи увек високо свој ранг, остајући увек врло предузимљив, врло друштвен и снажно заузет и црквеним, организационим и националним радом. Строг и пун иницијативе, он се немилосрдно трошио, не водећи никада рачуна о своме здрављу и одмору, те је још тамо у Скоп-

љу, почео да конституционално оболева, не обраћајући уосталом довољно пажње на своје здравље. Он је веровао у снагу свога организма, и ничим другим није могао да умири свој дух сем акцијом, путовањима по епархији, политичким разговорима са пријатељима, бескрајним пријемима у скопској митрополији и сталним радом на администрацији Цркве. Већ тада, он је морао да се придржава једнога строгога режима, да би помогао свој организам у савлађивању тешке бољке. Главни пропис лекара: одмор, он међутим никада није озбиљно схватио. Његова кућа је била отворена у свако доба и за сав свет, без разлике на веру или сталеж, национално и политичко опредељење. Кроз његов епископски двор су пролазили Срби и Руси, и Турци и Арнаути, Јевреји и Јермени. Он је сматрао да су његове надлежности неограничене, као и пре 1912. Схватање света на Југу није ишло против тога и таквог његовог схватања. Нико му уосталом није замерио заузимања за сироте или заборављене. На против, велики и моћни су увек у њему гледали једног исправног и милосрдног човека и одлучног браниоца невољних и сиротиње.

Када је Патријарх Димитрије умро, за његовога наследника је изабран скопски митрополит Варнава, избор кога се он примио. Међутим већ приликом његовог првог патријаршког путовања видело се са колико економисања снагом треба да иступи нови шеф Српске цркве, ако неће да озбиљно компромитује своје здравље. Ново и тешко бреме дужности и репрезентативних обавеза почело је да изнуравати снагу, више него раније, у Скопљу, у провинциској тишини. Патријаршијски престо је захтевао свег човека, и нови патријарх је хтео да се сав посвети својој мисији, — то је био његов идеал, његова амбиција. Са правим самоодрицањем, са потпуним подређивањем себе пословима, он је радио свој рад, и ускоро осетио колико се то светило његовом иначе начетоме организму. Прва тешка болест, која га је снашла пре неколико година, била је озбиљна опомена. Неуморним старањем др. Игњатовског и других лекара, та је опасност била отклоњена, али не и дефинитивно уклоњена. Патријарх је имао или да сузи своју делатност, или да само очекује најгоре. Он је међутим посматрао своју слабост само са неверицом, и тако је увек чинио, примајући увек шире

планове рада и обавеза. Органи, који су били подмукло нападнути разорном болешћу захтевали су међутим и мучну и брижљиву негу: мир и апсолутни, дуготрајни одмор. Високи болесник се није мирио са том стварношћу, нити је допуштао да се она узима у обзир. У Карловцима, у своме старом двору, или у Београду, у новој палати Патријаршије, у своме кабинету или на путу, он је радио дањоноћно. Чак и онда када би био болешљив, он није никоме ускраћивао аудијенције, које су често биле и одвећ дуге. Сем тога, он је по ширини својих интереса, увек сматрао да нема ствари у којој би он смео дефинитивно одрећи сваку своју надлежност. Свет је искоришћавао и злоупотребљавао и широкогрудност његове срдчности и толерантност његових манира, и предусретљивост једнога човека који је био љубоазан по природи. То је трошило и исцрпљивало Његову Светост, замарајући један и онако измучен организам. Они исти органи који су се у њему побунили пре неколико година на тако забрињујући начин, ти исти органи су сада потпуно одрекли. И последња болест Његове Светости је тако из једне хроничне болести понова прешла у једну опасну акутну фазу. Ослабљен, организам се налазио годинама пред катастрофом, и до ње је морало доћи. Јер природа има своје законе, и она тражи да их поштујемо...

Историски посматран, Патријарх Варнава је био један заиста неуморан и темпераментан радник, који је своје поглаварство у својој Цркви обележио многим и врло корисним делима. За време његове владе Православном црквом у Југославији био је донет Устав Српске Цркве, као што су донети и многе друге корисне уредбе, које су Православној цркви дале данашњу правну базу и данашње унутарње уређење, као што су одредиле и њен однос према спољњем свету, према Југославији и другим државама на које се распростире њена јурисдикција. Компромис између Државе и Цркве, Устав Српске Цркве је био и остао једно дело мудрога и реалнога споразума, закљученог у најплеменитијој тежњи слоге и сарадње између световних и црквених власти, чије су принадлежности срећно подељене, али чија заједница интереса остаје нераскидна и тачно прецизирана овим актима политичке доследности. У једној земљи, чије становништво припада разним верама, ова разграничења надлеж-

ности и ове стипулације услова сарадње биле су потребније него икад и него игде...

У доба тих срећно постигнутих споразума престо српских патријарха је заузимао Варнава I Росић, човек снажне индивидуалности, укорењених и декларираних схватања, одлучне воље. Са тим особинама, он је имао своје погледе на социјалне и економске кризе, које су пратиле једно по- ратно доба, и он те погледе није крио. Живот је од 1918 би- вао све компликованији, а са њим и социјална улога сваке цркве. Као шеф једне цркве, и он је морао да се бори са тешкоћама нових времена, тежећи да нађе кључ за њихово решење, пут за поправку душа. У том погледу Патријарх Варнава се истакао као изразити противник комунизма и ње- гов отсудни непријатељ, чиме је стекао глас и изван гра- ница наше земље. У исто време он се истакао и као побор- ник српско-бугарскога зближења и пријатељ пацифистичке сарадње међу народима на Балкану. Црквен човек, он је у томе погледу ефикасно дејствовао кроз цркву, искоришћу- јући је као моћно оруђе међународне солидарности пред аветима рата и пустоши, — дејствујући у толико енергичније што је он увек имао у живоме сећању страхоте рата, специ- јално на Балкану.

Из свих тих разлога се мора дубоко жалити прерана смрт овог изразитог човека једног бурнога времена, који је своју теолошку каријеру започео крајем прошлога века, да је заврши на престолу српског патријарха у четвртој деце- нији XX века као изразит кнез цркве и као један активни ре- гент цркве, који никада није хтео да сузи ни своје дужно- сти ни своје одговорности.

Колико је он био у стању да се саобрази са епохама у којима је деловао, то је ствар коју ће утврђивати његови биографи и будући историчари Српске цркве, — јер би би- ло прерано улазити у ту деликатну материју још данас. Да- нас се само може поклонити пред достојанством те смрти, која побуђује искрену жалост и саучешће на свима странама земље, без обзира на веру и без обзира на све тренутне, ово- земаљске поделе по мишљењу и по уверењу!

Нека је зато вечан покој Патријарху Српском господи- ну Варнави I и нека му је вечна слава и успомена међу нама!
(САМОУПРАВА, 24 јула 1937 године).

БОГОЉУБ ЈЕВТИЋ

Приликом дискусије о Конкордату у Народној скупштини, г. Часлав Никитовић цитирао је, између осталог, и писање ватиканске штампе. Ова штампа предвиђала је, да Конкордат неће наићи на велику опозицију у Народној скупштини, и то нарочито стога што су негдашњи претседник владе, који је водио и закључио преговоре за овај исти Конкордат и пређашњи министар правде, који је потписао Конкордат у Ватикану — обојица данас угледни чланови парламентарне опозиције. Г. Никитовић је с правом узвикнуо како наивна изгледа ова ватиканска штампа, која верује да у редовима ЈНС преовлађују појмови кавалера и центлмена!

Аргументацији ватиканске штампе могла би се додати не само имена г. Богољуба Јевтића, као претседника владе и г. др. Људевита Ауера, као министра правде, већ и имена г. г. др. Драгутина Којића, Велимира Поповића, Игњата Стефановића, Авде Хасанбеговића, који су били министри у владама, које су Конкордат парафирале и потписале. Сви они међутим седе данас у клубу народних посланика ЈНС и сви су ономад гласали против тог истог Конкордата, који је и њихово дело. Овим угледним именима ЈНС можемо додати и име самог шефа те странке, г. Петра Живковића, који је такође у Министарском савету примио Конкордат и сложио се са тим, да г. Ауер оде у Ватикан и стави потпис у име Југославије. Дакле почев од самог шефа ЈНС па преко шест првака и бив. министра те странке, ЈНС је ангажована баш у овај и овакав Конкордат, против кога су сада у Народној скупштини гласали посланици ЈНС!

Одиста, са правом је г. др. Стојадиновић, претседник Владе у своме говору после гласања у Скупштини подвукао, да ЈНС има два мерила: једним мери када је на влади, другим када је у опозицији. Кад су на влади — добар им је овај Конкордат. Кад су у опозицији — не ваља им овај исти Конкордат! На питању Конкордата показала се тако морална „вредност“ и начелна „чврстина“ ЈНС. Ова странка, која је хтела да изиграва национални клуб наше државе, показа-

ла се да није састављена од гранита, већ од трулих дасака... На њима држава не може да почива!

Достојан члан такве странке, г. Богољуб Јевтић, чинио је цело време жалосну фигуру. И ако цитиран непрестано у свима говорима, иако активни творац Конкордата — г. Богољуб Јевтић је ћутао цело време од 15 дана како се дискусија у Народној скупштини водила. Очекивало се да као човек одговори на нападе или бар да пружи Скупштини потребна обавештења. Ни једно, ни друго! Ћутао је упорно и без прекида. А проговорио је само једном, на крају, при гласању. Рекао је: Против! Али то „против“ г. Богољуба Јевтића, то није било против Конкордата, већ против њега самог!

Г. Бошко Јевтић није се никад одликовао неком државничком мудрошћу. Пок. Пашић једва га је приметио у генерацији млађих и тада је рекао да ће „овај Бошко бити добар консул“. Стицај ванредних прилика и околности довео га је случајно на позорницу јавног живота. Требало је да игра неку улогу. Није умео. Није био способан.

Ако је политичко самоубиство уопште могуће, онда је г. Богољуб Јевтић то самоубиство извршио ономад, гласајући против свог сопственог дела. Такво гласање згрануло је цео свет: У Скупштини и ван Скупштине. У поштенем политичком свету, овде и на страни, г. Богољуб Јевтић је изгубио право, да се његово име више спомиње. Али у сваком случају не са титулом господин! Господин Богољуб Јевтић не постоји више. А на срамоту не само ЈНС, него и целе Југославије, причаће се о томе, да је постојао некада неки Богољуб Јевтић, који је... итд..

(САМОУПРАВА, 24 јула 1937 године).

ВЕЛИКИ ГУБИТАК

Данас ће, са највећим почастима, искрено ожаљен од васколиког српског народа, бити сахрањен на Врачару благоупокојени Патријарх Варнава. Наследник нашега првога архиепископа Растка Немањића — Светога Саве, четрдесети патријарх Српске Православне Цркве, — почиваће свој вечни сан на највишем платоу југословенске престонице.

У цркви Светога Саве, коју за неколико година треба да замени велелепна катедрала, биће сахрањени земни остаци првосвештеника Свете Православне Цркве, који је цео свој живот провео у борби за народ и веру. Тај и такав рад благоупокојеног Варнаве прибавио му је, још за живота, поштовање и љубав његових верника и читавог православног народа, зато је његова смрт изазвала неподељену жалост и у целој земљи.

Наш бели град данас је био свечан и тужан. Сав у црини, озбиљан и погружен, Београд је дочекао многобројне госте и делегације из унутрашњости и спремио се да достојанствено испрати до вечне куће поглавара Српске православне Цркве.

Узалуд су покушавали многобројни „тазе“ православци да поремте овај свечани мир својим безбожним провокацијама. Сав овај народ, хиљадама душа, остаће данас на висини, достојанствен и импозантан у својој тузи, која је искрена и општа.

Када читава једна нација одаје акт поште и пијетета према поглавару своје Цркве, мали су и ситни они људи, који у једном таквом тренутку гледају своје личне рачуне и комбинације. Јадни су и они вајни политичари и њихове „странке“, који у једном оваквом догађају гледају погодан моменат за извођење својих мрачних и деструктивних циљева.

Влада г. др. Милана Стојадиновића, као и свака влада свесна своје одговорности, сматра за своју дужност, да онемогући активност тих и таквих субверзивних елемената, који су се, бежећи од одговорности, заклањали за Цркву или миран и невин свет. Морамо одмах констатовати, да је Влада у томе потпуно успела. Мир ће свуда бити сачуван и данас. Ниједан инцидент не сме да поремети достојанство и озбиљност свечаног тренутка, када Београд, југословенска престоница, сахрањује поглавара Свете Православне Цркве.

Мир пепелу његовом и слава му!

(САМОУПРАВА, 27 јула 1937 године).

ИСТИНА ИЗНАД СВЕГА

Јуче је објављен званичан извештај о узроцима смрти благоупокојеног Патријарха Варнаве. Овај извештај издат је и потписан од наших најбољих медицинских стручњака и научника, од стране лекара који су лечили благоупокојеног Патријарха Варнаву. Овај су извештај потписали: Професор Универзитета г. др. Игњатовски; др. Демостен Николајевић; професор г. др. Димитрије Антић; генерал др. Рудолф Кобал; г. др. Лаза Станојевић, професор Универзитета; др. Андра Николић, шеф нервног одељења Опште државне болнице у Београду и др. Буковала Александар, шеф унутрашњег одељења Опште државне болнице. Као што се види, то су седам признатих капацитета, седам чувених имена у лекарским круговима, и то не само у нашој земљи, већ и у иностранству. Они су били најпозванији да нашој јавности пруже праву истину о узроцима смрти поглавара Православне цркве. Са обзиром на њихова имена, са обзиром на њихов углед и са обзиром на њихов научни глас, ми не бисмо имали потребе да овоме извештају дамо ма какав коментар. Али, како се овим извештајем дала пуна сатисфакција нашем досадашњем ставу и како су њиме демантоване и пресечене све оне нелепе и неозбиљне вести које су протуране у вези са смрћу Патријарха Варнаве, ми ипак сматрамо за потребно да ово питање осмотримо са још једне стране.

Нама је врло тешко што морамо са овога места да укажемо на једну необично ружну и веома неозбиљну појаву, која се с времена на време манифестује у нашој јавности и убацује међу нашу лаковерну публику. Ова је појава новијег датума и може се слободно рећи да су је увели политички противници Владе г. др. Стојадиновића у намери да нашкоде њеном угледу, који је растао из дана у дан. После свих покушаја и после свемогућих интрига, противници данашњег режима задржали су се на најслабијем сретству: на клеветама и на измишљању најординарнијих лажи. Једна од најгорих и најружнијих лажи, које су од стране наших противника убачене међу наиван свет, несумњиво је ова последња: о неком тровању благоупокојеног Патријарха Варнаве. Ова је лаж толико гадна и тако провидна и неозбиљна, да ми о њој заиста не бисмо ни речи

написали да није јуче о овој истој ствари издато званично саопштење. Оно је само по себи толико очигледно, да се јаснији деманти свих тих вести не може дати. Али хоћемо у име морала, у име угледа наше земље, у име целокупног нашег друштва, у име свих поштених и исправних грађана у овој земљи, да енергично протестујемо против оваквих метода и противу оваквих измишљотина, које сервирају јавности политички бродоломници у тренутку када им је постало јасно да су све њихове наде и политичке комбинације пропале. Ми и наши противници претстављамо два света. Наша су схватања толико супротна и различита да се никада не могу срести нити додирнути. Нама не би никад ни на памет пало да се против својих политичких непријатеља служимо оваквим сретствима каквим се они служе. Најмање бисмо могли то да учинимо у једном трагичном случају, који је дубоко ожалостио цео наш народ, поводом смрти једнога високог и заслужног човека и поглавара најјаче Цркве у нашој држави као што је био покојни Патријарх Варнава. Зато ми са пуно права, не само да осуђујемо већ и протестујемо противу оваквих метода, који су не само одвратни и ружни, већ и нехумани.

Истина, овакав недостојан и неозбиљан рад наших политичких противника нама само користи и он још више учвршћује положај данашње владе, али, посматран с етичке стране, он претставља моралну гнусобу за коју су способни у овој земљи, заиста, само наши противници. Оваква борба, на подлози гадних и ординарних лажи, штети само њих и дискредитује њихов политички углед, ако га они још имају уопште. На овакав њихов рад ми смо навикли још од оног времена кад су нам прошле године подметали да смо продали Боку Которску, али нисмо могли да верујемо да ће наши противници толико да се срозају па да убаце у народ и овако неозбиљне и гнусне лажи као ову последњу.

Наш народ, који је по својој природи врло бистар и трезвен, није поверовао у ову ружну измишљотину. Али после овог саопштења, које је дошло са најмеродавније лекарске стране, ове промашене и неуспеле клевете добиле су свој одлучан деманти. Зато ће народно огорчење према творцима ове лажи бити у толико веће.

Дужност је свију нас да се противу ових ружних појава у нашем политичком и јавном животу енергично боримо и да употребимо сва сретства да се оне искорене из наше средине. То је интерес свију нас, а на првом месту оних који су у сталном додиру са народом и који се сматрају као народне духовне вође. Наше свештенство, које је увек било национално и које је стајало увек морално високо, треба на првом месту да прими на себе ову улогу и да се са амвона бори противу свих оних који свесно или несвесно шире и омогућавају овакве појаве. То је и интерес наше свете цркве и зато ми очекујемо да ће свештеници, пре свих нас, устати у одбрану угледа цркве и у одбрану здравих моралних односа, демантујући све те лажи и легенде, које имају чисто политичку позадину и које ни у коме случају нису израз жалости због смрти благоупокојеног Патријарха Варнаве, чију смрт цео наш народ жали најискреније.

(САМОУПРАВА, 7 августа 1937 године).

ЛАЖНИ АПОСТОЛИ

Бивало је и увек бива да се јаве лажни апостоли, које народ својим једноставним језиком зове „лажама“ а за које је код нас и доста уобичајено име „хохштаплер“. Дешавало се па чак и то да људи који су некад били на правилном путу, пређу под утицајем околине, под утицајем амбициозности или другог чега, из домена стварног и честитог у домен нереалног и хохштаплерског.

Слабији умови и слабији карактери увек губе главу у часу кад несразмера између њихових нелегитимних амбиција према њиховим личним способностима и личној моралној вредности дође до кулминације на штету ових последњих: на штету способности и моралне вредности. То је тако било и у старо доба, па је то тако остало и данас. У свима срединама, у свима климатима, на свима степенима образованости и личног васпитања.

Али, нас не занима у овоме чланку психологија политичких очајника и њихов лични успех или неуспех услед

њихових погрешних потеза у свету политичких чињеница. На крају крајева то нас не би занимало (као што никога не занима) ни у случајевима недозвољених банкарских спекулација и новчаних махинација. Нас овде занима једно далеко веће и важније питање: питање *штете* коју има друштво од људи који су у стању да изложе читаву једну земљу и читав један временски период безразложној нервози и непотребноме негодовању — само због снобизма и због себичности оних који сматрају да су човечанство, државе, мир и спокојност у свету само играчке у њиховим рукама, само оруђе да они дођу до власти, да дођу до богатства и до личних користи сваке врсте, наравно на рачун масе, на уштрб својих ближњих.

Често на жалост спекулација почиње заједно са лажним апостолством. Ствари се морају нечим рекомпензирати, нечим прикрити: а лаж се прикрива вештије него све остало. Кукавица игра хероја и често војника, банкрот изиграва арбитра у стварима капитала и нуди зајмове, плагијатор игра писца који се троши тражећи материју за обраду, а политички букач изиграва надри-патриоту...

Закључци ове врсте били би многобројнији, као што су и примери ове врсте. Врховни закључак је међутим у овоме: Држава и друштво морају да се бране од штете коју им могу нанети политички хохштаплери. Држава и друштво морају подједнако да се бране и од оне материјалне штете коју изазивају метеж и бука, (одвраћајући једне људе од привређивања а друге спречавајући у њиховој привредној активности), као што морају да се бране и од моралне штете коју хука и бука наносе земљи споља и унутра, стварајући о њој слику коју ни један прави и искрени патриота не жели да види као основну претставу у мозгу оних који треба симпатично да мисле о његовој земљи.

Најзад, долази и ово питање: Сме ли се допустити да се у нашој земљи створи уверење да се неко треба да повуче и узмакне пред својим одговорностима под утицајем ларме са улице, коју предводе лажни апостоли? Сме ли се уопште допустити да се створи преседан о томе да се увек пред лармом ове врсте мора узмаћи и оставити одговоран положај другоме?

Тешко питање, зар не? — али искрено и основно пи-

тање у овој ствари. Основно за оне који су на месту са кога се мора чути реч реда, а основно и за оне који су се по збуњености или тренутној занесености придружили лажним апостолима, — који распаљују гомилу демагошким беседама, причајући јој о свему и о свачему, али не говорећи ништа о томе шта они сами желе и зашто баш *они* и баш *то* желе!

Треба ли да будемо још непосреднији и још отворенији? Треба ли да апострофирамо људе по имену, по презимену и по надимцима, да бисмо се сасвим јасно и отворено изразили? Треба ли да поставимо и питање: Зашто Х. У. жели да буде министар? Зашто тути кванти треба да буду министри?... Каква би уосталом била та влада коју би *они* образовали? Колико би дана уопште и трајала та „власт“? Какве би заваде и несреће она у земљи створила?

Да ли би она обезбедила буџет народној војсци, средства државној администрацији, кредите потребне за унутрашњу мисију националне државе наше, суме неопходне за одржавање цивилизације, за одржање напретка и јавне безбедности?... Или би они можда једноставно обуставили цивилизацију, па би упустили из руку и саму државу, те да и она заједно са влашћу падне шака комунистима и анархистима?...

Ето, то је оно о чему се ми питамо, остављајући на страну детаље онога још увек доста акутног процеса који је једном конфузијом, (а кривицом оних политичара, који ће зато већ одговарати), од једног процеса сређивања унутрашњих прилика наопако био претворен у нешто друго. и ако у томе процесу апсолутно нема елемената за сукобе ове врсте, и ако се у целој тој галами радило само о једној заблуди, о једној „психози“, која се уосталом већ довољно смирила и која ће, када се сасвим смири, бити јасна свакоме. Јасна жртвама, као и посматрачима! Јасна онима који су је поштено посматрали и жалили, и јасна онима који су је непоштено хтели да искористе, али нису у томе успели. Јер, свако дело мора најзад изић' на видело!...

А дотле, потребно је мирно чекати и ћутати. Треба чекати још само неколико дана, да смирење буде потпуно, да објективни услови увиђавности свакоме постану до-

ступни. Треба само још мало стрпљења, па ће се већ и само од себе показати да нама никакве расправе нису потребне и да ми сви, колико год нас има у овој земљи, хоћемо мир и слогу, а да интриганти и људи зле воље не могу успети да их поремете!

(САМОУПРАВА, 7 августа 1937 године).

Један искрен глас из свештеничких редова

ПОТРЕБА МОРАЛНЕ РЕФОРМЕ У СРПСКОЈ ЦРКВИ У СХВАТАЊУ СРПСКОГ МИРСКОГ СВЕШТЕНСТВА

ЈЕДАН СТАРИ РАДИКАЛ И СТАРИ СВЕШТЕНИК
НАМ ПРИВАТНО ПИШЕ:

Пратио сам пажљиво и сасвим хладнокрвно оно апсурдно „позорије“ које се развијало последњих дана у нашој земљи, и које је већ, срећом, завршено у своме узбудљивоме делу. Поменуло се и не повратило се!

Свакако, ја се уздржавам да ма на кога бацим кривицу, а најмање бих за то кривио Владу или Цркву. За немиле сцене којих је Београд био нажалост очевидац, криви су паклени сплеткароши који се ставише између Мајке Цркве и народне Државе наше, као и они синови Ада, којима ништа није свето и који покренуше најпре руљу а затим и неке честите лаковерне у неразумну агитацију! Тој агитацији се после придружише комунисти, који су незнабошци, дакле атеисти, и којима није ни до Престола ни до Олтара, него до смутње, до метежа и до лова у замућеном мору душе, коју душу претстављаше маса раздраженог и окупљеног света. Летци и лозинке рђавога духа бачене бише у народ!.. И то је, по моме зрењу и по моме уверењу, био највећи грех и према земљи и према Цркви, и према народу и према Држави. Зато заиста треба бацати анатему, али добро нишанити, па њоме сплеткаше по глави погађати и на њих вргнути клетву, а не улазити уопште даље у питање и испитивање о ономе што је до сада било. То је било и битисало, то треба већ забораву предати! Богу треба благодарити што ништа горе није испало и Њега треба

молити да се ово све пресече и остави у страну, јер што је било — било је, треба већ мислити и на будућност.

Свети Павле је казао: „Ваши су језици бесни коњи“, — а тачност те рећи јеванђелске показала се и у овоме случају тако, као да је баш за нас Србе била и писана. А исти Св. Павле је рекао у Јеванђељу и то да „зли језици кваре добре обичаје“. Зато ја као стари сеоски попа могу да кажем само то и толико, да се треба чувати даљих речи, изјава, декларација и објашњења, него — ћутати. Ћутати и не брукати се даље, јер је већ било доста срамоте и доста је речитост учинила штете! Омилитика, наука о беседништву, учинила је своје! Учинило је своје и узајамно непознавање, а учинило је и истрчавање. Сад треба одморити и очистити душу, па казати: Мирбожајмо се ради народа, да нас народ не казни, а нарочито великаши треба да се мирбожају, — пошто се ми ситни много ни завађали нисмо! Не сме се никако ризиковати да дође до дужег временског удаљавања и несарађивања између Државе и Цркве! Има сваки час једна потреба, и то народна потреба, да њих две кроче руку под руку, ради добра народног и земаљског.

А да и то споменем: Кажу ми људи око мене да ни држави није до парбе. Верујем. Али знам да ни Цркви није и да апсолутно не може ни бити до парбе. Ако и јесте неким владикама до парбе, свештенству и нашем нижем духовенству није! Има у оквиру наше Цркве уосталом и ствари које нас свештенике јако интересују: Питања која су само привремено затворена била, и то не природним и сходним путем. Прво питање јест питање општег свештеничког удружења за целу земљу, — а не епархиских, као од неку годину на овамо. Друго је питање: питање припадљивости свештеничке и — архијерејске. Треће је питање: питање манастира и имовине црквене, реда у њима и мира у њима. Четврто је питање: питање о реду у нашим судовима духовним, и о томе да протекционаштво престане у парницама сваке врсте (пред њима, то јест тим судовима) и да црквени судови постану светиње, као што морају према канонима и бити. Пето је пак питање да се отворе од сад четворе очи ко се доводи у Духовни суд, ко за проту, ко за пароха у великој вароши, а ко за владику, (односно да се не дешава као мени, да владика моје епархије има радио у аутомобилу, па му свира „валцере“ кад иде у канон-

ску визитацију). Јер народу сад требају Хаџи-Ђере и Хаџи-Рувими, ђакони Авакуми и слуге Цркве, свештенослужитељи по превасходству а не господа црковна! Једном речи, Цркву треба мало реформисати, — и то само изнутра, морално и духовно, и то сама од ње саме, јер то је њен посао да она сама изврши, у то се други имају шта мешати, па онда нема бојазни ни од кога и ни од чега. Али, пошто има и таквих црквених људи којима у самој Цркви није ваљда до те реформе, они су се дигли да сензацијама отстране пажњу свештенства од битног. Но преварили су се као што ћемо видети у моме даљем излагању!

Стар сам пак човек и не треба ми ни част ни почаст, нити ово пишем да ком угодим или натруним, него да кажем шта ме пече. А како да кажем, кад је Црква унутра угушила слободу критике и постала ауторитативна да не смеш да пишеш? Зар и сам преосвећени Николај није устао против тога духа, кад је говорио: да је самовлашће у нашој Цркви постигло максимум, а да то не одговара духу наше Цркве. Где је слобода расправе и договора коју смо имали за блажене памети Димитријем Првим? Где она простота „нарави“ и где оне старе свештеничке скупштине из пре 1930? Где свештенички листови и часописи? — то се ја питам, — а то се питају и други свештеници широм целе земље наше!

Кажу: Јанић, па Јанић! Па добро, браћо, није Јанић прокуратор Св. Синода! Није он ни канцелар као Мита Рошу, (кога смо се ослобађали како већ знадосмо и умедосмо). Шта има Јанић нас да води и да учи, кад ми имамо сваки своју главу и своје владике, а они свој сабор?

Ако Црква хоће да подигне свој углед, она мора најпре да Јанића позове на одговорност како се могао као православни свештеник понова женити, и то други пут женити грађанским браком код живе му и законите жене Александре. Његов надлежни архијереј треба да га пита, кад је служио и где последњу службу, па онда Милаша и Чеду Митровића у шаке, па га распопити јавно пред Саборном црквом, обријати га по пропису и канонима, уз певање песама које се у тој прилици већ певају, — (набљудавајући оно што се мора применити на њему), — а народ нека кличе: „Недостоин! Недостоин!“

А онда треба узети на одговорност и духовне судове

и надлежне архијереје, који то с њим одмах нису учинили, чим је ступио у други свештенички брак, — тај чудни свештеник, због кога је Пера Живковић у своје време, за време проклете му диктатуре, забранио и мемоаре пок. проте Алексе Илића, те су били спаљени, али чији се примерци и сад кришом читају у свештенству, и свештенство се чуди својим архијерејима, како су могли до сада трпити тога јарца у стаду оваца и да ли ће можда рећи да их Јанићев посланички имунитет није спречавао да га распоне и да му викну *недостоин!*.. Јест, али су многи са њим јели и пили. у тамбуре лупали и танац водили, па им је он био драг као да им је из ока испао!..

А о односу нашем према Држави да поменем опет оно у Јеванђељу написано: „Нема власти да није од Бога, и што су власти од Њега су постављене, зато свака смртна душа да се властима земаљским покорава“ — и прочитај и прочитај. А зашто је власт од Бога? — да се запитамо. Зато што је безвлашће од Сотоне. И зашто црква мора да одржава рангове и хијерархију? Зато што и она спада и у овоземаљске власти. А зашто да се она покорава властима у делокругу њине надлежности? Зато што је то једини начин да се избегну неред, хаос и анархија, које ђаво спроводи у погодан час, да би „растурио стадо“... Ето зато треба да ћутимо и чекамо, и да молимо Бога да све лепо легне и да мине, па кад наступи примирје и хладни поветарац расхлади загрејано чело, да приђемо рашчишћавању, ми у Цркви а други тамо, где им је надлежно и у чему им шта већ принадежи! Јер жалосно би и било заиста да ми сад развијамо и настављамо јалову борбу и буку, и да не видећи циља идемо у борбу ради борбе, да нам се смеје свет. Него прво мир, затим трезвен поглед, па онда да видимо где смо и шта се мора учинити, да се успостави поверење и ред, а затим радити на утврђењу реда.

Зато треба пре свега бити тактичан и практичан, „јер ништа без тактике и практике“, вели народ. Оставимо ми на страну сваку театаралност и непромишљеност, дозовимо се к себи сви колико год нас има! Саберимо све своје силе да их упутимо у једном корисном правцу, и, што је најважније, прво суспендујмо букаче из Цркве, да би умни и благоразумни људи могли да успоставе дисциплину, а после ће с Божјом помоћи све од себе доћи. Они који дубе сукоб.

нека су проклети и триклети! Они који носе мир, нека буду благословљени и овога и онога света! Од стране световњака као и од стране црквених људи!

Бог види свачије дело и Он суди у „последњој инстанци“, против које нема апелате ни на Доситеја, ни на Иринеја, пошто Он суди свакоме!

Зато недеља која иде нека буде недеља ћутања и недеља размишљања, а што се мене тиче, ја могу ћутати и до Божића, и до смрти. Само ће млађи свештеници морати узети реч и поставити она пет питања која ја овде додирнух старачком руком, не хотећи да дижем даље копрену у невреме, пошто апелујем на мир и позивам на измирење и присебност, казујући отворено где је Сотона и шта му је циљ!

(САМОУПРАВА, 13 августа 1937 године).

ПОСЛАНИЦИ У НАРОДУ РАЗБИЈАЈУ ЛАЖИ И ПОТВОРЕ

Са свих страна земље стижу гласови да су наши посланици искористили и ове дане после жетве да дођу у непосредни контакт са својим бирачима и да им објасне свој став у питању Конкордата. Велики зборови одржани су и одржавају се на разним странама у вези са том ствари. Дობро посећени и у пуноме реду.

Један од највећих зборова те врсте одржан је у Скопљу, где су председник општине г. Панта Јовановић и председник Бановинског одбора Југословенске Радикалне Заједнице г. Угрин Јоксимовић објаснили нашим многобројним пријатељима и осталим заинтересованим грађанима и став Владе и став опозиције по овоме тако деликатном и изузетно важном питању. Њихова излагања су била пражена пљеском и живим одобравањем, као и клицањем Председнику Владе г. др. Милану Стојадиновићу.

Сличне велике зборове одржали су г. г. Чвокић, др. Миљуш, Ј. Томић, Рајаковић и други наши посланици, сваки у своме крају, и мора се признати да су сви ови зборови били врло добро посећени и да су се на крају крајева прет-

ворили у те же манифестационе зборове партијске свести и наше партијске снаге у разним крајевима земље.

Сматрамо да је то заиста најбољи и најефикаснији начин да се пријатељима објасни једна ствар, коју су опозициони духови карикирали у провидној намери да изазову збрку баш око једне ствари, која је тако јасна и баш у једном часу, када је јасност најпотребнија у свима разговорима и у свима агитацијама у нашој земљи. Јасно је као дан, да се нико и ни једна ствар не може претстављати у недовољној светлости ако је потреба земље и народа да се један човек или та ствар, која је већ у питању, мора претставити у пуној светлости. Замрачивати појмове хотимично и злурадо, то не води ничему. Или бар ничему добром!

Потребно је дакле изићи у народ, објаснити народу како се и зашто родила она паклена интрига и како се то десило да су у њу увучени и они чиниоци који увек треба да остану изван и изнад политике, да би могли испунити своју свету мисију, верску и националну, због које они не смеју ни бити увлачени у политику и због које они треба да остану по страни. У исто време, потребно је објаснити народу, да се он не заваљава ни за тренутак и да мисли да се овде, у целој овој кампањи, заиста ради о верском интересу земље. На против!.. И то треба народу рећи просто и јасно, разговетно и учтиво, озбиљно и кратко, да се нико не би „хватао“ за речи и да нико не би могао рећи да смо ми неучтиви и неозбиљни, када се обраћамо искрено и усрдно својим пријатељима и противницима, позивајући и једне и друге да сами одмере чињенице и да према њима суде и нама, а и самој опозицији.

Уосталом, ствар је већ у многоструку легла и сама по себи, јер је и сам народ увидео да се ту ради о једној „бенгалској ватри“, о једноме „ватромету“ јевтине реторике и ниске стилистике, коју су употребили букачи (па чак можда и плаћени букачи!) у разним говораницама, харангирајући масу, и у разним летцима, у којима су вашарским тоном износили и такве бесмислице да то показује не само низак ступањ морала и отмености, него уједно и врло низак ступањ интелигенције код оних који су излетели да „бране цркву“.

Мати Црква у својој мудрости не треба ничије савете.

а у својој моралној и свакој другој снази ничију потпору, а најмање потпору безбожника и савете атеиста, нити помоћ Марка Цемовића, др. Смиљанића и других, које нећемо ни да помињемо. Црква уосталом, то смо *ми*, њени припадници, ако је реч о *живој* Цркви, а не о администрацији и о томе што је зграда, камен или цигла. А како бисмо ми могли да се издвојимо од Цркве и како она од нас? И да ли г. Јанић и Миодраг Савковић треба да нас подвоје? Зар они треба да суде нечију кондуиту, и то чак са теолошког и моралног гледишта?

О томе треба питати јавно мњење, о томе треба питати народ, о томе треба запитати самога себе, своју савест, своју људску и верску свест! И одговор, до кога ћемо доћи после овог испита савести, даће нам снаге да издржимо у своме уверењу да ми не можемо бити, да никаквом логиком ми не можемо бити третирани као мањи пријатељи Цркве и вере, него Савковић, Цемовић итд.

Да не кажемо ништа више, ништа теже, овде ћемо стати. Оставићемо ова питања, прећи ћемо на нешто друго. Запитаћемо се још и о овоме: Смеју ли се ризиковати ред и поредак због њих? Смеју ли се у опште завађати и ружити пријатељи због њих?...

Ми остављамо ова питања без одговора, управо остављамо их отворена да свако на њих одговори сам себи, па да се управља по слободи своје савести и снази своје памети, по моралноме укусу свога ја, по верском и националном васпитању које је посисао са мајчиним млеком и понео га из родитељског дома... А оно што ми једино желимо и чему једино тежимо, то је мир и слога међу грађанима разних вероисповести! Па кад већ тежимо томе *ширем* идеалу, како би се могло и претпоставити, — а да се притом не буде дубоко покварен у срцу, — да *ми* нисмо за мир у крилу своје, Српске цркве, и у опсегу њене социјалне, религиозне и сваке друге вредности?!

(САМОУПРАВА, 13 августа 1937 године).

ХВАЛЕ СРБЕ!...

Десило се нешто што је врло карактеристично за нас који смо Срби и православни у овој земљи. Десило се да један познати мађарски лист који Србима и Српству није иначе никада био особито наклоњен, а који је то манифестовао на разне драстичне начине у свакој згоди и незгоди, — да наине тај исти лист данас хвали Србе на сва уста зато што су — „устали против Конкордата“ и што је бризнула у њима њихова врела и расна српска крв“ — једном речи зато што су се дали повести за једним погрешним осећањем, за једном аберацијом и заблудом рођеном у једној психози, у јулској врућини и под оним жалосним околностима које су свима довољно познате.

Када је славноме Демостену један простак, слушајући га, за време његових беседа, бурно запљескао, фини и отмени грчки говорник је стао, окренуо се и запитао поштовану публику: „Да нисам што погрешно казао?!“

Тако бисмо се и ми Срби морали данас подругљиво осмехнути на ове бучне комплименте из Пеште, пошто нам их овај лист свакако не упућује у доброј вери и доброј намери. Јер он никако не прави ове комплименте зато што му они иду од срца, него нам их прави зато да би ободрео наше темпераменте „мозгове“ на даље лудости, да би он могао да нас хвали и даље, као да је нама стало до овакве његове хвале... А он нас никад уосталом није ни хвалио када бисмо нешто херојски или добро учинили, него нас је хвалио само у таквим приликама када бисмо нешто љуто погрешили и када се њему у злурадости чинило да ће те наше грешке и погрешке довести до великих бламажа, које би после са задовољством могао да даље експлоатише на својим ступцима, закључујући да се код нас све осипа, све руши и све разнизује — и да ова земља и овај народ немају кохезије која их држи на окупу!

Ми ћемо већ наћи пута и начина да узвратимо овом листу згодном приликом, тако да ће он изгледати мање „виц-блат“ него што му се то саме чини. И када ће и он увидети да су и Срби читали Лафонтенове басне и да од нас неће лако доћи до парчета сира!

(САМОУПРАВА, 13 августа 1937 године).

МЛАДЕНОВАЦ!...

— Догађај за општу осуду и опште жаљење —

Јучерашњи дан је довео до нових и до поновљених непријатности. Опозиција је спремила демонстрације у Крагујевцу, Краљеву и Младеновцу. Припреме су са њине стране биле предузете, и то врло замашне. И, као обично, последњих недеља, злоупотребљена је црква, односно црквена порта за полазни скуп букача.

Ми верујемо да ни самој Цркви није пријатно што то све иде тако. Ми смо ради претпоставити да и служиоцима олтара више није лако, и да баш њима мора бити крајње непријатно што су опозиционари почели да беже под мантије својих попова. Ми зато строго двојимо две ствари: Наш однос према опозицији и наш однос према Цркви... Ми чак идемо и даље, верујући да и Црква двоји те две ствари, јер би тешко било узети неку претпоставку која би Цркву и опозиционе букаче ставила у исти ред, иако опозиција можда жели да тако претстави и тако „искористи“ ствар. Али је зато на Цркви да буде јасна и отворена, — што ће морати и да буде, јер је јучерашњи дан био поучан у погледу неодрживости ове тражене конфузије, ове конфузије коју жели да створи опозиција.

Пређимо међутим на ствар!

Јуче је у Крагујевцу дошло до изгреда, иако је епископ после службе и читања једног црквеног акта позвао све присутне да се разиђу у реду, у миру и достојанствено, и сам остао у цркви. Народ је то послушао, четири попа не. Они су и после наредбе свога старешине са три барјака пошли низ чаршију, скупивши око црквених барјака поред заведених и добронамерних, и типове којима иначе није ништа свето и који се иначе у животу боре под сасвим другим застацима. Пошто су до миле воље млатарали и викали, ови реметници реда и недељног одмора осталих грађана били су принуђени да се врате у цркву. У цркви су међутим дошли на идеју да још једном изиђу у варош са црквеним утварицама, и да још мало провоцирају народ! Тада је међутим између ова недисциплинована четири попа и других трезвенијих свештеника дошло до оштрог сукоба. Трезвенији су им

подвикнули. Црква је била позорница једне свађе. Али је разум победио.

У Младеновцу међутим није победио разум!

Тамо је јуче за време службе била пуна и црква и порта. После службе, демонстранти су кренули низ брдо, у чаршију. Док се манифестовало говорима и повицима, полиција је била у ставу посматрача, иако је било увреда и на њену адресу, односно директних личних увреда, управљених на појединце. Кад је међутим маса, харангирана од грађанских опозиционара а помогнута разним страним и непознатим лицима, која су тог дана дошла на службу Божју незнано од куд, — јер та лица нису била из младеновачке парохије! — кренула на кућу *Милана Бацака*, народног посланика, тада је тамо почео да долази до израза њихов рушилачки нагон, дошло је до гужве.

Поучена изненађењима у Сарајеву и Бијељини, полиција се није дала изненадити и у Младеновцу. Уосталом Бацакова кућа била је нападнута, прозори поразбијани, ограда ломљена. Полиција је опомињала изгреднике, међу којима је било и атеиста и комуниста, и молила, апеловала на њихово осећање човечности. У једном критичном часу, неко је међутим из гомиле пуцао на полицију. Полиција је била ипак и даље до краја стрпљива. Тек кад је пало у крви неколико чувара јавнога поретка, тек пошто је од полиције пуцано у ветар, тек пошто је жандармеријски официр рањен ножем у руку, пуцало се, ради одбране, и на демонстранте. На жалост, било је мртвих и рањених!... Као што је и морало бити, кад се знају ове жалосне претходне околности!

После тога, аранжери и провокатори су се разбегли. До синоћ нико није могао бити ни ухапшен, јер су они главни, који су дошли изван Младеновца, напустили Младеновац, пошто су изазвали горњу несрећу и заслужили осуду целокупног јавног мињења, целога народа и целе земље!

Њихов долазак у једну цркву која није у њиховој парохији, њихово бегство после несреће — све то показује какви су пријатељи народа и Цркве били и у каквој политичкој игри у младеновачким јучерашњим нередима!

Додајмо овоме излагању још једну појединост: Кад је посланику Бацаку саопштен овај догађај, он је рекао:

— Волео бих да су ми и кућу запалили, и мал сав развукли, и све срушили, само да није нико погинуо!

Из ових се речи види на чијој је страни добра, а на чијој зла воља.

Жалећи тај младеновачки догађај, и жалећи га из дна душе, ми чинимо апел на трезвене људе да не даду својој околини да подлеже даљој агитацији оваквих опасних провокатора. Држава свакако није ничија играчка и она мора да брани свој ауторитет! Честити грађани међутим не смеју бити играчка у рукама политичких кортеша, који их бацају у сукобе са влашћу и са здравим разумом!

(САМОУПРАВА, 16 августа 1937 године).

ЛИКВИДАЦИЈА АУСТРО-УГАРСКОГ ПОЛИТИЧКОГ НАСЛЕЂА

— Или: зашто је безразложна ларма против Конкордата? —

Пише нам један пријатељ из Пожаревца:

Ликвидација, и то дефинитивна! Јер душа заболи човека кад види шта се ради са борбом око Конкордата, кад се помисли како је он важна ствар за земљу и колико је он био и остао њена велика потреба!

Ушли су у дискусију и звани и незвани; и људи који верују и који не верују у Бога; и они који знају шта је важност Католичке цркве и интерконфесионалног мира у нашој земљи и они који то нити знају, нити за то хају; и они који знају историју, и они који не знају историју; и они којима је до мира и реда у овој земљи, и онима којима до тога није.

Како су интриганти окренули ствар, изгледа непопуларно бити паметан и поштен у овој земљи!

Треба се ипак дозвати памети, па мислити из основа! Почети са разлагањем из почетка!

Пре и после поделе цркава на Источну и Западну, ми смо имали везе са Римом. Па смо их имали и пре Карађорђа и после Карађорђа. Па је било случајева да су те везе неговали чак и српски патријарси!

У стара времена, пре Карађорђа, било је и таквих случајева да су наше православне масе милом или силом католичене или превођене у ислам, али после Карађорђа тога није

било. То долази и отуда што су Срби постали под утицајем Доситеја Обрадовића први рационалисти на Балкану и што су они зато постали и политички најјачи. А ту њихову снагу је одржавало баш то што нису после на туђу веру никад нападали, него су сваког у својој вери остављали, па су чак знали и умели у предратној Србији да створе и категорију Србина Мојсијеве вере, — категорија која нигде у свету није постојала, а која је од Србије створила и учинила оно што је она била и остала. А зашто су Срби такви били? Зато што су и сами верски робовали дуго Фанару и што су, створивши ортодоксну Српску православну Цркву под Милошем, знали колико је вера осетљива ствар а колико је слобода у погледу вере важна и преважна ствар за мир у друштву и држави!

Када је Илија Гарашанин створио своје „Начертаније“, он је радио и са српским свештеницима изван Србије, па је радио и са католичким фратрима, који су били његови југословенски агенти. А Гарашанин је радио по начелу: Брат је мио, које вере био.

До Гарашанина, заштитници православних хришћана на Балкану су били Руси, односно Русија, а заштитници католика Аустрија, односно Хабзбурзи. Још за време Кнеза Александра Карађорђевића је зато Србија прогласила себе за Пијемонт Јужних Словена, ставши на гледиште да нова, будућа јужнословенска држава, Југославија, има да буде правична у сваком погледу и да ће у њој и православни и католици бити равноправни. А доцније, кад су Аустрија и Русија то осетиле, и бојећи се будуће Југославије, оне су почеле да се буне, те су Руси ишли чак дотле да су цепали јединство Срба и Бугара стварајући егзархију, — (јер су под Турцима Срби и Бугари де facto били у свему уједињени у један народ), — а Аустрија је покренула опаку пропаганду кроз своје канале да католичко свештенство одвоји од народа. У томе, она је ишла и тако далеко да се проглашавала и заштитницом оне шаке католика у Србији, и стално је гледала да се ту некако уплете. Али је с једне стране Србија видела о чему се ту ради, а с друге стране је њу помагао Штросмајер, бискуп ђаковачки, београдски и смедеревски, који је долазио у Београд, — код православног српског митрополита у митрополији отседао, а Београђани Срби су му бакљаду носили, — а он је говорио: „Оставимо веру на страну, осе-

тимо се најпре да смо по крви и језику једно, као што и јесмо. Кад Југославија буде створена сваки ће у своме обреду, био он православни или католик, Бога молити. Папа није на гледишту да вера значи народност, те се Аустрија узалуд труди да нас вером раздвоји!“

Тако је говорио неумрли Штросмајер!

Кнез Михаило је исто тако мислио и тако дејствовао, зато је он остао велики и код Срба, и код Хрвата, а у своје време и код Бугара. Али, кад је он погинуо, Аустрија и Русија су наставиле њихов рад на цепању Балкана. Аустрија је подигла велику арнаутску католичку цркву у Скопљу, она је рила по целој Албанији, Босни и Црној Гори. И зато су још седамдесетих и осамдесетих година прошлога века и Србија и Црна Гора тежиле да се ослободе Аустрије и да католички моменат својих поданика одвоје од аустријског, па су тежили да закључе Конкордат са Римом. Црној Гори је то пре успело него Србији, јер је Србија била за Аустрију важнија, и њој је Аустрија ово ефикасно спречила. Ваља међутим знати и то да је Штросмајер Црну Гору помогао у томе потхвату, јер је он стајао на исправноме гледишту да, сем Хрвата, има и Срба католика, као што је случај Јањеваца на Косову, затим оних католика у Црној Гори и све морем до у Дубровник, који су се, као и многи Херцеговци, Србима називали и за Српство борили иако су били католици!... (Као што има и Бугара католика у Бугарској и Грка католика у Грчкој!).

Не треба дакле заборавити историју и чињенице, и не треба почињати тек од 1914-те године, кад су Веснић и Мери дел Вал, кардинал, закључили први Конкордат са Србијом, него треба знати да је Србија педесет година тражила и чекала тај Конкордат, а Аустрија га је педесет година ометала, и то с успехом, не давши Србији да се прокламује као слободоумна и равноправна земља за све јужне Словене, било које вере, јер је Аустрија, пошто другог оружја и оруђа није имала да створи националну везу између себе и јужних Словена, тежила да јужне Словене подели тако да задржи католике за себе, прокламујући се за њихову протекторку, и вичући на некадашњу, православну и „шизматичку“ и какву све не Србију.

Ми имамо уосталом доказе и документе да је тако Аустрија омела Краља Милана да закључи Конкордат са Вати-

каном, посао коме је он приступио осамдесетих година, кад му је Папа Пије XIII послао свога за то опуномоћеног амбасадора, једнога француског маркиза, готов да потпише Конкордат са Србијом. Аустрија је тада писнула као љута гуја. И она је омела Србији да се још онда прогласи за државу националних и православних и католичких Јужних Словена, јер је то био зачетак данашње Југославије, угрожење Аустрије, зачетак једне борбе у којој би Аустрији било одузето и из руке избивено оружје да се она против Србије бори као заштитница католичанства, чиме је себи дизала углед у Европи. Дизала га је наравно лажима и клеветама, тврдећи да Србија иде да уништи католике, јер је то земља која нема ни Конкордат са Римом, док је цар Аустрије „апостолско величанство и врло католик“.

После абдикације Краља Милана, кад су радикали дошли на владу, они су деведесетих година прошлог века одмах тежили и тражили да дођу до Конкордата, а томе је био склон и Краљ Александар Обреновић, вођен од својих радикалних саветника. То је било после 1894. Отворите новине из тога времена па ћете видети зашто су радикали онда тражили Конкордат и како га је и зашто Аустрија ометала, и колико је она онда побеснела, па је свој суви бес изливала и на наша друга питања, н. пр. отежавајући нам на све могуће начине положај у Ст. Србији и Македонији, — где је помагала и отоманску администрацију, и фанариоте, и арнаутску конгру, и католичку пропаганду, и саму егзархију, ударајући на све што је српско. И зато Србија ни 1895 године није могла да закључи свој Конкордат са Римом, и могла га је закључити тек двадесет година касније, 1914 године, чиме је био ударен један од камена темаљаца нашег народног и државног ослобођења и уједињења. Нека се замисли да тога угаоног камена није било, па ће се схватити што би то значило!

Рећиће се да је Папа видео да Аустрија пада, и да је се обратио новој држави која се рађа. Нека је и тако. Али шта би било да Папа није стао тада на начело народности, него на верско начело? Уосталом, зар сад Јанић да устаје против Конкордата, кад је он 1915 ишао приватно код Папе онога времена и говорио му другачије. Позната је н. пр. ствар да је он Папи певао песму: „Сине Петре, љубиш ли ме, паси стадо моје“, (која се песма пева у српској цркви страсне не-

деље), уверавајући Папу да је то доказ његове премоћи, о чему живи традиција код Срба и заповедајући, односно алу-дирајући на уједињење цркава по начелу 1 пастир и 1 стадо. Али је то сад Јанић дабоме заборавио! Али ако је он то заборавио, нису други. У главном, је ли он онда уопште квалификован да брани православље, кад се то зна? Пита ли се о томе Св. Синод?... Чудновата ствар: прво певао Папи, затим радио за Конкордат, затим викао да је Конкордат добар, па, кад 1937 није министар, он вели: Није добар. А што је онда лагао Владу, Странку и јавно мњење, да је добар? Или он мисли да је неко слеп и не види где је ту „виц“?

У главном, Конкордат и не даје више него што су католици имали у Југославији и досада, а што даје њима, гарантује и другима. Земљи и нацији он је дао ово: Раскинуо је све везе католика са епископима изван земље и конституисао Католичку цркву у Југославији. Тиме су једном речи избрисани сви трагови Аустрије у нашем католичанству, као што су раније збрисани и трагови Аустрије у нашем православљу, које се 1918 затекло подељено на неких пет цркава, тако да је духовни суд за Србе у Далмацији био у Черновицу, дакле у Буковини, чак у данашњој Румунији!

Наравно, Конкордат не чини све католике Хрватима — и то је лаж тврдити и подметати а грех разносити — јер католици Југославије остају оно што су били: Словенци, Хрвати, Срби, Немци, Мађари, итд. Ни племенски ни расно, ни национално, Конкордат не ствара неки напад на Србе. Србима чак остаје њихов „примас Србије“ са столицом у Црној Гори, као и пре хиљаду година. Ако ко хоће, може се чак, као дум Иво Стојановић некад, као Медо Пуцић итд., и сад са пуним правом звати Србин католичке вероисповести. Конкордат дакле католике не чини компактнијим као што Србе чини њина, односно наша Црква. Па у чему је онда опасност? Ја је, заиста не видим! Видим само користи за земљу и у случају мира, и у случају рата, и ово последње подвлачим. У случају рата, сви су католици Југославије после Конкордата под својим епископима у земљи, а ови су заклети Краљу Југославије!

Па где је онда ту образ, где памет, где закључак? Закључак је овде: Српска црква треба да поправи морал сво-

јих неких установа, да дигне стручни ниво својих свештено-служитеља, да обрати пажњу на свој кадар — и то је све. И, уместо ларме, — слога! Уместо политике — Црква. Уместо раздора са државом, срдачна и присна веза са њом!

Проф. П. Т. М.

(САМОУПРАВА, 17 августа 1937 године).

И СЕНАТОР ДРАГОСЛАВ ЂОРЂЕВИЋ УСТАЈЕ У ОДБРАНУ ПРАВОСЛАВЉА!...

Овдашњи свет је био згранут кад је чуо да је сенатор Драгослав Ђорђевић могао напустити Југословенску Ради-калну Заједницу, — али је та вест овде примљена са задовољством и коментарисана најживље и најисцрпније. Једни су констатовали да је Драгослав једном више у животу показао да је „паничар“ и да је рђав рачунџија који се преварио у оцени политичке ситуације; други су мислили да је он једноставно радио под утицајем своје жене, г-ђе Марије Малагурске; трећи су ишли даље, па су налазили и друкчије разлоге... Све у свему, општи закључак је био у томе, да су његовим отпадањем од владе и од Странке и Странка и влада биле у врло великом добитку. У толико већем, што се овде ради о једном заиста слабом карактеру, чији политички морал није никад био на висини задатака које су му пријатељи давали, дајући му и велике авансе у друштвеном рангу.

Позната је каријера Драгослава Ђорђевића. Зна се како је он издао г. Божу Максимовића за љубав Којићеву, затим овога за љубав других. Зна се како је он фатално бановао за време петوماјских избора. Зна се и то којом је „колоњском водом“ он тада прао руке од тога свега и „пресалдумио“ у другу странку. Али, нико није претпостављао да је Драгослав наиван, — јер он није био наиван ни кад је у Бања Луци као бан ставио себи на главу фес, — и веровало се да ће он сада годинама само ћутати и сунчати се у висинама сенаторске титуле, срећан што се спасао — анкете. Међутим, видите, он је ваљда стао на гледиште да му је, сем Св. Саве I реда и других пажњи, требало дати још неки

доказ симпатије: на пример бар ново франско место или бар посланичко место на страни. И, како му то није било дато, а како му се учинило да ће му га г. др. Војислав Јанић дати, и да ће он и госпа Мара Малагурска постати амбасадорски пар, он је јула о. г. скочио и — прескочио самога себе, залетивши се ћоравачки. Јер он је веровао да ћемо ми потонути, а да ће он морати да се „спасава унапред“. И пошто му је изгледало да он себе не може да жртвује за једно начело, он је глумачки ускликнуо: „Ја, који носим највиша одликовања ове земље, ја морам да будем против ове владе!“ — заборављајући наравно много што шта, па заборављајући и то колико га је баш ова влада одликовала, као што је заборавио и многе друге основне и непобитне ствари....

Син Паје Касе, Драгослав је вероватно мислио на допринос једног таквог поступка, него на моралну лепоту свог геста. Син оног истог Павла Ђорђевића, који се код „Коларца“ хвалио 1935 године да му је дете, — преко свих његових интимних родитељских очекивања, дигнуто у овој земљи на ранг већи од ранга армијског ђенерала!... Али, Драгослав П. Ђорђевић је чинио и веће испаде у животу и веће лудости у својој политичкој каријери, па је успео некако да се увек извуче, извињавањима, или како се то вели „на мизерију“. Зна се на пример како се он учтиво извињавао ономе чији је министарски рад нападао толико жучно и безразложно да је се театрално, позивао и на Доситеја Обрадовића, чије „Совјете здравога разума“ свакако никада није ни читао, нити знао и да постоје!

Кад је Драгослав Ђорђевић дошао у Скопље за бана, он је успео да за цигло 3 месеца, 3 недеље и 3 дана завади цео свет, чак и у привредним коморама итд. Примивши у своје невеште руке једну екстремно фину и деликатну административну материју, он је изјавио: „Налазим се у крају Србије, где је и земљи тешко од традиција“. И зато је ваљда бесомучно ударио и на најбоље моралне традиције тога дела Србије, и доказао још једном у историји да „с невешта и гора плаче“. Он је тамо скрхао многе вредности, насрнуо на многе честите и заслужне људе, пољуљао многе тековине, компромитовао многе творевине тако, да ни три бана после њега нису могла то све поправити и ускладити! И, он, некадашњи социалист и преводилац нихилистичког романа

„Сањин“, тај деструктивни човек, није могао а да се не „узмути“ до дна душе када се у нашој земљи пришло једном конструктивном послу, у часу једне народне потребе! И он, који је иначе ожењен једном ревносном католикињом и који је за њену љубав и своје једино мушко дете крстио у католичкој цркви и од католичког свештеника, он се одједном дигао у заштиту православља! И он, који је толико пута у животу био бескрупулозан, да то претставља скоро уникум, он је говорио у име реда, у име логике, у име морала, у име патриотизма, у име савести, у име једног — етичког револта и у име — Православља!

(САМОУПРАВА, 17 августа 1937 године).

ИСТИНА О КОНКОРДАТУ

Под овим насловом упутио је Срески одбор наше странке у Алексинцу, један проглас својим члановима. У томе прогласу, између осталог, вели се и ово:

„Ових дана круже лажне и претеране вести по народу о Конкордату, који је закључен са Католичком црквом, којој припадају наша браћа Хрвати и Словенци. Ове вести шире највише најљући противници наше Православне цркве, комунисти и анархисти и никад задовољна опозиција, а нарочито ЈНС и Јевтићевци који су својом разорном политиком отуђили од нас браћу Хрвате и Словенце и довели земљу до ивице пропасти, а нарочито нашег земљорадника, који је под њима плаћао банкама интересе по 20 до 50% а пореза је била већа два пута него сада, под Владом др. Милана Стојадиновића.

Као пријатељи ваши и као верни припадници наше православне вере, хоћемо да вам ствар објаснимо и изнесемо праву и чисту истину о Конкордату, који на српском језику значи споразум и ништа више. И то споразум између наше државе и црквене католичке управе, не дирајући ни у једну признату веру.

И предратна Србија гласала је за Конкордат!

Пре рата за ослобођење, у предратној Краљевини Србији, имали смо само православну веру и она је била господарећа државна вера. Уједињењем са нашом браћом, ми смо добили још две вере, католичку и муслиманску. Ми смо се са њима ујединили као браћа и под условом да се свачија вера поштује и да сви имају подједнака права, јер сваки је осетљив према својој вери. Данас наша држава није само држава православних Срба као некада, него је и држава Хрвата, Словенаца и браће Муслимана и њихове вере морају се поштовати и имати иста права као и наша.

То је први увидео наш велики и мудри државник Никола Пашић и на последњој скупштини у Нишу 1914 године, кад смо пошли преко Албаније, на његов предлог, закључен је Конкордат са Католичком црквом за ондашњу Краљевину Србију, а браћи Словенцима и Хрватима обећан је такође Конкордат, јер иначе никад не би пристали да се уједине са нама, када им не би била загарантована њихова вера.

У вези са овим, у првој својој прокламацији Блаженопочивши Краљ Александар I, коју је издао народу 1918 године објавио је пуну равноправност Срба, Хрвата, Словенаца и њихових вера.

По ослобођењу, у Уставу Видовданском 1921 године прокламована је верска равноправност и једнакост између Срба, Хрвата и Словенаца, па и у Уставу, који и данас важи, прокламовано је то исто начело.

Морамо поштовати дате обавезе

Па зар смо смели онда да погазимо овако свечано дате обавезе и од Народне скупштине и од нашег највећег владарца Краља Александра и од једног србијиног претседника владе као што је био Пашић? Како би ми онда изгледали пред овом нашом браћом и целим светом? Наш народни образ и наша народна част били би погажени и нико нам онда ништа не би веровао! А тим више морали смо закључити овај толико пута свечано обећани Конкордат, што је наша Православна црква добила свој црквени закон још 1929 године, Муслимани 1936, а само су Католици ос-

тали без свог верског закона! Да ли је то братски, да ли је то равноправност, да ли је то лепо и поштено??? Поред тога и високи национални интереси захтевали су, да се са овим Конкордатом једном сврши, пошто је то несређено стање у Католичкој цркви, једно од главних узрока незадовољства код Хрвата и Словенаца.

Овим Конкордатом све је то пресечено и по њему католичке епископије могу бити само у нашим државним границама, а сви њихови свештеници морају бити југословенски грађани и положити заклетву на верност Краљу и држави, односно целини Југославије. И у целој земљи радиће се једино по овом писаном Конкордату. Овим Конкордатом ништа друго није учињено, него једна правда и испуњење свечано дате речи. Католици, исто као и православни и муслимани, добили су свој верски Закон, задовољено је више од 5 милиона људи, једнокрвне браће наше, а свођењем њихових епископија у оквир наше државе, добили смо врло много.

Пашић је важио као највећи православцац, па је и он закључио Конкордат!

То је истина о Конкордату и ништа више. Све остало је гола лаж и измишљотина опозиције, која као што вам је познато, већ две године живи једино од лажи и обара владу сваког дана!

Драги пријатељи, зар Никола Пашић, прота Милан Ђурић и толико свештеника који су гласали 1914 године у Нишу за Конкордат нису били православци? Зар наш погинули за народ Краљ Александар није био православцац? Зар толики људи који су донели два Устава у којима је осигурана равноправност свију вера нису били православци? Зар 167 народних посланика који су у Народној скупштини гласали за Конкордат нису православци? Зар наш вођа г. др. Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић и остали министри наше вере нису православци? Све су то православци и то како чисти православци! Свима њима гори у кући кандило пред славском иконом и сви би они пре главе дали, него што би дозволили да права наше Цркве буду окрњена!

Колико је опозиција изгубила смисла за сваки испра-

ван и моралан рад види се најбоље из овога. Она је тај Конкордат написала и потписала и закључила са католичком црквеном управом. Потписивали су га Богољуб Јевтић, Пера Живковић, Веља Поповић и сви министри Јевтићеве владе а сад они воде најљућу опозицију противу њега! Руку на срце, па кажите, да ли је то поштено и да ли би, драги пријатељи, и један од вас тако што учинио? Али, на послетку, шта се могло очекивати од овакве опозиције?

Ко је данас у опозицији?

Па они пристају да ову нашу уједињену отаџбину, велику моћну и силну Југославију, која све нас кошта толико крви и толиких материјалних жртава, раскомадају на седам делова и парчета, правећи некакве сложене државе! Кад се опозиција бори против политике др. М. Стојадиновића, која земљорадничке дугове своди на половину, а порезу на једну трећину, и виче да то не ваља, је ли то добро? Кад она кука и нариче, што цене земљорадничких производа скачу и осигурава се богат извоз жита, стоке и кукуруза и тврди да све то не ваља, је ли то паметно! Опозиција не може очима да гледа, како се радници и њихове породице код нас осигуравају, како се подижу индустрије са нашим капиталом и прерадом од наших сировина, како се подижу путеви и железнице, бродарство, авијација, рударство итд. Она је бесна, што нас цела Европа цени и њихови први људи долазе у Београд, као центар међународне политике и темељ сигурности за светски мир. Они су просто луди и падају у право беснило, кад виде да их Хрвати и Словенци баш због Конкордата напуштају, јер им је била последња нада да преко Хрвата дођу до власти ма под издајом последње речи Краља Александра I: „Чувајте Југославију“!

Лаж је да Срби неће моћи да славе своју славу, да ће добити свештенике католике, да неће моћи да иду у цркву, да ће им се деца крстити у католичкој вери, да ћемо платити Папи неколико милијарди динара!

Нема Србина који би оштетио Правословну цркву!

Драги пријатељи, па који би наш министар, који наш саветник, који наш народни посланик, пристао на тако што и потписао? Таквога изрода Србија није родила!

Све је то гадна лаж опозиције, као што је и њихов цео двогодишњи рад, основан на лажима, клетвама, пашквилама и „обарању“ Владе свакога дана! То су људи који су изгубили власт и гледају да је сада добију интригама. Погледајте ко у селу и вароши шири те гласове. То су варошки беспосличари, нерадници, бивши претседници, кметови, отпуштени службеници, људи који су у прошлим режимима имали извесне положаје, а нису били за њих и уопште људи, који нису задовољни данашњим режимом, који не дозвољава да се појединци користе на штету народа и да ради ко шта хоће.

Ту су они стари корупционаши и силеције из ЈНС, ту су „демократе“ који хоће ради власти да цепају ову државу и „земљорадници“, капутлије, који уопште не знају шта хоће и од којих је народ већ одавно дигао руке! Сви они заједнички, свом снагом раде да сруше данашњу Владу, која селу и раднику толико чини, па да опет они дођу и зацари се старо зло кад су по Народној скупштини праштали револвери, кад су вршени атентати и бацане бомбе у престоници, на железницама, па да онда створе опет онако страшну атмосферу, у којој нам је највећи наш Краљ погинуо, а народ био роб банака и зеленаша!

Народе, бирај слободно између њих и нас, ми ћемо се твојем суду поклонити! Кажу по души да ли је боље данас или кад су они били на влади?

*

Проглас се завршава следећим речима:

На савест народног посланика не сме чинити нико притисак, претње и насиље, а најмање Црква, која сме, према главним принципима вере, да оперише само љубављу... Није уосталом никаква мудрост искључити из Цркве, мудрост је придобијати за Цркву!

Ето у томе је цела истина о Конкордату. Нема никакве опасности за нашу веру, верујте и славите као што сте и до сада радили! Све ово надувала је опозиција, да би се једино дочепала власти, али они који хоће да деле ову земљу, не мисле добро ни својој Цркви. То добро упамтите

и верујте само вашим пријатељима, који су на делу доказали, да су искрени пријатељи и своје Православне цркве и целог југословенскога народа, а све лажи опозиције са гнушањем, браћо, одбијајте.

(САМОУПРАВА, 18 августа 1937 године).

ЦРНО ИЛИ БЕЛО?

Кад је Конкордат поднет Народној скупштини, затражено је одмах мишљење о овоме законском пројекту од православног свештеника и бившег министра вера г. др. Војислава Јанића, који је тада одлучно изјавио: „То је неопходна потреба. Без регулисаних односа са Ватиканом нема и не може бити нормалан однос између државе и признатих религија“. Даље је изјавио да је баш овај Конкордат, који је потписао г. др. Ауер као министар правде, *„веома користан за Југославију и треба га што пре озакоњити“*. На крају је додао да се он прима да овај и овакав Конкордат брани пред Скупштином.

Неколико дана касније г. Јанић је ове своје изјаве поновио у посланичком клубу, понудивши се понова да у име Југословенске Радикалне Заједнице брани овај законски пројекат пред скупштинским пленумом. Тако је дошло до тога да г. др. Војислав Јанић буде кандидован и изабран за претседника Одбора за проучавање Конкордата. На првим седницама овога одбора др. Јанић је говорио *веома повољно о Конкордату*, и у то време нико од њега као православног свештеника и стручњака за ова питања није чуо ни најблажу алузију, која би указивала на то да овај Конкордат претставља некакву „опасност“ по Православну цркву. Па и касније, када су наши противници из ЈНС отпочели кампању против Конкордата, г. Јанић је са индигнацијом одбацио ове интриге и своје другове, чланове посланичког клуба Југословенске Радикалне Заједнице, уверавао да је Конкордат *добар и користан!*

Одједном, на пречац, без икакве мотивације и образложења, г. Јанић почиње по вароши говорити против Конкордата и против Владе. Упитан од својих другова зашто то ради, он је све ове верзије демантовао као неистините

и понова нагласио своју одлучност да брани Конкордат. Тако је дошло, почетком јула, ове године, до дискусије у одбору, и тада је др. Јанић изнео неке своје примедбе, тврдећи тек сада да Конкордат није добар.

Оставићемо објективној јавности и самоме г. Јанићу да одговори како би се могло назвати ово и овакво држање једнога озбиљнога човека и дугогодишњег политичара. Уосталом, сам г. Јанић је у то време ову промену свога држања правдао тиме да он неће да „вуче воду за другове“, већ тражи да из владе, као министар брани Конкордат. Другим речима, г. Јанић је јавно и отворено признао да се он није окренуо против Конкордата из начелних разлога, већ само и искључиво из личнога рачуна. Ми смо уверени да ниједно од ових наших тврђења г. Јанић не може демантовати. Дакле, данашња борба г. Јанића против Конкордата, против наше странке и Владе г. др. Милана Стојадиновића лишена је сваке идеолошке побуде и ниједнога тренутка није била базирана на неком програму и на, не дај Боже, уверењу!

Сада настаје питање како ће др. Јанић објаснити пред народом, пред архијерејима, пред јавношћу своје говоре и изјаве у прилог Конкордата? Ваљда г. Јанић неће дозволити да неко поверује како је он бранио Конкордат све докле док је имао од тога материјалне користи, пошто ако се ствар тако постави, г. Јанић постаје обичан трговац и шпекулант, који тргује чак и са интересима своје вере, и то као свештеник. Ми не можемо тако рђаво мислити о нашем дојучерашњем другу, зато претпостављамо да је он све до јуче говорио истину и његове изјаве о Конкордату биле су прави израз његовога уверења. А оно што данас ради јесте обични српски инат, пркос и гнев због незадовољних амбиција и покушај да се овим опасним и нелепим путем на другој страни обештети.

Како би се иначе објаснило ово што данас ради у народу др. Јанић? Он измишља такве фантастичне неистине, такве интриге да би му и маестро јевтине демагогије др. Драгољуб Јовановић могао позавидети. Само не би требао да заборави на меру. Јер, заиста, ако се и нађе наших људи који могу поверовати да ће бити укинуте крсне славе — тешко ће наћи живога Југословена који би могао поверо-

вати да су пале некакве велике паре, а др. Јанић их се одрекао! Зато би он у своме интересу требао да прича само оно у шта необавештени свет може да поверује, и да никако не дозволи да га занесе љутња па да испадне смешан. А то му се већ догађа!..

(САМОУПРАВА, 20 августа 1937 године).

НИЈЕ ВРЕМЕ!

Није време да се оптужујемо и да се објашњавамо са опозицијом, јер избори нису на прагу, нити је на дневном реду и једно питање пред Скупштином у коме ми не бисмо имали сигурну и снажну већину. Наша је ситуација оваква: Ми имамо већину у Скупштини а имамо и врло велику већину општина у земљи у својим рукама. Имамо даље уза се највећи број бирача у целој земљи. Имамо и добро организовану штампу у целој земљи. Уз то, имамо и једну велику и снажну Странку, на чијем је челу једно, срећно изабрано, вођство, које политички много значи и коме се мора веровати. Најзад, наша је и Влада, на чијем је челу шеф наше Странке. Та Влада је уосталом за ове две године свог рада само добрим задужила земљу и народ. Према томе, наша је ситуација јасна, и то јасна и за нас и за наше политичке противнике.

Каква је међутим њихова ситуација?

Они су пре свега поцепани на десетак странака, они сви скупа немају десетак општина у својим рукама, они немају партијске штампе и, најзад, они немају ни присталица у народу. Додајмо да они немају на своме челу ни једног човека који би међу њима био неоспоран ауторитет у расправљању сукоба међу првацима, па ћемо видети колико је њихов положај тежак. Ти њихови прваци су тако претенциозни људи, да у целој опозицији у овом тренутку има преко 10 људи који желе да буду председници владе а око 180 људи који траже министарске и банске положаје. Извесно, многи од њих ће и умрети у тој лепој жељи, али се они никада неће помирити са судбином да никада не буду ни банови ни министри. Отуда целокупна вика и бука, паклена ларма целе опозици-

је, а отуда и могућност да ситуација опозиције и за њу са-
му и за нас друге буде јасна као дан: Она је заиста очајна!

Очајници обично не знају шта би са собом, а још мање
шта би са другима. Пошто им њихове славољубиве политич-
ке тежње не дају ни сна ни одмора, они желе да их ремете
и другима. Пошто им њихове амбиције не дозвољавају да
раде никакав користан, доследан и дугорочан рад ни за се-
бе саме а камо ли за друге, они се дижу на мирне и радне
људе да и њима „кваре посао“. Јер је првацима опозиције
дозлогрдило да чекају и да буду по страни. Они се не мире
с тим да никад неће бити ни министри, ни државници, ни во-
ђи. Они зато јуре земљом и они својим причањем и интри-
гама одвајају чиновнике од канцеларије, занатлије од по-
сла, радника од радионице, дућанцију од тезге, ђака од књи-
ге, сељака од мотике. Јер, они би сад, после овог тешког
и срамног разочарења, хтели да и ми сви други махнемо
своје животне послове и да почнемо да проводимо своје
дане у бадавацилуку као и они. Они уосталом добро знају
да се једноме народу ништа толико не свети као губљење
времена, и они развијају своје агитације, тако како су ра-
дили последњих недеља, већ и зато да пре свега сељак не
ради своје пољске радове, па да би му се то после на њего-
вом малу осветило, а они, опозиционари да му после дођу и
кажу: „Ето докле су те довели твоји политички пријатељи,
а да сам ја био на власти, теби би били пун и кошеви и
обори!“ Итд. итд.

Зато ми свакоме искрено саветујемо да се не обазире на
приче г. г. из опозиције и да не занемарује своје домаће по-
слове, него нека копа своје кукурузе и збира плодове које
је својим знојем произвео, и које му је Бог и ове године
дао обилато! Нека свако хита да ради и производи, јер му
ни Милан Гавриловић, ни Лаза Марковић, ни поп Јанић, ни
Жика Балугџић, ни Драгољуб Јовановић а ни цела Удруже-
на опозиција, неће доћи на мобу да му сабере летину, оти-
мари волове, помузе овце, покоси отаву, пооре стрњику!...
Нека свако зна да му опозиционари неће спремити ни зим-
ницу, нити ће му моћи да помогну, у случају невоље, кроз оп-
штину и скупштину!... Нека свако зна да му опозиција не
мисли добро чим гледа да га одвоји од привређивања и не-
ка свако отвори четворе очи кад чита њене летке, и нека на-

пери добро своје уши кад слуша говоре њених узмуваних кортеша!

Лозинка тих кортеша је: „Што горе, то боље!“ — и они кроз њу гледају да остваре свој идеал; а наша је лозинка: „Што боље народу, тим боље и држави!“ — и зато ми гледамо да унапредимо привредно стање земље, да уредимо државу, да решимо горућа унутрашња питања и да народу обезбедимо мир и ред, економско благостање и јевтин живот, — јер је то *наш* идеал.

Ето, зато је јасна разлика између нас и опозиције и зато је јасно по себи коме ће прегаоцу Бог махове дати а коме ће ускоро ђаво да дође по своје! А то *скоро* није далеко, и на њега нећемо морати дуго да чекамо.

Није дакле време и нема потребе да се боримо с опозицијом, која је и онако слаба. Него, гледајмо сваки своја посла и оставимо опозицију да се и овога пута истутњи, док сама по себи не малакше!

(САМОУПРАВА, 21 августа 1937 године).

БОРБА ЛЕТЦИМА

Од пре месец дана у нашој земљи се води једна суманута борба летцима, која је узела заиста драстичне размере. Међу тим летцима има и „текстова“ који претстављају највећу срамоту штампане речи. По неистинама, заблудама и интригама, које се сеју тим летцима, они несумњиво претстављају најнечасније сретство политичке борбе каква се даје у опште и замислити, а какву је још теже замислити по размерама у домену личног а често и породичног. По тону и по увредљивој тенденцији, међутим, ти летци нису обична злоупотреба штампане речи, него су по некад и прави злочин према истини, према народу, према народном и државном јединству, према светињама нашег националног живота, према неумитној логици наших демократско - политичких закона.

Та борба летцима није финансијски јевтина борба. Тајно штампање и тајно растурање летака претстављају не мале новчане издатке. Треба се зато питати ко просипа те нов-

це на летке и одакле све они стижу? Треба се даље запитати да ли није без права сумња да те трошкове покрива и иностранство? Треба најзад отсудно поставити себи питање: Ко и зашто из иностранства има рачуна да летцима шири толике отрове нашом земљом? Али, ако то и нису закључна, то нису ни само претходна питања по овој ствари. Она су, углавном, у центру целог проблема, и свесни грађани треба да их поставе себи кадгод им неко утисне у шаке, убаца у стан или у кола један нелегалан летак. Грађани треба да се запитају: Није ли то спољни непријатељ који жели да капне отров заблуде на мозак Југословена, не би ли им замрачио вид и онемогућио им да правилно мисле о питањима која се тичу иностранства, јер наша питања треба оставити нама, Југословенима, да их ми сами решимо паметно међу собом!...

Ово размишљање о летцима не би заиста било потпуно, ако не бисмо у исто време констатовали пре свега то, да је публика већ потпуно заморена њима, и да већ и најрадозналији духови са индигнацијом одбијају да приме летке на улици или преко поште. Редиговани једним вашарским стилем, садржавајући често скарадне увреде и немогуће тврдње, ти су летци већ дозлогрдили целога свету. Шта више, свет их већ и осуђује са јавним негодовањем и пуном одвратношћу, јер се они често експедују, у ковертима са заглављем појединих личности, надлештва, трговина и других предузећа, која са тим летцима немају уопште никакве везе. У осталом, ми смо већ једном констатовали да неки од тих летака, у којима се напада н. пр. опозиција или неко кога би интриганти злонамерно хтели да ставе у опозицију према нама, носе „потпис“ наших људи чак и „Самоуправе“. Са друге стране, многи летци уперени против нас носе потписе, које свакако није дао онај кога су интриганти на летку потписали. Ако из тих разлога ми не верујемо у аутентичност ових летака, у њихову аутентичност не могу веровати ни други паметни и поштени људи. Али ипак зато остаје питање: Ко и зашто је створио овај раздор и због чега се крије за бусију туђег имена? Где су политички конци ове политичке интриге? Где су смерови овога и оваквог политичког рађења? Где су кривци и шта о њима треба мислити?

Сваки грађанин треба да има кураж мишљења. Ако је

неко и лишен те грађанске куражи он не сме своје мишљење да подмеће другоме. Ако га већ подмеће, он чини једну велику и намерну пометњу у правилноме функционисању јавнога мњења, која може да буде и врло штетна по мир и слогу грађана. Ако он врши тај политички злочин у поврату онда је дубоко покварен и деструктиван човек, са којим државна власт и друштво уопште не могу рачунати као са честитим суграђанином и свесним грађанином ове земље. Јер, свакако се не може друкчије ни схватити човек који улази у врзино коло дефетиста, међу којима видимо људе свих одбачених политичких фела и иза којих назиремо спољне непријатеље, чије су нам сугестије у решавању наших унутрашњих питања пре свега непотребне, а затим у чију добронамерност морамо сумњати. Тим сугестијама се жели да се изазове пометеност грађана у њиховом политичком ставу, њихова поколебаност у вери у ову земљу, њихова збуњеност у погледу на њихов сопствени лични и политички интерес, њихово неповерење међу собом, њихова непромишљена акција у свету, у коме грађани манифестују своју политичку свест и своју вољу човека и грађанина!...

Зато ми још једном устајемо против ових летака и борбе њима, устајући против једне немогуће методе политичког агитовања. Ми ту методу осуђујемо најоштрије и ми тражимо да се њој што пре учини крај, јер то захтевају сви интереси државе, сви интереси земље, сви интереси друштва, а затим и сви интереси свих грађана Југославије, без обзира на њихову политичку подвојеност и без обзира да ли су они уз нас или уз опозицију. Устајући у име те и такве логике и у име политичког и сваког другог морала да кажемо оно што смо горе већ рекли о овој недостојној кампањи, ми апелујемо на све грађане да не верују парчићима хартије који носе на себи отров лажи и прљавштину клевета а који нису снабдевени потписом онога који је написао и штампао те текстове са гнусобним сугестијама. Ми позивамо своје пријатеље широм целе земље, да не само летцима ништа не верују, — као ни до сада што нису веровали! — него да на њих не одговарају никаквим контра-летцима, пошто ће једино на тај начин учинити нешто ефикасно да се сулуда борба ових анонимних текстова једном обустави. У осталом, странке имају своје листове, као што имају прилике да на

зборовима прецизирају и кажу своја гледишта. Ми ћемо зато своја политичка гледишта изнети на својим зборовима и састанцима, као и кроз наш партијски орган „Самоуправу“. Ни у коме виду и ни у коме смислу ми немамо ни потребе да се служимо методама својих политичких противника!

(САМОУПРАВА, 23 августа 1937 године).

НАСРТАЈИ БЕЗ УСПЕХА

ВЕЛИКА КИКИНДА, 22 АВГУСТА.

Противници наше Југословенске Радикалне Заједнице претрпели су потпун неуспех у своме насртају на наше партиске редове поводом кампање око Конкордата. Тако су и у северном Банату пријатељи и кортеши др. Мирка Косића покушали да бране „јуначко“ држање овог најновијег суперправославца, који је због свог „јуначког“ држања у Парламенту морао бити од претседника Народне скупштине кажњен, па сад онај малени број његових преосталих пришипетља растура којекакве лажи и глупости. Прича нам међутим, један пријатељ и једномисленик наше партије из једне општине изборног среза др. Косића, како је настрадао и обрукао се неки Косићев кортеш, који је дошао да „обавести“ људе о Конкордату и о политичкој ситуацији. Банаћани, као добри и питоми људи, пустили прво човека у механи да се при чаши пива до миле воље исприча, па му онда дадоше достојан одговор на његове измишљотине...

Био то наине неки млад и зелен политички полетарац из Косићевог табора, па му стога један наш стари радикалац између осталог, рече:

„Синко, ни ти ни твој др. Косић нисте се били ни родили, када смо ми овде у овим крајевима водили тешку и дуготрајну борбу за нашу Православну цркву. Водили смо ту борбу прво под Светозаром Милетићем, а после и под његовим зетом и политичким наследником Јашом Томићем. Није зато потребно нама сада тумачити шта је за нас Православна црква, а најмање треба то да чине комунисте и атеисте, који би можда хтели да се преко Цркве попну народу на грбачу. Не бојимо се ми Конкордата нити римокатолика, јер из прошлости знамо како се чува наша православна вера и

Православна црква од сваке спољне опасности, него је нас више страх од оних унутарњих подривача црквених темеља. Није то баш тако давно било, па још многи од нас овде и памти, како смо се ми борили за нашу православну и народну Цркву против насртаја мађарских и аустријских силника, али смо у тој борби ми увек видели и наше калуђере и епископе, — част нека је маленом броју изузетака! — који су понекад били не на страни народних бораца, него баш тамо на противничкој страни. Наш српски православни народ овде у овим крајевима у оквиру своје некадашње народно-црквене аутономије имао је нажалост више да се бори против свога епископата и њихових калуђерских помагача, него ли против аустро-мађарских власти. Није се у тој нашој некадашњој народно-црквеној аутономији водила љута борба због бојазни од опасности по православље, него се трошила народна снага у љутој борби због одбране народних права и народних тековина које су хтели да приграбе себи и да их харче свештеници, калуђери, клерикалци и епископи. Народ је својим недостојним служитељима олтара Божјег изрицао неповерење на црквеним скупштинама и црквеним саборима, а није се могло десити да клерикалци и њихови помагачи воде борбу оперишући којекаквим средњевековним глупостима, бапским причама, лажима и клеветама. Три узастопна патријарха Герман Анђелић (био патријарх (1882—1889 године), Георгије Бранковић (1890—1907) и Лукијан Богдановић (1908—1913), као патријарси и митрополити сремско-карловачки водили су тешку борбу са народним партијама, па су били побеђени. Позната је трагична судбина и крај њихов, али за све то не пада кривица на православни српски народ у бившој Хабсбуршкој монархији!... Па и поред оне дуготрајне и љуте борбе која се деценијама водила између народних партија и виших црквених кругова Војводине, ипак зато никада ни за један тренутак ни једној нити другој противничкој страни није падало на ум да се служи таквим сретствима, као што то чине сада противници Владе г. Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице. Ми се овде православни у чуду само питамо: Зар она неколицина свештеника сме и да мисли да ће им разни Јанићи, или атеисти и комунисти, или Барићевићи, или политичари као Косић и све такви и њима слични ишта користити у јачању право-

славља? Ма, није православље у опасности, него је у опасности народна грбача на коју хоће да се попну разне народне изелице, политички шпекуланти и партиски шарењаци. Такве ми овде у Војводини врло добро познајемо, па их зато и не пуштамо да се наметну народу за вође. Под диктаторским режимом Пере Живковића и на изборима Бошка Јевтића још је некако успело било оваким политичким „величинама“ да се угурају у Народну скупштину, али када опет буде било правих народних и слободних избора, ни један од ових новопечених православца и „верских“ бораца неће доћи до мандата! То ето, поручи синко, твоје вођи др. Косићу и свима његовим најновијим саборцима!...”

Тако у осталом, резонују наши Банађани о свима онима који би хтели да провоцирају верску борбу.

(САМОУПРАВА, 23 августа 1937 године).

Народњак.

ЈОШ РЕЧ ДВЕ ПОВОДОМ УЗБУНЕ ЗБОГ КОНКОРДАТА

— Крај једне кампање. — Епилог једне немиле психозе. — Закључци који се сами собом намећу. — Сугестије које треба рећи јасно и гласно. —

Један катихета нам пише:

„Борба која је у последње време вођена противу тек пројектованог (а још не озакоњеног) Конкордата, открила је на страни нападача многе непознате ствари! Та је борба на један волшебан начин удружила многе мање или веће друштвене силе, да кроз тобожњу одбрану светога православља покажу једино своју „шапу“, којом би хтели да се дочепају власти. Чиме би се могао иначе даље правдати онај непомирљиви став многих људи који су то питање хтели да искористе, не би ли, у вези са Црквом, скренули пажњу на себе?

Онај, који би хтео да побије све лажи, клевете, памфлете и летке, који су поводом Конкордата ширени у масама, имао би заиста претежак и неиздржљив задатак, јер не знамо шта је остало још од нечасних сретстава неискоришћено у тој борби? Па ипак, данас се већ може о многим подмета-

њима говорити разложније и са фактима, побијајући неистине изнете у летцима, говорима итд..

Ми тврдимо, да нико и никад није имао намеру да Православну цркву запоставља било у верском, било у материјалном погледу. Устав Српске православне Цркве састављен је од св. Архијерејског Сабора, па пошто је добио сагласност Министра правде, потврђен је од Круне. Али, ако Епископат и није могао у 280 чланова Црквеног Устава и 27 чланова Закона о Српској православној Цркви да предвиди све, што би користило и служило као заштита напретку Православља, онда је Православној цркви приступила у помоћ баш данашња Краљевска влада, уносећи нов члан уз Конкордат који гласи: „Имајући у виду начело равноправности прокламовано у чл. 11. Устава, овлашћује се Министарски Савет да на предлог Министра правде, може на предлог надлежних органа дотичних вероисповести и по споразуму са њима, путем уредбе са законском снагом, дати и другим законом признатим вероисповестима, права и повластице, која су Конкордатом дата Римо-католичкој цркви, а у границама учења, традиција и стварних потреба дотичних вероисповести!“

И то дакле није било доста? Или ако је и било доста Цркви, није ваљда било доста опозицији!

Опозиција је понудила своје услуге. Она је предложила да се обори Влада. И неки су се повели и пошли путем обарања постојеће Владе, да би за себе и своје сараднике добили власт. Лакомислено решено, лакомислено предузето!

Народне масе биле су гадно завођене тврдњама, да се њихова вера налази у опасности. Безразложна узрујаност духова није пружала могућност да се поштено, тачно и истинито изнесу чињенице, које говоре супротно тврђењу да се Православна црква прогони и занемарује. Зато свима онима заиста добрим и честитим православцима, који у створеној забуни забринуте траже истину, износим овде факта, која ће их умирити. Увидеће, да су на тражење Епископата озакоњене одредбе новог црквеног Устава по којима Православна црква добија у материјалном погледу *много* и од Државе и од православних верника. Тих чињеница ево: Молим вас да се читају хладнокрвно. Потребно је знати их у главном:

Чл. 9. Закона о Срп. православној Цркви гласи: „Црква

подмирује своје потребе: 1) Приходима од црквених добара и фондова, 2) Приходима од државне накнаде из чл. 29., 3) Црквеним таксама из чл. 12., 4) Нарочитим разрезивањем на приходе манастирских и црквених имања, 5) Државном помоћу из чл. 21., и 6) Црквеним прирезима из чл. 10. и 11“.

Чл. 10. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „Прирез на непосредни порез који плаћају православни порезовници у Држави, имају право да распишу *Патријаршија, Епархије и Црквене општине*, свака за своје потребе“.

Чл. 11. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „Црквене прирезе прикупљају органи *Државне пореске администрације*, једновременно и у свему по прописима за државне дажбине и предају их у тромесечним ратама надлежним црквеним властима“.

Чл. 12. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „За званичне радње црквених власти и у јерархијском и самоуправном делокругу плаћа се само она такса коју црквене власти пропису посебним правилником одобреним од Министра правде у споразуму са Министром финансија. *Ова се такса наплаћује у корист Српске православне Цркве.*“

Чл. 13. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „Службена преписка и аманетна пошта свих црквених власти и установа ослобођава се плаћања поштарине и телеграфских такса“.

Чл. 14. Закона о Срп. православ. Цркви гласи: „Свих *јавних дажбина ослобођавају* се зграде, намењене служби Божјој, црквено-просветним и добротворним установама, заводи за *црквене потребе*, а архијерејски, манастирски и парохијски домови, православни културно-историјски споменици (манастиришта, црквишта, и т. д.), као и дворишта свих побројаних установа.“

Чл. 21. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „При превозињу црквених надлештава, установа и лица са државног буџета Српске православне Цркве, уредбом Министра правде и Министра Финансија утврђује се коју ће помоћ (за сада 70 милиона! Прим. Ур.) из државних средстава Српска православна Црква стално по државном буџету примати. При утврђивању ове државне помоћи узеће се у обзир они досадашњи расходи, по Финансијском Закону и државном буџету за 1929/30. годину, који се односе на она надлештва, установе и лица која прелазе из државног буџета на буџет Срп.

православне Цркве, као и *износи такозваног бира у Србији* и у Јужној Србији, и износ *приреза* у другим црквеним областима предвиђених дотадањим законским уредбама“.

Чл. 22. Закона о Срп. правосл. Цркви гласи: „*Поред државне помоћи* поменуте у чл. 21., Српска православна Црква примиће отсеком, или ће примати годишње стално, износ на име *накнаде за потраживања* која припадају Православној цркви у Србији и Црној Гори према Држави“...

Чл. 259. Устава Срп. правосл. Цркве гласи: „Одлуку о *нарочитом разрезивању* на приходе црквених општина, манастира и Епархија за опште потребе Цркве, доноси Патријаршијски Савет у споразуму са Св. Архијерејским Сабором (Чл. 238 т. 5) за *посебне потребе* Епархија доноси такву одлуку Епархијски Савет (Чл. 239 т. 3), коју одлуку одобрава Патријаршијски Управни Одбор у споразуму са Св. Архијерејским Синодом“.

Чл. 260. Устава Срп. правосл. Цркве гласи: „Одлуку о *прирезу на непосредни порез* у смислу чл. 10. Закона о Срп. православној Цркви доноси, и то: За опште потребе Српске православне Цркве — Патријаршијски Савет; за *епархијске* потребе — Епархијски Савет; за црквено-општинске потребе — црквено-општински Савет“...

Чл. 268. Устава Срп. православне Цркве гласи: „Сви црквени, манастирски, епархијски и свештенички фондови, капитали и задужбине, које се до сада налазе под управом и надзором државних органа, ступањем на снагу овога Устава прелазе под управу и надзор Српске православне Цркве“.

Чл. 263. Устава Срп. православне Цркве говори најзад и о *привредним предузећима цркве*, и он гласи: „Средствима цркве могу се оснивати Заводи црквено финансијски, Заводи за осигурање, штампарије и књижаре, као и Заводи и радионице за израду свећа, црквених ствари и других ствари потребних за Богослужење.“

Употреба свећа у цркви зависи од одобрења црквених власти. (Значи: морају бити купљене само у црквеној продавници! Пр. Ур.).

За снабдевање верних овим израђевинама и потребама за погребне и парастосе могу се оснивати нарочите црквене продавнице. (Значи: да црква у својој режији може производити: мртвачке сандуке, одела, ципеле, венце, а кад је

реч о парастосу, онда значи, да ће црква имати толико трговачких радњи, колико и парохија! Пр. Ур.).

Чл. 48. Устава Срп. православне Цркве гласи: „Патријарх има од Државе на име трошкова за репрезентацију *тридесет и пет хиљада динара (35.000) месечно*. Односна сума ће се уносити сваке године у државни буџет независно од државне субвенције, коју буде Држава давала Српској православној Цркви.

Патријарху припада и стан у згради Патријаршије, коју ће Држава подићи, са *намештајем* снабдети и Цркви у власништво предати... (Садашња т. зв. Патријаршија у ствари је Епископски Двор и Држава је овим чланом обавезна да подигне поред прекрасне и луксузне Патријаршијске палате у Сремским Карловцима, нову Патријаршију на месту које одреди Црква! Пр. Ур.)“.

Да предахнемо!

Из изложенога се јасно види, да ће и народ и држава имати обилато да потпомажу једну своју Цркву, Св. православну Цркву, и против тога нико нема ништа. Нарочито када се поднети материјални терети искоришћују за постизавање општих циљева Цркве. Али су ови терети местимично врло високи, а местимично врло сићушни? Када су у питању црквене таксе, које се разрезају према имовном стању верника, оне у извесним случајевима износе 30—40% на основни порез, па се пењу до у најмању руку 400—500%!

Да докажемо и ово своје тврђење.

Тар. Бр. 41. Правилника о наплати црквених такса предвиђа таксу од 300 дин. за оне, која плаћају 1000 динара непосреднога пореза. Ако овај исти тражи разрешење од Архиепископског Сабора, онда се та такса пење на 450 динара, не урачунавајући у њу таксе из ТБр. 1 и 2. — Код молби за поновно ступање у брак, поред таксе из ТБр. 1 и 2. и одређене таксе из ТБр. 41. тач. а) б) в) г) д) и ђ плаћа се још 100 динара! Тако се ова такса код *најсиромашнијих*, који плаћају свега од 1—60 динара непосредне порезе пење на 156 динара, што у најповољнијем случају износи 300—400% на основну годишњу порезу!

Овако изгледа, када обични смртни требају да приложе своју лепту за опште циљеве Цркве, а сасвим другачије изгледа, када они, који су овакав Устав и таксени правилник

прописали, треба да се маше свога сопственога џепа! По предатном правилнику о црквеним таксама, када је динар имао златно важење, таксе за производство упоређене са садашњим изгледају и мале и смешне! Раније је игуман при производству плаћао 120 динара (златних), сада по новој црквеној тарифи дин. 100! Архимандрит је плаћао 200 златних динара, сада опет 200! За указ архијерејски наплаћивала се такса од 1000 динара, сад опет 1000.— динара! За указ митрополитски плаћало се 2000.— златних динара, сад опет 2000.— динара! За патријархов Указ (пре рата није постојао) сада се плаћа свега — 5000.— динара таксе!

Није много, рећи ћете ви! Па и није, рекао бих ја!

И тако, док је раније, када је Православна црква била државна, Митрополит као врховни Поглавар при производству плаћао је једанаести део својих укупних годишњих принадежности, сада Патријарх при извођењу плаћа таксу, која улази у општу црквену таксу, а која чини седамнаести део, његових месечних принадежности!

О осталим Патријарховим принадежностима и осталих Архијереја за сада нећемо да говоримо! Не бисмо ни о овоме говорили, да нам није дао повода један летак. Одговарајући на тај демагошки летак, ми износимо ове чињенице.

Јасно је дакле као дан, да се није цимријало када је била у питању Српска православна Црква. Ако неке изгледа у туђој руци већи комад, ми нисмо за то криви! Незајажљивост може да буде само доказ о нечијем менталитету!

Време теократских држава прошло је! Нико не мисли да се враћа у Средњи Век! Зато је најбоље да свако остане на своме месту, па да Црква води послове црквене, а Држава државне! Да је ова Влада водила државне послове добро, види се из тога, што је она прва не из анимозности, него из љубави створила могућност, да Православној цркви да субвенцију од неколико десетина милиона динара! И тако се и овом приликом обистинила народна пословица:

„Ко тебе хлебом, ти њега каменом!“

Зато је ред да ми свештеници и катихете, као и други теолози, одмеравамо сваку своју реч кад говоримо о Влади г. др. Милана Стојадиновића, а нарочито кад у друштву са опозицијом устајемо на једну националу владу, која је у-

век и у свему Цркви излазила у сусрет. За ту владу је неко казао да је „од владе националне слоге постала влада националног спаса“, а ја кажем да је она од *владе националног спаса постала влада националног благостања*, — јер је плаћала поштено и обилато свакоме коме је шта држава дуговала. Питам ја моје другове свештенике из опозиције: Није ли и држава, као и Црква, поред осталог, и једно привредно предузеће, и ко би то од „државника“ из опозиције могао да замени др. Милана Стојадиновића у погледу оног привредног и социјалног поретка који је он створио? Даље питам: Да ли је ред да се свештенство ставља на чело једног покрета који је уперен против доброг привредног и социјалног рада и поретка, у коме нам је загарантовано буцетирање наше Цркве? Јер, не морамо се заваравати, шта вреде закони и обећања ако они се на власти нашли људи који не би били у стању да нађу финансијска сретства да их и изврше? Или је г. Миша Трифуновић бољи финансијер од г. Стојадиновића? Или ће они који сад плаћају летке, наћи паре и за издржавање Цркве? Или ће Црква од продаје свећа да издржава епископат и свештенство?

Ја зато устајем против оваке логике и позивам све чиниоце да логично одмере ово што сам ја овде изнео, па да онда крену даље: тј. да виде да Црква као таква не може у опозицију, јер би то било против њених интереса. На против, она би требала да буде у опозицији само онда кад су на власти они који умртвљују привреду и државу, као што су то били режими који су претходили данашњој вредној и умешној Влади, која је знала да земљу извуче из мртвила и да јој да полет у свим правцима!

Срећом, међутим, ствар је већ легла, и ускоро ће бити предата и забораву. Црква ће као целина и као један човек морати да стане уз народну већину и да, не излазећи из своје узвишене улоге, каже свакоме ко покуша да је узме за бусију: — Натраг, јер је ово народна светиња!

Уосталом, опозиција није тражила помоћ Цркве кад је Црква била сирота и без сретстава, нити јој је нудила помоћ. А кад је видела да Црква има, јер јој Влада даје, опозиција је почела да се мота по Цркви и да ласка архијерејима и злоупотребљује њихова имена, претећи њима Влади. А кад

би дошли на власт, опозиција би свакако цркви окренула леђа, па би рекла: „Ми не можемо да будемо клерикалци, јер то не одговара нашем политичком програму и расположењу бирача. Ми смо либерални људи!“

Зато паметног човека и боли душа кад види да се покушала створити једна интрига између Цркве и државе, иако ни Црква ни држава немају потребе да идењем у раскорак, него за слогом и сарадњом! И зато ће народ и свештенство благословити онај дан и час када виде да је спор не само ликвидиран, него да је и предат забору, сахрањен три метра испод земље и покривен тешком мермерном плочом, да никад, никад, никад више не изиђе на видело. А пред Патријаршијом треба подићи један срамни стуб и написати на њему имена оних људи који су покушали увући Цркву у политику и да служи за уклон народу, јер су ти људи криви за све ово чудо и јер јанићевштина никад више не сме да дође до израза међу нама, пошто је она изазвала у самој Цркви један потрес који ће тек нови Патријарх имати да ликвидира својом чврстом и одлучном руком, и Божјом помоћи.

*

Летак који нам је дао повода за овај напис, не носи ни чији потпис. Зато ће и ово ићи за сад непотписано. Али ће мо у будуће на потписане летке и ми одговорити потписаним чланцима. У главноме завршићемо овај чланак овим речима: Ни једна данашња странка у земљи не нуди ни једној, па ни Српској цркви, веће гаранције мира и реда у земљи, социјалне правде и економског благостања од Југословенске Радикалне Заједнице! Уз то ниједна друга странка не нуди гаранције ни за већу сигурност у борби против атеизма и комунизма. Зато сам и ја, као и толики други свештеници у тој Странци, и зато ми сматрамо да боље служимо Цркви од свих наших пријатеља и другова који данас иду, односно стоје уз опозицију, пошто је и она дошла на мртву тачку.

X.X.X.

(САМОУПРАВА, 25 августа 1937 године).

Држава и црква

ПИСМО ЈЕДНОГ ШУМАДИЈСКОГ СЕЉАКА

Доносимо ово интересантно писмо једнога нашег члана, иначе сељака из Тамнаве, који веома сликовито износи своја опажања и схватања:

Господине уредниче, ми сељаци схваћамо овај спор овако: Преминуо је један патријарх, треба бирати новог. Некоме није до тога да се он бира што пре, док не развије агитацију за себе. То је разумљиво, то би радио и сваки други. Али опозиција је уобразила да је за њу то згодан час да се сад и она мало промешкава, па вели: Зар да се и ја не умешам у ту ствар? Иако је црква опште народна црква, а не само црква владе или опозиције, опозиција је хтела да се подвуче под темеље цркве и да се тамо забарикадира. Наравно, и цандари кад јуре хајдуке гледају да избегну сукоб око храмова и у храму. Ни ми зато не смемо и нећемо да вређамо светиње црквених места да се по њима објашњавамо с опозицијом. Нек иде опозиција за певницу а ми ћемо на друге послове.

Понегде, ствар је тежа кад је и поп својим политичким начелима уз опозицију или ако је слаб човек те допушта да се опозиција врзма око цркве у тежњи да од храма прави политичко састајалиште. Али су наши свештеници у Шумадији, сеоски сви од реда, а за градске не знам, видели да они парохијане не могу одвајати на владиновце и опозиционаре, него им сви морају бити равни, утолико пре што је опозиција у мањини. Народ пак не брани своме свештенику да иде у коју оће партију; има свештеника и Љотићеваца и социјалиста, као што има и таквих који су неутрални. И свештеници су људи! Има међу њима и весељака, као што има и примерних домаћина. Има, рекох, свега и свачега. Све то мора да се зна и о свему томе води рачуна и све да се трпи. Живот је такав да ни село не може без попа а ни поп без села. Јер ја сам видео и како изгледају срушени стари манастири без народа у околини, а видео сам и како изгледају села, која чекају на цркву, на гробље. Видео сам и добро

село с кривим попом и обрнуто, а и добро село и добра попа у њему.

Ја признајем да ни свештеницима нашим није било лако последњих недеља, јер су се нашли између две ватре: између својих старешина и између свога народа. А опозиција је засула земљу неким цедуљама и развејала семе сплетке у душе, па покушала да утиче и на здрав мозак. Али, у крађи су кратке ноге, у лажи је плитко дно. Лаж се убрзо показује као лаж, истина као истина. Свештеници су били поштењени према својим старешинама па су им ваљда већ рекли и јавили да у нашем народу нема услова за верске ратове, јер народ такве ратове неће, премда воли своју веру и своју цркву. Још мање би народ, предвођен свештеницима, хтео да оде у неку борбу за политичке циљеве. Свештенике постављају владике, али претседнике општина, кметове и друге бира сам народ. Зна се од вајкада шта су духовне, а шта световне, а шта војне, а шта свештеничке, и друге власти. Свака има свој делокруг. То је народ навикао још од пада Обреновића и то знају и народ и свештеници. Неће народ да иде да тужи лопова код попа, него у срез или у суд; нити иде да му сломијену руку превије поп, него лекар; нити иде код среског писара да му крсти дете или опоје мртваца, него код свога попа. Јер народ зна шта коме припада, па зато и тражи да се поп не меша у докторово, доктор у писарево, писар у попово и т. д., и т. д., и т. д..

Право говорећи, ми тражимо да између народне државе и српске народне Цркве спор легне, јер сељак не види зашто би се оне гложиле и шта њих може да раздваја. Исти порезник скупља и порез за државу и прирез на Цркву. Исти су људи и војници и чланови Цркве. Па кад се Црква држала уз власт за време Пера Живковића, откуд сад има смисла да не буде уз власт кад је заснован један народски режим? Или Црква можда не зна да је народ тај који чини Цркву?... Али, да баталимо овај јеглен. Да идемо даље.

Народ зна шта значи политика кад се увуче у неку породичну задругу, па и у вамилију. Зато народ саветује Цркви као светињи народној да остане изван политике и да буде свачија црква, црква целог народа.

Народ неће да зна за раздор у Цркви, јер он у њој гле-

да светињу. Народ хоће да што пре на челу Цркве види новог патријарха, па ће после он и меродавни сигурно знати шта им ваља чинити и неће допустити да се гложење наставља.

Народ ће новог патријарха дочекати с поштом као што је и своје старе патријархе љубио и поштовао, а он је уверен да ће нови бити достојан старих и да ће бити ваљан домаћин и честит архипастир као и пок. Патријарх Варнава, који је сиротињи давао целог свога века и кога је сиротиња оплакала. А политичари, видећи тај скуп, почеше и сами да плачу не би ли како омилили народу, јер њима није било до праве жалости, нити до каквог другог плакања, сем себе ради.

Зато што пре мир и слогу, да бисмо после Велике Госпојине могли имати шефа Цркве и Цркву необудовљену!

Тих. В. Поповић.

(САМОУПРАВА, 26 августа 1937 године).

РАД НАШИХ ПРИЈАТЕЉА У НАРОДУ

Претседник Градског поглаварства у Јагодини г. Делимир Петровић упутио је својим суграђанима овај проглас:

„Познато вам је у каквим је приликама била наша земља пре нешто више од две године, када је влада г. др. Милана Стојадиновића преузела управу нашом државом.

Зна се да је до тога времена наш земљорадник продавао своју пшеницу по 70 до 80 динара сто килограма; да је плаћао велике порезе и да је био презадужен.

Била је ситуација како у унутрашњој политици тако и у привредном стању, тако тешка, да је сваки искрени патриота морао бити озбиљно забринут за наш народ и за нашу земљу.

Под тако тешким околностима дошао је на владу г. др. Милан Стојадиновић са својим сарадницима. И за врло кратко време он је, прво, повратио ред и мир у земљи, па је одмах потом отпочео да ради мудро и зналачки на поправци привредних прилика, на решењу привредне кризе. И за ово кратко време од две године своје владавине влада г. др. Милана Стојадиновића завршила је следеће послове у корист народа и државе:

1.) Смањила је порез на земљарину за једну трећину

(33%), док су све раније владе порез повећавале а никада га нису смањивале;

2.) Предузела је велике јавне радове на изградњи друмова, железница, мостова и т. д. у вредности од једне милијарде динара, чиме је створила посао за наше незапослене раднике и сиромашне грађане;

3.) Закључила је међународне трговинске уговоре, да би у првом реду наш земљорадник могао своје производе продавати по бољим ценама;

4.) Решила је питање земљорадничких дугова на тај начин што је дужницима-земљорадницима отписано (скинуто) 50% дуга;

5.) Решила је питање најважније индустрије за националну одбрану (индустрију гвожђа у Зеници, индустрију бабра и злата у Борском руднику ит.д.);

6.) Донела је уредбу о минималним надницама;

7.) Закључила је политичке уговоре и споразуме са суседним државама, и на тај начин обезбедила мир и границе Југославије.

Ви видите, драги пријатељи, да данас наш сељак продаје своју пшеницу по 150 до 170 динара сто килограма а пар волова продаје се од 5.000— па до 12.000.— динара.

Ко год хоће правично да суди и да разматра ствари, мора признати да је данас нашем сељаку много боље него што му је било за време пређашњих влада Живковића, Узуновића и Б. Јевтића.

Влада г. др. Милана Стојадиновића сасвим правилно је стала на гледиште, да прво помогне земљораднику, који сачињава 80% нашег целокупног становништва. Јер када се наш сељак материјално поправи, он ће бити јачи потрошач, па ће и свима другима: трговцима, занатлијама и индустријалцима, бити боље.

За све то има да се благодари мудром и смишљеном раду нашег народног вође г. др. Милана Стојадиновића и Југословенској Радикалној Заједници.

Браћо и пријатељи. Као што из предњег видите, Влада г. др. Милана Стојадиновића решила је оно што је било најглавније по наш народ: питање хлеба, питање живота.

Што је још остало да се уради? Остала су још два крупна питања:

1.) Равноправност вера у нашој држави и 2.) Хрватско питање.

Познато је да су Словенци и Хрвати католичке вероисповести. Католика има у нашој држави преко пет милиона, а у целом свету на 400 милиона. У нашем државном Уставу предвиђено је да су све вере у нашој држави равноправне.

Пошто је дат закон Православној цркви 1929 године, Муслиманској 1935 године, ето због тога је постало неизбежно да се и католицима да њихов закон.

Овај споразум са Католичком црквом зове се страним именом Конкордат. Овај Конкордат обећан је нашој браћи Словенцима и Хрватима 1914 године, када је Српска Народна скупштина у Нишу закључила заједно са ондашњом владом пок. Николе Пашића, да Србија има да настави рат до коначне победе и потпуног уједињења свих Срба, Хрвата и Словенаца, у једну заједничку државу. Тада је донет и Конкордат за Краљевину Србију, који као морални закон и данас важи за територију пређашње Краљевине Србије. Са том девизом: За уједињење Срба, Хрвата и Словенаца! — положило је своје животе милион и по синова српског народа. Са тим надчовечанским напорима створена је нова велика отаџбина Краљевина Југославија, три пута већа него предратна Србија.

Је ли то била лаж када смо у Нишу 1914 године прокламовали борбу за уједињење?

Је ли то била лаж када смо после говора великог патриоте, покојног проте Милана Ђурића, а на предлог пок. Николе Пашића гласали Конкордат у Нишу 1914 године?

Је ли то била лаж, за коју су гинули најбољи синови ове земље?

Је ли то била лаж када смо, како у онај Устав од Видована 1921 г. тако и у овај који данас важи, такође прокламовали верску једнакост и равноправност између Срба, Хрвата и Словенаца?

Не! То није била лаж, то је била истина.

И када је 167 народних посланика у Народној скупштини гласало за Конкордат, то у ствари није било просто гласање за један законски предлог. То је било гласање за Југославију. Влада г. др. Милана Стојадиновића и већина Народне скупштине определили су се не за малу Србију у предратним границама, већ за велику Југославију, у којој данас

живи преко 15 милиона душа. Радећи овако, влада и Народна скупштина ишли су оним истим путем који је био утврђен гробовима наших хероја, делима нашег великог Краља Мученика и његовим последњим речима: „Чувајте Југославију!“ Југославија се међутим не може чувати ни сачувати, ако 5 милиона католика у њој не буду задовољни.

Међутим ово чисто државно питање, које се тиче односа између наше Државе и Католичке цркве, неки људи хтели су претворити, пре кратког времена, у питање које треба да нанесе штете Српској православној Цркви. То апсолутно не стоји. Права, учење и обичаји Српске православне Цркве остају недирнути и после овога Конкордата. Јер ниска је лаж да Срби неће моћи да славе своје Крсно име, да неће моћи да иду у Цркву, да ће добити католичке свештенике итд. итд. Ко би још све набројао одвратне лажи и клевете, које су се ових дана прочуле широм целе земље!

Сва права и повластице, које Католичка црква овим Конкордатом добија нису никакве нове повластице, него све оно што је Католичка црква у нашој земљи и до сада стварно уживала.

Што се тиче специјално Српске православне Цркве, Краљевска влада је својим делима доказала, колико високо цени значајну улогу коју је наша Православна црква играла и има да игра у народном и државном животу Југославије.

Према томе, злочиначка је лаж кад се износи да би могла Српска православна Црква доћи у неки подређени положај према Католичкој цркви. Православна црква задржала је и мора задржати свој положај који и данас има.

Све ово врло добро знају и они који су отпочели ову бесомучну борбу у народу.

Па када тако ствар стоји, морамо се запитати ко води ову кампању, ову борбу и противу кога? Конкордатом се ни мало не руши наша Српска православна вероисповест. Никакве опасности нема ни по нашу вероисповест, ни Цркву, нити по нашу државу. Све има да иде као што је до сада било.

Сваки који хоће хладно и објективно да мисли и цени, јасно ће увидети да је овде по среди вешто срачуната борба свих опозиционара противу владе г. др. Милана Стојадиновића и Југословенске Радикалне Заједнице, а Конкордат им је само изговор. У овој борби лажима и неистинама нај-

више се истичу баш они бивши политичари из групе г. г. Пере Живковића, Богољуба Јевтића, Веље Поповића и осталих, који би хтели овако обманама и неистинама, да заведу народ и да му се понова попну на грбачу, па да га деру.

То су људи који су Петомајским изборима створили најдубљи јаз између Хрвата и нас Срба, а овамо се размеђу као најбољи чувари Југославије. У њиховом друштву су и „демократи“ који хоће, ради власти, да цепају ову државу на седам делова, правећи некакве сложене државе. Ту су комунисти који немају ни кандила ни иконе у својим кућама, јер су атеисти (безбожници) а сада се истичу као браниоци православља, и то од кога? Од г. др. Милана Стојадиновића и његових другова у влади, Срба православне вероисповести и 167 народних посланика православца.

У томе друштву се највише истиче г. др. Воја Јанић, који је пре годину дана, 1936 године, хвалио у Скупштини баш овај исти Конкордат и владу г. др. Милана Стојадиновића, па када се није могла задовољити његова амбиција за министарском фотељом, он је постао огорчени непријатељ и Конкордата и г. др. Милана Стојадиновића.

Браћо и пријатељи, немојте веровати никаквим причањима њихових трабаната; немојте се дати заваравати; не примајте никакве њихове гласове, јер по наш народ, по нашу веру и Цркву и по нашу државу не може бити апсолутно никакве опасности, све док је на управи наш највећи живи државник вођ Југословенске Радикалне Заједнице и Претседник владе г. др. Милан Стојадиновић, са својим друговима и сарадницима.

Држимо се сложено и једнодушно уз нашег великог Вођу др. Милана Стојадиновића и дајмо му снаге и моћи да настави свој плоносан рад на велику корист народа и наше лепе Краљевине Југославије!

Не бојмо се никакве опасности, јер их нема и неће их бити док се нашом отаџбином буде владало онако како се данас влада.

Браћо, ако верујете разним лажима и неистинама, које се од лажних пријатеља пуштају међу вас противу владе г. др. Милана Стојадиновића и Конкордата, и ако пођете за онима који вас тиме обмањују, онда ви идете противу себе и својих интереса; онда ће вам на место садањег повољног стања поново доћи омрзнути режими од пре три године, за вре-

ме којих сте продавали пшеницу по 70 динара, кукуруз по 30 до 40 динара, а краву музару за испод хиљаду динара.

Зато, ако сте пријатељи себи и држави, чувајте државнике који су положили испит пред народом у корист народа и државе, на челу са г. др-ом Миланом Стојадиновићем.

Помажимо их, да још боље раде, а гнушајмо се многобројних лажних пријатеља, који су вас својим радом били довели до просјачког штапа, и који би данас, помоћу вере и Цркве, лажима и клеветама, хтели да лове у мутној води.

Будите мирни и спокојни код својих домова, на својим њивама и имању своме и мирно обављајте своје послове. Немојте, дозволити да вас ваши и државни непријатељи од својих послова отржу и ваш редован живот тако да ремете.

Знајте и будите уверени, да на мртвој стражи, у одбрану ваших и државних интереса, стоји будно и храбро г. др. Милан Стојадиновић са целом Југословенском Радикалном Заједницом, који неће по цену свога живота дозволити политичким шпекулантима да упропасте народ и државу!

(САМОУПРАВА, 7 септембра 1937 године).

ДОБРИ ЗНАЦИ

Помен Патријарху Варнави, који је у свима православним црквама у земљи обављен ономад у свечаној достојанствености, доказује најбоље колико је оно узбуђење, уметно створено поводом смрти поглавара Српске цркве, било неосновано. Одавање пијетета првосвештенику Православне цркве свело се на праву меру, и било је обављено онако како је желео сав народ и цело православно свештенство: остало се у границама достојанствене озбиљности.

На овакво држање Цркве, свештенства и целог народа треба указати у толико пре, што су се и овога пута изјавиле наде неких опозиционих кругова који су очекивали сасвим нешто друго од четвртог септембра. Свуда и на свакоме месту, кругови опозиционара, и сувише жељних власти, а мало способних да на власт дођу редовним путем, проносили су још пре две недеље и протурали гласове, да ће баш о четрдесетодневном парастосу Патријарху Варнави, дакле 4. септембра, народ кроз цркву, предвођен свештенством и опози-

ционим вођама, „демонстрирати“. Са болесном маштом људи који „све знају“, који „говоре из поузданих извора“ и који „имају најтачнија обавештења“, аброноше су шапутале да се у овоме месту спрема то и то, у другоме месту сличне манифестације, а у трећем то и то, и т. д. и т. д. Очигледна је била намера ових људи да овако и на овај начин врше посредно потстрекавање на нереди и демонстрације које немају никакве везе са одавањем пијетета благоупокојеном Патријарху Варнави, чија је успомена нама подједнако света.

Четврти септембар донео је овим људима једно разочарење више. У свима местима у којима је одржан помен благоупокојеном Патријарху Варнави, овај акт одавања посмртне почести прошао је у достојанственом реду и миру како се само може и замислити. Православно свештенство се није дало упрегнути ни у какве и ни у чије вигове. Оно се није поколебало у својој одлуци да свога умрлог црквенога старешину ожали достојанствено и без сваких политичких манифестација које су разорни елементи толико прижељкивали. Висока свест о мисији православља триумфовала је над ситном партизанском рачуницом. Уосталом, узвишени циљеви Православне цркве ни у ком случају се и не слажу са интересима ситних политикана. То је свештенство Православне цркве једнодушно показало 4. септембра, дајући на знање целој свету да парастоси нису политички зборови...

Због тога је четврти септембар био не само одлична лекција опозицији, — оној опозицији која није презала ни од каквих сретстава и која је сматрала да је све дозвољено само да се дође до жељеног циља, — без обзира на то, да ли ће се том приликом обесветити и нека светиња или не. Он је значио и нешто више: Православна црква доказала је четвртог септембра, да догађаји који су се одиграли код Саборне цркве, жалосних дана јула месеца, нису били ни по жељи Православне цркве као такве, (као целине!) — нити у складу са њеним учењем и целом њеном идеологијом. Лекција од 4. септембра била је зато одвећ поучна за опозицију. Остаје само да и она извуче из ње поуку, ако је уопште способна да се ма чему научи!

Више него једна политичка лекција за једну несавесну опозицију, која, не презајући ни од чега у својој похлепности за влашћу, не преза ни од опасности да доведе у питање мир и поредак, — четврти септембар био је једна морална

лекција великога стила, јер је 4. септембар био потпуно у складу са оним схватањем о мисији Цркве коју је исповедао и сам благоупокојени Патријарх Варнава. „Држава мора да буде јака, и ради Нације и ради Цркве. Тешко Цркви у расулу државе“, — говорио је Он, говорећи у име Цркве, којој је стојао на челу. Тако је кроз Патријарха говорило цело православље, оно исконско православље Светога Саве и његовог оца Немање, потоњег Светога Симеуна Мироточивог, који су засновали једну Цркву, да би сарадњу државне и економске мисли ускладили са интересом народа...

Четврти септембар показао је дакле боље него ишта да је фаза смирења прешла у свој завршни стадијум, и да је Православна црква непоколебљиво на становишту да храмови не смеју и не могу бити политичке арене, то јест да не могу служити ничијим политичким циљевима и ситним рачунима. Четврти септембар је показао да православно свештенство не жели да буде искоришћено од стране несавесних људи, као потстрекач народних маса на непромишљена дела.

*

Ми ове чињенице констатујемо са пуним уверењем да оне нису пријатне опозицији, али и са уверењем да су оне врло карактеристичне и да дају наду да ћемо ускоро имати повода за друге констатације, које ће цео паметни и поштен свет испунити само искреним и легитимним задовољством!

Да ми већ имамо право и на то уверење и на ту наду, то је извесно. Зар на пример у Пожаревцу сам браничевски владика, Њ. П. г. Венијамин није спречио г. Јанка Баричевића да говори, вративши га на своје место? И зар то већ не показује обрт и преокрет, који и опозицији мора бити јасан?

Закључујући ова потребна опажања, ми се враћамо на ону своју ранију мисао, коју смо у „Самоуправи“ истакли више пута: Онога дана када се уклоне политички интриганти, нормални и срдачни односи између владе и православног епископата ће бити брзо и лако успостављен. Велимо: односи између владе и епископата а не између Државе и Цркве зато, јер опозиција срећом није успела да створи раздор између Државе и Цркве, — а то су две сасвим различите ствари.

И влада и епископат ће уосталом сами наћи пут да се што пре дође до измирења, а ми у њега верујемо у толико

више што ни са једне ни са друге стране нема више ниједнога знака анимозости, нити ма ко жели да је изазове. Измирење је дакле на сваки начин у интенцијама обе стране, и оно је питање најкраћег времена, и то је врло добро. Интерес и Државе и Цркве налажу споразум, а народ и јавно мићење ће га срдечно поздравити чим буде објављен. То је уосталом једини и прави пут и једино решење, које је у интересу обе стране и целе земље.

Опозицији то може изгледати и као ствар коју она не треба да жели и коју она треба да омета, али је стварност јача од ње и њених себичних и пролазних, личних и политичких интереса. Црква и Држава су уосталом и довољно снажне и довољно мудре да савладају сва та ометања злонамерних људи и да уклоне са пута све оне препреке које умишљени људи стављају на пут споразума. Споразума, мира и сарадње између духовних и цивилних власти у једној народној и националној држави!

(САМОУПРАВА, 9 септембра 1937 године).

РЕВИЗИЈА ЦРКВЕНОГ УСТАВА

— Мишљење једног свештеника из народа —

Пошто се у неколико стишала бура, која је настала поводом Конкордата и настали мирнији дани, ред је да озбиљно и хладнокрвно размислимо о тешкој ситуацији, која је настала у борби око Конкордата. Време је да се чује и глас нашег Српско-православног народног свештенства, дакле онога свештенства, које се није никада одвајало од своје пастве, свога народа.

Ко познаје историју нашег народа тај зна, да је то и историја наше Српско-православне Цркве, која је до последњег часа наше народне борбе за слободу и уједињење вршила и извршила часно и пожртвовано своју високу и важну улогу, тако да је заиста постала важан фактор у души нашег народа, о коме и те како треба повести рачуна. Стога се с правом може поставити питање: или је наша Српско-православна Црква престала бити она патриотска народна црква, или је збиља доношењем Конкордата почињен у исти-

ни такав злочин да Црква овако изненада и безпримерно у њеној историји намеће овакву тешку борбу, примењујући најтежу казну: искључење од црквених почаста тако угледних синова и претставника народних?

Ни једно, ни друго! Сва незгода данашње политичке ситуације лежи у *превиђеним узроцима*, који су морали дати своје немиле последице, прије или послје. Није Конкордат разлог, него само повод једној борби, која се могла и очекивати.

Није без значаја да се Закон о Српско-православној Цркви доноси и октроише 1929 године, дакле у доба личнога режима, када се на права и слободе како појединаца, тако и организације и установа гледало другијем очима и мерило другом мером, него што то може да чини једна права народна политичка странка.

До доношења тога Устава, Српско-православна Црква била је у истини народна црква, аутономна, народно-црквена организација са пуним правом учешћа народа и његовога свештенства, које се није од њега никада одвајало и које је са њим и на челу његовом кроз векове очувало све народне нам светиње и Светосавску цркву, као најјачи бедем, не само од спољних непријатеља и завојевача, него и у самој Цркви од наметнутих ненародних управљача почевши од неславенских мисионара Византије и Рима. Сетимо се само оне тешке борбе, које су имали да издрже први наши славенски апостоли Тирило и Методије, који су путовали стално измеђ Цариграда и Рима, правдајући се за свој хришћански и патриотски рад.

Прво дело нашег просветитеља Св. Саве било је стварање самосталних српских епископија на место туђих и наметнутих грчких владика. И зар није Краљевска српска влада сматрала за свој и народни велики успех, кад је успела код Патријаршије, и Отоманске владе у Цариграду, да постави првога српскога Митрополита рашко-призренског Дионисија Петровића?

У живоме нам је сјећању и она тешка црквено-просветна борба Срба у Босни и Херцеговини за аутономију наше Цркве против аустро-мађарског режима, који је натуривао нашој Цркви и народу своје кандидате за епископе, и у којој су борби народ и свештенство отказивали сваки додир, па и саме Св. Храмове затварали пред очима наметнутих поглава-

ра црквених? Па и она силна борба наше браће у Војводини око аутономије и престижа народно-црквеног сабора није била ништа друго, него борба за пуну слободу и учешће народа и свештенства у његовој народној Цркви!

Све је ово потребно да се зна, да би се упознала права душа нашега народа, који је и само хришћанство одбацивас, да би сачувао потпуну своју слободу и независност од штетних и ненародних утјецаја. То су требали да имају на уму они, који су учествовали у доношењу Закона о Српско-православној Цркви 1929 године, којим се од народне аутономне и саборне (парламентарне) Светосавске цркве ствара чисто једна епископална Црква, у којој се готово сва права и свештенства и народа преносе на епископе, које народ и свештенство више не бирају. Дакле, противно духу, традицијама и историји Српске цркве, ствара се у самој Цркви једно стање које не одговара осећањима, правима и погледима народа и свештенства. По данашњем Закону о Српско-православној Цркви забрањује се и самосталешко удружење свештеничко и одузима једина могућност, да се преко њега чује глас народног свештенства, а да и не говорим о другим одузетим и окрњеним правима свештенства и народа, чиме му је онемогућено да у духу своје народне Цркве узме пунога учешћа у њеној управи и њеном животу. Од коликог је значаја ова Уставом Српско-православне Цркве условљена пасивна улога свештенства и народа, видело се најбоље у овом моменту, када неколико епископа, користећи се повлашћеним положајем диктаторског црквеног Устава, потпуно паралишу у самој Цркви и народу оне, који не мисле као они, па онако олако примењују и најтеже казне.

Уверен сам, да се пре доношења Конкордата извршила ревизија Устава Српско-православне Цркве, а у њеном традиционалном духу, да можда не би ни дошло до ове борбе, али свакако би се избегло овакво срозавање највећих наших светиња.

Ма како се развијао данашњи однос, без ревизије Устава Српско-православне Цркве он се не може потпуно и правилно уредити, а можда ни теже борбе избећи. Треба вратити нашем народу и његовом свештенству његову народну цркву, чиме ће се доказати права истинска љубав и поштовање према њој и коју ће народ и свештенство, као највећу светињу као и до сада и од сада најбоље бранити и чувати!

Далеко би ме одвело, да наведем примере диктаторских поступака извесне госпoде наших архијереја, који би очито доказали, да су у име Цркве дозвољавали и прећутали гажење основних права и слобoде, па и самих светиња црквених. Питам се само: па oткуда сада, да се ти исти архијереји стављају у прве редoве за права и добро те исте Цркве? Да ли је у истини Српско-православна Црква доношењем Конкордата дошла у положај, да је бране та госпoда архијереји, који су онако беспримерно ћутали и слегали раменима, када су на Цркву и њено народно свештенство атакирали они исти ЈНС-овци са којима се нека г. г. архијереји и данас у друштву налазе? Oткуда да дозволе, да се Свети Храмови претворе у арене партијско политичких кортеша, најсумњи-вијег морала и прошлости, на запрепаштење нашег побожног и добронамерног света?

Да се све ово имало на уму, даo би се други епилог овој неприродној и наметнутој борби, па би ток догађаја био другојачији и имало би се могућности и времена, да се наш добронамерни свет обавести, да се овде не ради о Конкордату, него о једној чисто политичкој, па можда и превратничкој акцији.

А кад то није учињено у том часу, дужност нас је свију, да то учинимо сада! Не само да покажемо, да одвајамо Цркву од држања и поступака по неких од г. г. архијереја, него да смишљеним и мудрим мерама дамо пуну сатисфакцију нашој многозаслужној Српској цркви и да је у будуће сачувамо од оваких немилих сцена и догађаја.

Са ревизијом црквеног Устава са народно-црквеним Сабором као највишом власти у Цркви, у којој ће г. г. архијереји бити наши многопоштовани и највиши функционери, учинићемо велико дело у интересу и народа и Цркве!

Један народни свештеник.

(САМОУПРАВА, 9 септембра 1937 године).

Јов. Ђ.
37755

Садржај

Страна

Предговор

3

I

ГОВОРИ О КОНКОРДАТУ ОДРЖАНИ НА ЗБОРОВИМА И САСТАНЦИМА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РАДИКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Говор Претседника Владе г. др. Милана Стојадиновића у Ви- соком на дан 22 јуна 1937 године	7
Говор Претседника Владе г. др. Милана Стојадиновића пред посланичким клубом посланика Југословенске Радикалне Заједнице на дан 23 јула 1937 године	10
Говор Министра социјалне политике и народног здравља г. Драгише Цветковића у Нишкој Бањи на дан 31 јула 1937 године и његов говор у Сврљигу, истог дана	13
Говор Претседника Владе г. др. Милана Стојадиновића у Ло- зовцу код Шибеника на дан 1 августа 1937 године	19
Говор народног посланика г. Угрин Јоксимовића у Скопљу на дан 8 августа 1937 године	20
Говори г. г. Миодрага Стевановића, претседника општине у Цветовцу, Милана Ђорђевића, часовничара из Крагу- јевца, Николе Јовановића, радника из Крагујевца, Жи- вана Симића, учитеља из Крагујевца, Добросав Милића, претседника месног одбора Југословенске Радикалне За- једнице из Кормана и Свет. Бојковића, претседника опш- тине вароши Баточине, на збору Југословенске Радикалне Заједнице у Крагујевцу на дан 10 августа 1937 године	21
Говор претседника градског поглаварства Крагујевца г. Ка- менка Божића у Крагујевцу на дан 10 августа 1937 године.	23
Говор Министра шума и рудника г. Ђуре Јанковића у Београ- ду на дан 11 августа 1937 године	25
Говор Претседника Владе г. др. Милана Стојадиновића у Бару на дан 12 августа 1937 године	31
Говор Министра без портфеља г. др. Шефкије Бехмена у Гра- чаници на дан 15 августа 1937 године	33
Говор Министра просвете г. Добривоја Стошовића у Новом Саду на дан 15 августа 1937 године. (Да ли нам је Конкор- дат потребан и шта он садржи? — Па када је Конкордат потребан поставља се питање је ли овакав Конкордат по- требан? — Шта се износи од стране наших противника против Конкордата?)	34
Говори претседника градског поглаварства Ниша г. Драгана Живковића и одборника г. Јована Југовића у Нишу на дан 15 августа 1937 године	42
Говор народног посланика г. Богољуба Кнежевића у Крушев- цу на дан 15 августа 1937 године	43
Говор потпретседника градског поглаварства Београда г. Драг. Тодоровића приликом дочека Претседника Владе при ње- говом повратку у Београд на дан 16 августа 1937 године	46
Говор народног посланика г. др. Бранка Миљуша у Санском Мосту на дан 16 августа 1937 године	47
Говор члана ужег главног одбора Југословенске Радикалне Заједнице г. инжењера Светолика Станковића у Чачку на дан 17 августа 1937 године	48
Говор сенатора г. др. Ђуре Котура у Дарувару на дан 18 ав- густа 1937 године	50

Говор народног посланика г. Максима Тешића у Котору Вароши на дан 18 августа 1937. године — — — — —	53
Говор Министра социјалне политике и народног здравља г. Драгише Цветковића у Нишу на дан 20 августа 1937. године — — — — —	54
Говор Министра просвете г. Добривоја Стошовића у Прокупљу на дан 22 августа 1937. године — — — — —	58
Говор Министра саобраћаја г. др. Мехмеда Спаха на конференцији Југословенске Радикалне Заједнице у Сарајеву на дан 27 августа 1937. године — — — — —	62
Говор Министра пошта, телеграфа и телефона г. др. Бранка Калуђерчића у Сарајеву на дан 27 августа 1937. године — — — — —	63

II

ЧЛАНЦИ „САМОУПРАВЕ“ О КОНКОРДАТУ И О АГИТАЦИЈИ ПРОТИВ КОНКОРДАТА

Око Конкордата — — — — —	69
Нови Конкордат између Св. Столице и Југославије — — — — —	73
Стање здравља Његове Светости Патријарха — — — — —	77
Виши државни интереси — — — — —	77
Г. Марко Цемовић у акцији — — — — —	81
Дефетисти — — — — —	84
Посланици — свештеници — — — — —	85
Појаве за осуду — — — — —	89
Мир и ред — — — — —	90
Смрт Патријарха Варнаве I — — — — —	92
Богољуб Јевтић — — — — —	97
Велики губитак — — — — —	98
Истина изнад свега — — — — —	100
Лажни апостоли — — — — —	102
Потреба моралне реформе у Српској цркви у схватању српског мирског свештенства. Један искрен глас из српских свештеничких редова) — — — — —	105
Посланици у народу разбијају лажи и потворе — — — — —	109
Хвале Србе! — — — — —	112
Младеновац (Догађај за општу осуду и опште жаљење) — — — — —	113
Ликвидација аустро-угарског политичког наслеђа — — — — —	115
И сенатор Драгослав Ђорђевић устаје у одбрану православља! — — — — —	120
Истина о Конкордату. — (И предратна Србија гласала је за Конкордат. — Морамо поштовати дате обавезе. — Пашић је важно као највећи православац, па је и он закључио Конкордат. — Ко је данас у опозицији? — Нема Србина који би оштетио Православну цркву) — — — — —	122
Црно или бело? — — — — —	127
Није време! — — — — —	129
Борба летцима — — — — —	131
Насртаји без успеха — — — — —	134
Још реч две поводом узбуне због Конкордата. — (Крај једне кампање. — Епилог једне немиле психозе. — Закључци који се сами собом намећу. — Сугестије које треба рећи јасно и гласно) — — — — —	136
Држава и црква (Писмо једног шумадишког сељака) — — — — —	144
Рад наших пријатеља у народу — — — — —	146
Добри знаци — — — — —	151
Ревизија црквеног Устава (Мишљење једног српског свештеника из народа) — — — — —	154

ИЗДАЊА „САМОУПРАВЕ“

Рад прве земаљске скупштине Југословенске Радикалне Заједнице, цена 5.— дин.;

Никола П. Пашић, 8^а, стр. 442, богато илустровано, цена 30.— динара;

Јавно мињење о Конкордату (Писање домаће и стране штампе). Цена 10.— динара;

Текстови пројекта Закона о Конкордату и одговарајућих ставова из Законодавства Српске православне Цркве, цена 10.— дин.;

Конкордат пред Народном скупштином (Говори Претседника Министарског Савета и Министра иностраних послова г. др. Милана Стојадиновића, министара г.г. др. Николе Суботића и Војислава Ђорђевића, Претседника Народне скупштине г. Стевана Ћирића и народних посланика г.г. др. Мила Мишкулина, Павла Матице, Артура Мачника, др. Милована Грбе, Јоце Кашанина, Карла Гајшека, Марка Ружићића, др. Часлава Никитовића и Војка Чвркића). Цена 10.— дин.;

Говори и чланци о Конкордату (Говори на зборовима и конференцијама Југословенске Радикалне Заједнице и чланци „Самоуправе“). Цена 10.— динара;

Све ове књиге могу се наручити преко администрације „Самоуправе“, Београд, Вука Караџића 14, телефон бр. 24-075 и 24-076, а могу се добити и код свих књижара у земљи. Одбори Странке и појединци који наруче више од 10 књига добију рабат од 30%.
